

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra muzikologie

Magisterská diplomová práce

**Gratulační hudba
Carla Ditterse von Dittersdorfa**

Congratulatory music
of Carl Ditters von Dittersdorf

Bc. et Bc. Jana Burdová, DiS.

Vedoucí práce:

doc. Mgr. Jana Spáčilová, Ph.D.

Olomouc 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem magisterskou práci vypracovala samostatně, pouze na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 1. května 2022

.....

Poděkování

Tímto děkuji doc. Mgr. Janě Spáčilové, Ph.D. za odborné vedení práce, za její trpělivost hranící se svatostí, cenné rady a připomínky a motivaci během výzkumu. Dále děkuji Mgr. Janu Borkovi za technickou pomoc při realizaci práce, celkovou podporu, důvěru a trefné postřehy. Poděkování patří i Mgr. Kristýně Krejčové, DiS. za upozornění na existenci skladby *Duetta in F*, jehož edice je součástí této práce, Bc. Janu Pospíšilovi za zmínku o Pintově libretu a Ondřeji Mackovi za překlad kantáty *Il picciol tributo musico*. Děkuji za podporu rovněž všem svým přátelům a rodině, bez jejichž podpory by tato práce nevznikla...

Věnováno Carlu Dittersovi a také všem, kdo se jeho odkazem a dílem vědecky zabývají.

OBSAH

ÚVOD	8
Několik poznámek k metodologii.....	10
STAV BĀDÁNÍ se zřetelem k novějšimu českému a polskému výzkumu	12
Novější dittersovské bĀdání v České republice	14
Carl Dittersdorf v polské muzikologii 20. století	17
Dittersovské konference	19
Mecenášství v hudbě Carla Ditterse von Dittersdorfa	21
GRATULAČNÍ HUDBA 18. STOLETÍ.....	22
Charakteristika žánru serenata	22
Charakteristika žánru gratulační kantáta.....	25
Licenza a prolog.....	27
BISKUP ADAM PATACHICH ZE ZAJEZDA	28
Obecná charakteristika velkovaradínských gratulačních děl.....	29
„Panegyrische Kantate von vier Singstimmen mit einigen Chören“	30
„Eine kleine italienische Kantate für eine Singstimme“	32
Certamen Deorum in Ornando Amynta Pastore Ludis Symphoniacis Exhibitum	33
La Gara di Calandro, ed Erminda; o sia la nobil Contesa di due Germani, chi di loro maggior Dirritto averdebba, per celebrar l’Onomastico di Padre Climene	33
Olympia Jovi Sacra sive Incruentum Musas inter, et Pastores Amoris Certamen.....	35
Pythia, seu Ludi Apollinis*	36
PHILIPP GOTTHARD VON SCHAFFGOTSCH.....	38
Obecná charakteristika gratulačních děl pro biskupa Schaffgotsche.....	39
Il viaggiatore americano in Joannesberg.....	42
La Poesia, e la Musica in Gara.....	43
FRIEDRICH II. VELIKÝ, FRIEDRICH WILHELM II.	45
Il Tribunale di Giove.....	46
Cantata per il gloriosissimo giorno di nascita di sua Maesta il Re	50
„Vratislavská“ gratulační díla pro Friedricha II.	52
Il divin congresso.....	55
JOSEF II.....	56
Il picciol tributo musico	57

DITTERSŮV LIBRETISTA SALVATORE IGNAZIO PINTUS	62
FRIEDRICH AUGUST VON BRAUNSCHWEIG-LÜNEBURG-OELS.....	65
Obecná charakteristika olešnické gratulační hudby.....	66
Die befreyten Gwelfen.....	69
Der schöne Herbsttag.....	72
Cantate zur hohen Geburts-Feyer Sr. Herzoglichen Durchlaucht des regierenden Herzogs von Braunschweig-Oels.....	74
GRATULAČNÍ DÍLA BEZ DEDIKANTA	75
Silenzio, o Muse	75
Clori e Nice.....	76
CHARAKTERISTIKA GRATULAČNÍCH DĚL CARLA DITTERSE VON DITTERSDORFA	78
PŘEHLED DITTERSOVY GRATULAČNÍ TVORBY	84
EDIČNÍ ZPRÁVA	85
ZÁVĚR	93
ZDROJE	95
RESUMÉ	103
SUMMARY	104
ZUSAMMENFASSUNG.....	105
PŘÍLOHA: Duetto in F.....	107

SEZNAM ZKRATEK

B-Bc	Bibliothèque du Conservatoire royal, Bruxelles
CZ-Bam	Archiv města Brna, Brno
CZ-Bm	Moravské zemské muzeum, oddělení dějin hudby, Brno
CZ-KRm	Arcibiskupský archiv v Kroměříži, Kroměříž
D-Bsb	Stattsbibliothek Preussischer Kulturbesitz, Berlin
D-DI	Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek, Dresden
GB-Lbl	British library, London
H-Bn	Országos Széchényi Könyvtár, Budapest
CH-BEI	Schweizerische Nationalbibliothek, Bern
MGG	Die Musik in Geschichte und Gegenwart: allgemeine Enzyklopädie der Musik
PL-KŁwnm	Parafia Rzymskokatolicka Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, Kłodsko
RISM	Répertoire International des Sources Musicales
SBB	Stattsbibliothek Preussischer Kulturbesitz, Berlin
SK-BRhs	Knižnica katedry muzikologie FF Univerzity Komenského, Bratislava
SLUB	Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek, Dresden

ÚVOD

V posledních letech vzrůstá ze strany laické i odborné veřejnosti zájem o dílo a osobu slezského klasicistního skladatele Carla Ditterse von Dittersdorfa (1739–1799), a to především díky novodobým premiérám jeho skladeb. Tyto tendence se úměrně promítají také do vědeckého bádání. Díky postupnému zpracovávání archivů a nalézání nových pramenů jsou aktualizovány stávající poznatky a Dittersova tvorba je tak stavěna do nových kontextů.

Carl Ditters von Dittersdorf patří mezi významné skladatele 18. století komponující převážně na území Slezska. Slezskem nazýváme historické území spadající do tří středoevropských států – největší část se rozprostírá na jihozápadě Polska v okolí Vratislavi (polsky Wrocław), jihovýchodní díl zasahuje do severovýchodní části České republiky a zahrnuje také oblast hlavního Dittersova sídla v Javorníku, západní okraje Slezska pak spadají do Německa.

Jméno skladatele je svázáno s působením na několika evropských dvorech a tvorbou pro tamní šlechtická divadla. Kariéru dvorního kapelníka započal v polovině 60. let 18. století ve službách velkovaradínského biskupa Adama Patachiche ze Zajezda (1716–1784), u něhož vedl biskupskou kapelu a produkoval díla pro hudební provoz dvora. Životní osudy skladatele jsou v českém prostředí spjaty především s jeho působením na Jánském Vrchu u Javorníku, kde skladatel působil mezi léty 1769–1795. Sem přišel na pozvání vratislavského knížete-biskupa Philippa Gottharda Schaffgotsche (1715–1795), který zde žil ve vyhnanství a vydržoval si na místním zámku mimo jiné i zámeckou kapelu. Z kulturního hlediska Schaffgotsch dlouhodobě ovlivňoval nejen tzv. moravské Slezsko, ale měl také významný vliv na celou oblast tohoto území na polské straně hranice, a to i přesto, že se slezská zámecká centra spíše orientovala na Vídeň. Tento přístup aplikoval na hudebním poli i Carl Ditters. V jeho případě byla navíc tato inklinace umocněna tím, že Vídeň byla Dittersovým rodným městem. S tamními hudebníky – mnohdy českého původu – navíc udržoval čilé umělecké kontakty. Dittersdorf do určité míry naplnil také naděje Schaffgotsche a učinil z Jánského Vrchu de facto ústřední bod hudebního života Slezska. Pod patronací vratislavského biskupa složil skladatel řadu komických oper a singspielů, které jej později proslavily ve Vídni, Berlíně, Brně, Vratislavi, ale i ve Výmaru a Londýně.

Po smrti vratislavského biskupa chtěl nabídnout své skladatelské a kapelnické služby také olešnickému vévodovi Friedrichu Augustovi von Braunschweig-Lüneburg-Oels. Avšak vévoda jej do trvalého zaměstnaneckého poměru s pobytem v Olešnici nepřijal, byť v tamějším zámeckém divadle umožnil uvádění Dittersových oper, které zde měly velmi

pozitivní ohlas. Ditters se ucházel o přízeň také u pruského krále Friedricha II. a jeho nástupce Friedricha Wilhelma II. Na královském dvoře se mu sice nepodařilo se uchytit, s velkým úspěchem byla ovšem jeho díla prováděna v Berlíně.

Úspěšné uvádění oper v četných evropských městech však nedokázalo po Schaffgotschově smrti finančně zabezpečit Dittersův život, navíc začal trpět závažnými zdravotními problémy. Přijal proto v roce 1797 nabídku Ignaze von Stillfrieda k přestěhování do jižních Čech na panství Červená Lhota, kde na zámku Nový Dvůr v roce 1799 zemřel.

Carl Ditters je typickým příkladem hudebníka, který byl zcela závislý na podpoře svého mecenáše. Aby byly vzájemné vztahy mezi šlechtici a hudebníky utužovány a pozitivně motivovány k soustavné podpoře, komponovali autoři tohoto období gratulační díla, v nichž oslavovali své chlebdárce, kteří jim naopak poskytovali finanční odměnu.

O životě a díle Carla Ditterse bylo napsáno již mnoho vědeckých textů. V souvislosti s fenoménem gratulační hudby však nebyla dosud jeho tvorba samostatně zkoumána či blíže analyzována. Doposud byly většinou citovány pouze dvě gratulační kantáty pro velkvaradínského biskupa Adama Patachiche, které skladatel uvádí v autobiografii. Teprve v souvislosti s obnovenou světovou premiérou jeho serenaty *Il tribunale di Giove* (Hukvaldy, 7. 6. 2019) vyvstala potřeba nového uchopení tohoto tématu. Tato premiéra se stala také hlavním impulsem ke vzniku předkládané práce.

Objevením dosud neznámé Dittersovy skladby *Duetto in F* pro tenor a bas v kroměřížském archivu, jejíž text odkazuje k božským postavám Marta a Minervy, vyvstala hypotéza, že nově identifikovaná skladba by mohla být později nepoužitou závěrečnou licencí k serenatě *Il tribunale di Giove*. Tato domněnka byla učiněna na základě toho, že v žádné jiné známé Dittersově skladbě nevystupují tito bohové pohromadě. Avšak při následném bližším průzkumu, kdy bylo ověřováno obsazení postav známých děl a dále mapován rozsah Dittersovy gratulační tvorby, byla zjištěna poměrně bohatá produkce gratulačních kantát a serenat tohoto slezského skladatele a také nalezen skutečný zdroj, z něhož toto dueto pochází.

Předkládaná diplomová práce se snaží zmapovat rozsah gratulační hudby Carla Ditterse von Dittersdorfa. Přináší ucelený přehled dosud nalezených děl, která nebyla doposud uváděna vedle sebe v tematickém celku. Tyto opusy, z nichž některé byly nalezeny až během zpracování tématu, jsou v práci zasazeny do dalších kontextů. U každého díla jsou také

představeny existující a dosud známé primární i sekundární prameny. Snahou je i přiblížení okolností provádění těchto děl a zaznamenání dalších nově zjištěných informací.

Několik poznámek k metodologii

Poznatky předkládané v této diplomové práci jsou výsledkem rozsáhlého heuristického výzkumu. Ten se soustředil nejen na vyhledávání primárních pramenů Dittersovy gratulační hudby v evropských paměťových institucích a jejich zkoumání, ale také na subsekventní práci se sekundárními zdroji.

Nejprve bylo třeba osvětlit v obecné rovině stěžejní žánry gratulační hudby 18. století, serenatu a kantátu. Jednotlivé kapitoly jsou pak pojmenovány dle dedikantů a s ohledem na místo, kde byla gratulační díla určená těmto osobám prováděna. Kapitoly jsou řazeny dle časové posloupnosti, první kapitola je věnována Adamu Patachichovi, v jehož službách působil skladatel od poloviny 60. let 18. století, poslední Friedrichu Augustu von Braunschweig-Lüneburg-Oels, pro jehož divadlo tvořil skladby ke konci života. Tuto stěžejní část práce uzavírá samostatná kapitola, v níž jsou uvedeny skladby, u kterých se nepodařilo zjistit dedikanty.

V každé kapitole je nejprve zkoumán vztah Ditterse k dedikantovi. Poté jsou shrnuty základní principy a rozsah gratulační tvorby s ohledem na danou osobu, kde nechybí popis typických formálních prvků užitých ve skladbách. Zmíněno je také celkové personální složení hudebních těles a hlasové možnosti interpretů působících v daných lokalitách, aby byl obraz gratulační hudby, která zde zaznívala, co nejpřesnější. Po obecné charakteristice následuje vždy výčet gratulačních děl pro daného dedikanta. V každé této podkapitole jsou nejprve shrnuty okolnosti provedení díla, uložení a stav pramenů včetně přepisu titulního listu dochované hudebniny či libreta. Následuje formální členění skladby, stručný nástin námětu, výčet postav a pěvecké obsazení či další zmínky o skladbě z dostupného dobového denního tisku. Snahou je podat co nejkomplexnější obraz o dané skladbě včetně souhrnu dosavadních pramenů i nově zjištěných skutečností.

V závěrečné kapitole jsou pak tyto poznatky rekapitulovány a zasazovány do vzájemných konotací či je na ně pohlíženo z různých dílčích perspektiv.

V práci je zcela upuštěno od hudební analýzy skladeb, a to především z důvodu, že notový materiál je dochován pouze v ojedinělých případech a postrádá ediční zpracování. Výjimkou je edice nově nalezené skladby *Duetto in F*, uvedená v příloze této práce. Tato kompozice byla nově identifikována jako součást gratulační kantáty *Il picciol tributo musico* z roku 1780 zkomponované pro rakouského císaře Josefa II.

STAV BĀDÁNĪ

se zřetelem k novějšimu českému a polskému výzkumu

Vzhledem k tomu, že je cílem této práce snaha zmapovat Dittersovu vokálně instrumentální gratulační tvorbu, není zde namístě hodnotit a shrnovat nově zjištěné biografické údaje nebo pojednávat o dalších jím komponovaných hudebních druzích. Pro úplnost dittersovského bádání je nicméně níže uveden rámcový přehled základních zdrojů.

V české odborné literatuře dosud neexistuje obsáhlejší souborná monografie, která by shrnovala a vědecky reflektovala Dittersův život a dílo. Výchozím pramenem většiny dittersovských badatelů je autobiografie vydaná dva roky po skladatelově smrti v roce 1801 s titulem *Lebensbeschreibung. Seinem Sohne in die Federdiktirt*.¹ Ve vysvětlivkách českého vydání z roku 1959 (do češtiny přeloženo jako *Vzpomínky hudebníka XVIII. století. Svému synu diktoval Karel Ditters z Dittersdorfu*)² upozorňuje Tomislav Volek na fakt, že původní německý rukopis se ztratil a jediným pramenem českého překladu je tak první Spazierovo vydání. Pozitivní světlo českému překladu bohužel nepřidává ani to, že spis byl oproti německému originálu vydavatelem přepracován a zkrácen. Ačkoli se kniha řadí spíše mezi populárně naučnou literaturu a je určena primárně laické veřejnosti, poskytuje i přes značnou subjektivitu, autorův zjevný egocentrismus, neúplnost informací a nesystematičnost vyprávění základní rámcový přehled významných životních milníků skladatele a podává obraz hudebního a kulturního života druhé poloviny 18. století.

Snaha zmapovat Dittersův život a zprostředkovat jej veřejnosti se rozvíjela především v Německu, kde vycházely skladatelovy životopisy prakticky od počátku 19. století. Nejstarší výklad Dittersova díla a krátký komentář k jeho životopisu podal Ignaz Theodor Ferdinand Cajetan Arnold se statí *Karl von Dittersdorf. Seine kurze Biographie und ästhetische Darstellung seiner Werke* z roku 1810.³ Na tento první, do určité míry objektivně nazíraný referát navazuje Carl Julius Adolf Hoffmann ve své encyklopedii z roku 1830.⁴ Dittersovské

¹ DITTERSDORF, Carl von DITTERS. *Lebensbeschreibung. Seinem Sohne in die Federdiktirt*. K. Spazier (ed.). Leipzig: Breitkopf und Härtel, 1801.

² DITTERSDORF, Carl von DITTERS. *Vzpomínky hudebníka XVIII. století*. Přel. V. Bělohavý. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1959.

³ ARNOLD, Ignaz Theodor Ferdinand Cajetan. *Karl von Dittersdorf. Seine kurze Biographie und ästhetische Darstellung seiner Werke. Bildungsbuch für junge Tonkünstler*. Erfurt: Johann Karl Müller, 1810.

⁴ HOFFMANN, Carl Julius Adolf. *Die Tonkünstler Schlesiens. Ein Beitrag zur Kunstgeschichte Schlesiens, vom Jahre 960 bis 1830. Enthaltend biographische Notizen über schlesische Komponisten, musikalische Schriftsteller und Pädagogen, Virtuosen, Sänger, Kantoren, Kammermusiker, Instrumentenmacher, so wie über Beförderer und Liebhaber der Tonkunst*. Breslau: Aderholz, 1830.

bádání se pak v Německu naplno rozvinulo ve 20. století, kdy začaly vycházet první analytické studie a kriticky zpracované monografie.

Již v roce 1900 byl Carlem Krebsem uspořádán první a dosud nejvíce citovaný tematický katalog mapující Dittersovu kompoziční tvorbu.⁵ Kromě soupisu děl tříděných dle žánrů (označení *Krebs 1–341*) jsou u jednotlivých položek doplněny také informace k lokalizaci pramenů, ze kterých Krebs čerpal, a nechybí také rozборы hlavních kompozičních atributů vybraných skladeb. Krebs přiložil také podrobný skladatelův životopis. I přesto, že jsou Krebsova *Dittersdorfiána* více než sto let stará, a nemůžou tak obsahovat kompletní seznam později objevených kompozic, nebyla dosud nahrazena aktuálnějším tematickým katalogem.⁶ V českém prostředí se problematiku katalogizace Dittersova díla pokoušel během svého života vyřešit Oldřich Pulkert, který se ve svém bádání zabýval Dittersdorfovými díly uloženými v českých i zahraničních archivech.⁷ Pulkertovi, který je mimo jiné i spoluautorem hesla o Carlu Dittersovi v nejnovějším vydání MGG,⁸ kam přispěl soupisem kompozic, se však souborný katalog dittersdorfián během života nepodařilo dokončit. V současnosti tak zůstává rozpracovaný v pozůstalosti,⁹ vokálně instrumentální díla včetně oper však vůbec nezachycuje.¹⁰ Kromě toho, že byl Pulkert hlavní osobností, která se zabývala Dittersovými

⁵ KREBS, Carl. *Dittersdorfiána*. Berlín: Verlag von Gebrüder Paetel, 1900.

⁶ Postupně přibývají tematické katalogy, které navazují na Krebse a aktualizují poznatky ve vybraných oblastech tvorby, např. LANE, Jay Donald. *The Concertos of Carl Ditters von Dittersdorf*. Ph.D. diss., Yale University, 1997; KULA, Miłosz. The Collection of Manuscripts of Carl Ditters von Dittersdorf's Symphonies from Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden. In: *Kwartalnik Młodych Muzykologów UJ*, No. 35 (4/2017), s. 63–92.

⁷ PULKERT, Oldřich. Carl Ditters von Dittersdorf Autographen. In: TARLIŃSKI, Piotr – UNVERRICHT, Hubert (eds.). *Carl Ditters von Dittersdorf z życia i twórczości muzycznej: materiały międzynarodowego interdyscyplinarnego sympozjum, Nysa, 24–26 września 1999 = Carl Ditters von Dittersdorf: Beiträge zu seinem Leben und Werk: Bericht des internationalen interdisziplinären Symposiums, Neisse, 24.–26. September 1999*. Opole: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, 2000, s. 91–107.

⁸ SEIFERT, Herbert, PULKERT, Oldřich. Ditters von Dittersdorf, (Johann) Carl. In: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart: allgemeine Enzyklopädie der Musik. Personenteil 5, Cov-Dz. 2.*, neubearb. Ausg. Kassel: Bärenreiter, 2001, sl. 1109–1128.

⁹ Více viz NIUBO, Marc. Carl Ditters von Dittersdorf. Poznámky k tematickému katalogu a zpracování v SHK (in memoriam Oldřich Pulkert). In: BLÜML, Jan – SPÁČILOVÁ, Jana (eds.). *Musicologica olomucensia 30. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2019, s. 32–37.

¹⁰ Katalog je v současnosti uložen v Nadaci pro dějiny kultury ve střední Evropě, jeho zpracování se v rámci svého disertačního projektu ujala Kristýna Krejčová. Jí také děkuji za zprostředkování informací o katalogu.

skladbami uloženými v českých a moravských archivech, je autorem také několika studií, ve kterých řeší různá dittersovská témata.¹¹

Novější dittersovské bádání v České republice

Novější dittersovské bádání na domácí půdě částečně zmapoval brněnský muzikolog Rudolf Pečman ve studii *Die Dittersdorf-Forschung in den böhmischen Ländern*, uveřejněné v roce 1998.¹² V ní poukazuje zejména na fakt, že Dittersovi se u nás pozornosti nedostávalo samostatně a systematicky, do kontextu české hudby pak bývá povětšinou zasazován s ohledem na jeho singspiely. Pečman zmiňuje ve vztahu k dittersovskému singspielu disertační práci Karla Vetterla věnovanou Bohumíru Riegerovi, v níž se mimo jiné zabývá provozováním Dittersdorfových singspielů v brněnském divadle kolem roku 1800.¹³ Vetterl zde částečně navazuje na německé kolegy Karla Holla¹⁴ a Lothara Riedingera,¹⁵ kteří ve svých disertačních pracích analyzovali Dittersovy opery, což je jedno z témat, kterému byla v minulosti v souvislosti s tvorbou tohoto autora věnována větší pozornost.

Osobnosti Carla Ditterse von Dittersdorfa se jako jeden z prvních českých badatelů soustavněji věnoval javornický archivář Rudolf Zuber. Byť Zuber nebyl muzikologem, ale obecným historikem,¹⁶ přinesl základ pro další práci reflexí některých archivních pramenů spjatých především s Dittersovým působením na Jánském Vrchu, které byly uloženy v oblastních archivech. Kromě několika článků k tematice hudby na Jesenicku¹⁷ a na Jánském

¹¹ PULKERT, Oldřich. Sociální podmínky umělecké tvorby Karla Ditterse z Dittersdorfu, In: *Respicio. Hudebně-historické studie a statě. Sborník prací k sedmdesátinám Oldřicha Pulkerta*, Praha: Resonus, 2000, s. 299–309.

¹² PEČMAN, Rudolf. Die Dittersdorf-Forschung in den böhmischen Ländern. In: *Jiří Fukač Festschrift / Commemorative Book*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998, s. 103–107.

¹³ VETTERL, Karel. Bohumír Rieger a jeho doba. In: *Časopis Matice moravské*, vol. 53, Brno, 1929, s. 75–77.

¹⁴ HOLL, Karl: *Carl Ditters Opern für das wiederhergestellte Johannisberger Theater*, Heidelberg 1913.

¹⁵ RIEDINGER, Lothar. Karl von Dittersdorf als Opernkomponist. Eine stilkritische Untersuchung. In: *Studien zur Musikwissenschaft* č. 2, roč. 1914, s. 212–349.

¹⁶ Rudolf Zuber (1912–1995) absolvoval roku 1946 historii a germanistiku na Univerzitě Karlově a o rok později začal pracovat v arcibiskupském archivu v Kroměříži, odkud byl roku 1952 z politických důvodů přeložen na pobočku Zemědělsko-lesnického archivu v Javorníku, kde setrval až do své penze (1977). Kromě příspěvků k dějinám Jesenicka a církevními dějinami se zabýval intenzivně osobou Carla Ditterse von Dittersdorfa a hudbou v okolí Jánského vrchu (např. ZUBER, Rudolf. Hudba na Jánském Vrchu očima současníků. In: *Mimořádný kulturní zpravodaj*, Jeseník 1986, s. 3–9).

¹⁷ Např. ZUBER, Rudolf. Nástin hudebního vývoje Jesenicka. *Opus musicum* 3/1971, s. 174–178; ZUBER, Rudolf. Karl Ditters z Dittersdorfu mezi Jánským Vrchem a Vídní. In: *Mimořádný kulturní zpravodaj*. Jeseník 1980, s. 3–9.

Vrchu¹⁸ vydal Zuber tiskem také drobnou, první česky psanou, monografii o Dittersovi, která vyšla v roce 1970, v reedici pak v roce 1990.^{19, 20}

Aktuálně lze za současného předního českého dittersovského badatele považovat muzikologa a organologa Petra Koukala. Koukal jednak navazuje na Rudolfa Zuberu reflexí později objevených archiválií, jednak se ve své publikační činnosti zaměřuje na sociokulturní aspekty Dittersova života. V jeho *Kapitolách o Dittersovi*²¹ z roku 2014, které jsou v podstatě zkrácenou verzí tří původních německých textů (*Dittersdorf als Amtshauptmann und Forstmeister in Freiwaldau*,²² *Die letzten Jahre: Dittersdorf in Südböhmen*,²³ *Carl Ditters von Dittersdorf als Orgelrevisor*²⁴) přibližuje Dittersovy méně známé životní osudy a dokumentuje jeho sociální a společenské postavení. V nejnovější dittersovské studii *Dittersdorf jako člověk* z roku 2019 se pak Koukal pokouší na základě historických pramenů a životopisných údajů rekonstruovat psychologický profil Dittersovy osobnosti a blíže charakterizovat podněty, které měly vliv na pozdější skladatelovu tvorbu.²⁵ Koukalův přínos tkví především ve snaze vycházet z primárních pramenů uložených v českých archivech a zasazovat již dobře známá fakta do nových kontextů.

V posledních letech vznikly na českých univerzitách také diplomové práce dotýkající se dittersovské tematiky. Disertační práce Markéty Haničákové *Řád německých rytířů a zámecká hudební kultura v Bruntále na přelomu 18. a 19. století* okrajově zachycuje provádění

¹⁸ ZUBER, Rudolf. *Hudební minulost Jánského Vrchu*. Šumperk 1972, nečíslováno. Vydal Vlastivědný ústav v Šumperku jako 54. číslo Vlastivědných zajímavostí.

¹⁹ ZUBER, Rudolf. *Karel Ditters z Dittersdorfu*. Šumperk: Vlastivědný ústav v Šumperku jako 11. svazek Knihovničky Severní Moravy, 1970.

²⁰ ZUBER, Rudolf. *Karel Ditters z Dittersdorfu*. Javorník, 1999.

²¹ KOUKAL, Petr. Kapitoly o Dittersdorfovi. In: *Opus musicum*, roč. 46/2014, č. 3, s. 30–45.

²² KOUKAL, Petr. Dittersdorf als Amtshauptmann und Forstmeister in Freiwaldau, In: *Carl Ditters von Dittersdorf. Beiträge zu seinem Leben und Werk*, s. 21–29.

²³ KOUKAL, Petr. Die letzten Jahre: Dittersdorf in Südböhmen, In: UNVERRICHT, Hubert – BEIN, Werner – KOUKAL, Petr. *Carl Ditters von Dittersdorf. 1739–1799. Sein Wirken in Österreichisch-Schlesien und seine letzten Jahre in Böhmen*, Teil: Bd. 3, Würzburg: Bergstadtverlag Wilhelm Gottlieb Korn, 1993, s. 21–25.

²⁴ KOUKAL, Petr. Carl Ditters von Dittersdorf als Orgelrevisor, In: *Musikkultur in Schlesien zur Zeit von Telemann und Dittersdorf, Berichte der musikwissenschaftlichen Konferenzen in Pszyczyzna/ Pless und Opava/ Troppau 1993*. Sinzig: Studio, 2001, s. 177–180.

²⁵ KOUKAL, Petr. Dittersdorf jako člověk. In: *Musicologica olomucensia 30. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2019, s. 9–31.

Dittersových oper v divadle řádu německých rytířů v Bruntále mezi lety 1795–1806.²⁶ Autorka později v článku *Recepce Dittersovy operní tvorby v zámeckém divadle řádu německých rytířů v Bruntále* podává ucelenější přehled zde provozovaných oper včetně jejich repríz, které měly pro zdejší divadlo zásadní význam.²⁷

Dittersovou operní tvorbou se zabývala i Lenka Čermáková. Diplomová práce *Carl Ditters von Dittersdorf – podmínky dobové praxe spolu s katalogizací operního a oratorního díla zapomenutého génia* přináší soupis Dittersových oper. Předkládaný „katalog“ je sice přehledný a pro rychlou orientaci v daném žánru nápomocný, text práce však vzhledem k absenci zdrojů nesplňuje nároky vědecké statě, a je tedy pro badatelskou činnost prakticky nepoužitelný.²⁸

Karl Ditters von Dittersdorf – koncerty pro kontrabas je diplomovou prací Milana Gablase, jejíž stěžejní částí jsou analýzy nahrávek Dittersových skladeb pro tento nástroj.²⁹ Autor v ní zmiňuje také Mezinárodní festival Karla Ditterse z Dittersdorfu a Mezinárodní kontrabasovou soutěž Karla Ditterse z Dittersdorfu v Banské Bystrici.

V roce 2021 vznikla velmi hodnotná diplomová práce Kristýny Krejčové *Kontrafakta operních árií Carla Ditterse von Dittersdorfa v moravských sbírkách*.³⁰ Autorka na základě rozsáhlého pramenného výzkumu vytvořila tematický katalog těchto skladeb včetně přepisu titulních listů, nástrojového obsazení a textových a notových incipitů. V tomto katalogu se mimo jiné nachází také záznam ke skladbě *Duetto in F*, jehož edice je součástí předkládané diplomové práce.

²⁶ HANIČÁKOVÁ, Markéta. *Řád německých rytířů a zámecká hudební kultura v Bruntále na přelomu 18. a 19. století*. Brno, 2017. Disertační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce prof. PhDr. Miloš Štědroň, CSc.

²⁷ HANIČÁKOVÁ, Markéta. *Recepce Dittersovy operní tvorby v zámeckém divadle řádu německých rytířů v Bruntále*. In: *Musicologica olomucensia 30. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2019, s. 57–69.

²⁸ ČERMÁKOVÁ, Lenka. *Carl Ditters von Dittersdorf – podmínky dobové praxe spolu s katalogizací operního a oratorního díla zapomenutého génia*. Olomouc, 2009. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Tomáš Hanzlík, Ph.D.

²⁹ GABLAS, Milan. *Karl Ditters von Dittersdorf – koncerty pro kontrabas*. Praha, 2018. Diplomová práce. Akademie múzických umění v Praze, Hudební a taneční fakulta.

³⁰ KREJČOVÁ, Kristýna. *Kontrafakta operních árií Carla Ditterse von Dittersdorfa v moravských sbírkách*. Olomouc, 2021. diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta. Vedoucí práce doc. Jana Spáčilová, Ph.D.

Zatím poslední dosud uveřejněnou diplomovou prací dotýkající se tematicky osoby Carla Ditterse von Dittersdorfa je pedagogicky zaměřená práce Michaely Semelové z roku 2022 *Využití odkazu Karla Ditterse z Dittersdorfu jako inspirace pro výuku hudební výchovy na základní škole*.³¹ Tato práce kromě toho, že přináší přehledné dějiny Mezinárodního hudebního festivalu Karla Ditterse z Dittersdorfu konaného v Javorníku od roku 1993, předpokládá aplikaci uvedených námětů do praktické výuky a není tak pro vědecké účely příliš relevantní. Je však důkazem vzrůstajícího zájmu o život a dílo Carla Ditterse i na poli pedagogiky.

Carl Dittersdorf v polské muzikologii 20. století

Vedle české a německé muzikologie je hudba a osobnost Carla Ditterse předmětem zkoumání také v polském hudebně-vědném bádání. To je dáno především územní příslušností Jánského Vrchu do Slezska a častými výjezdy skladatele do polské části Pruska. Centrem tohoto území bylo v minulosti město Vratislav (polsky Wrocław) plnící funkci slezské metropole. Vratislav Ditters několikrát navštívil, jak zaznamenal již během 19. století Richard Kiessling ve svém rukopise mapující koncerty ve Vratislavi³² a jak později dokládá také Maria Zduniak ve svých studiích o provozování Dittersovy hudby ve městě, oper-singspielů ve zdejších divadle a o jeho dalších vztazích a návštěvách Vratislavi.³³

Dittersdorf udržoval čilé umělecké kontakty také s přidruženými městy v polském Slezsku. Poměrně detailně jsou zmapovány vztahy skladatele s knížecím dvorem v Olešnici (polsky Oleśnica).³⁴ Pro zdejší dvorské divadlo vévody Friedricha Augusta von Braunschweig-Lüneburg-Oels složil Ditters několik oper. Návštěvy skladatele v Olešnici a provádění jeho dramatické vokálně instrumentální hudby na zdejším sídle mapuje ve své studii Agnieszka

³¹ SEMELOVÁ, Michaela. *Využití odkazu Karla Ditterse z Dittersdorfu jako inspirace pro výuku hudební výchovy na základní škole*. Olomouc, 2022. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PaedDr. Lena Pulchertová, Ph.D.

³² KIESSLING, Richard Conrad. *Nachrichten über Conzerte in Breslau (1722–1836)*, [rukopis], Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, sign. R 2907.

³³ ZDUNIAK, Maria. Muzyka w ogrodach wrocławskich. In: *Prace Kulturoznawcze vol. 13*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2012, s. 135–143; ZDUNIAK, Maria. Carl Ditters von Dittersdorfs Beziehungen zu Breslau. In: *Carl Ditters von Dittersdorf z życia i twórczości muzycznej*. Opole: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, 2000, s. 31–56.

³⁴ UNVERRICHT, Hubert. Dittersdorf und Oels. In: UNVERRICHT, Hubert – LANDMANN, Ortrun: *Carl Ditters von Dittersdorf 1739–1799. Der schlesische Opernkomponist*, Teil: Bd. 2. Würzburg: Bergstadtverlag Wilhelm Korn, 1991, s. 15–21.

Drożdżewska,³⁵ která také zkoumá hudební kontakty skladatele se slezskými kláštery na území Polska.³⁶

V polské muzikologii je poměrně systematicky zpracovávána oblast duchovní hudby, především pak repertoár kostelů a klášterů. Z těchto seznamů je tak možné odečíst rozšířenost Dittersových skladeb či jejich kontrafakt. Detailní výzkum Dittersovy hudby v církevních centrech ve Slezsku přinesl Piotr Tarliński ve studii *Dittersdorfs Kirchenmusik in Schlesien, Theologische Anmerkungen*,³⁷ kde mimo jiné odkazuje na starší spis Rudolfa Waltera dotýkající se recepce dittersovské církevní hudby ve vřatislavském biskupství.³⁸

Dalším významným tématem je rozšířenost a přijetí Dittersovy hudby v 18. a první polovině 19. století.³⁹ Poměrně detailně je také zmapována symfonická hudba, kde byly Miłozsem Kulou v roce 2017 editovány a následně provedeny čtyři symfonie.⁴⁰ O dalších oblastech dotýkající se Dittersdorfa v hudebně-vědném bádání v Polsku referuje ve svém přehledovém článku Agnieszka Drożdżewska.⁴¹

V univerzitním prostředí Polska se intenzivní dittersovské bádání začalo rozvíjet na konci 90. let z podnětu německého popularizátora skladatelova díla Huberta Unverrichta, který

³⁵ DROŹDŹEWSKA, Agnieszka. Muzyka w teatrze dworskim księcia Fryderyka Augusta brunswickiego w Oleśnicy. In: *Muzyka: kwartalnik Instytutu Sztuki Polskiej Akademii Nauk*. 0027-5344. R. 52, nr 3 (2007), s. 49–74.

³⁶ DROŹDŹEWSKA, Agnieszka. Kontakty artystyczne Carla Dittersa von Dittersdorfa ze śląskimi klasztorami pijarów w Bilej Vodzie i bożogrobców w Nysie. In: *Liturgia Sacra* 23 (2017), nr 1, s. 191–202.

³⁷ TARLIŃSKI, Piotr. Dittersdorfs Kirchenmusik in Schlesien, Theologische Anmerkungen. In: *Carl Ditters von Dittersdorf z życia i twórczości muzycznej*. Opole: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, 2000, s. 207–227.

³⁸ WALTER, Rudolf. Die Rezeption der Kirchenmusik Carl Ditters von Dittersdorfs im Bistum Breslau. In: UNVERRICHT, Hubert (ed.). *Carl Ditters von Dittersdorf, Leben – Umwelt – Werk. Internationale Fachkonferenz in der Katholischen Universität Eichstätt vom 21.–23. September 1989*. Tutzing: Eichstätter Abhandlungen zur Musikwissenschaft, 1997, s. 137–160.

³⁹ POŚPIECH, Remigiusz. Recepcja muzyki Carla Ditterse von Dittersdorfa w Polsce w XVIII i pierwszej połowie XIX wieku. In: *Carl Ditters von Dittersdorf z życia i twórczości muzycznej*. Opole: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, 2000, s. 229–248.

⁴⁰ KULA, Miłosz. Stan zachowania rękopisów symfonii Carla Dittersa von Dittersdorfa w Polsce – rekonesans. In: *Kwartalnik Młodych Muzykologów UJ* nr 29 (2/2016). Wrocław: Uniwersytet Wrocławski Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu, 2016, s. 92–119.

⁴¹ DROŹDŹEWSKA, Agnieszka. Recent State of Research on the Life and Work of Carl Ditters von Dittersdorf in Poland. In: *Musicologica olomucensia 30 – Carl Ditters von Dittersdorf, Kontexty a perspektywy. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2019, s. 116–130.

navázal vztahy s teologickou fakultou univerzity v Opolí (polsky Uniwersytet Opolski).⁴² Díky této spolupráci se podařilo uspořádat v roce 1999 mezinárodní vědecké sympozium v Nise (viz níže). Kromě opolské univerzity vzešly další významné poznatky především od pracovníků oddělení muzikologie Vratislavské univerzity (polsky Uniwersytet Wrocławski), kde se studenti hudební vědy věnují edicím Dittersových děl nalezených v polských archivech.⁴³

V souvislosti s Polskem je v obecnější rovině také nutné zmínit aktuálně probíhající projekt *Fontes musicae in Polonia*, iniciovaný institutem muzikologie Varšavské university (Instytut Muzykologii Uniwersytetu Warszawskiego). V rámci projektu vychází ediční řada, která má za cíl zmapovat archivní hudební prameny spojené s kulturou polsko-litevského společenství.⁴⁴ Postupně jsou vydávány tři série materiálů: katalogy hudebních sbírek, faksimilní edice a knihy a kritické edice hudebních pramenů. Jmenovaný projekt je na tomto místě uveden z toho důvodu, že může být také nápomocný při dalším bádání o Carlu Dittersovi a dalších skladatelích, jejichž díla se v polských archivech často objevují.

Dittersovské konference

Vědecká obec prezentovala nově zjištěná fakta na několika mezinárodních sympoziiích a konferencích. V posledních 30 letech jich proběhlo několik. Ve dnech 24.–26. září 1999 se uskutečnilo setkání v polské Nise, na němž se řešila témata jako umělecké kontakty Ditterse s Vratislaví, recepce jeho hudby v Polsku, duchovní hudba a singspiely. Sborník s názvem *Carl Ditters von Dittersdorf: z życia i twórczości muzycznej* sestavený z přednášených referátů vyšel v tištěné podobě v dvojjazyčném vydání⁴⁵ a jedná se o první polskou vědeckou publikaci monograficky věnovanou Dittersovi. Sympozium navazovalo na dřívější konferenci

⁴² V roce 1980 však podobně jako u nás vznikla první menší monografie založená na Dittersově autobiografii: KRYSIA, Edward. Działalność Karola Ditters von Dittersdorfa na Śląsku. In: *Tradycje śląskiej kultury muzycznej*, t III, Wrocław: Państwowa Wyższa Szkoła Muzyczna we Wrocławiu, 1981, s. 209–224.

⁴³ Např. FATALSKI, Tomasz. *Antyfony Salve Regina Carla Ditterse von Dittersdorfa ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie – analiza porównawcza*. Bakalářská práce, Instytut Muzykologii Uniwersytetu Warszawskiego, 2018.

⁴⁴ *Fontes musicae in Polonia* [on-line]. Dostupné z: <http://fontesmusicae.pl/fontes-en/> [cit. 20. 4. 2022].

⁴⁵ TARLIŃSKI, Piotr – UNVERRICHT, Hubert (eds.). *Carl Ditters von Dittersdorf z życia i twórczości muzycznej: materiały międzynarodowego interdyscyplinarnego sympozjum, Nysa, 24–26 września 1999 = Carl Ditters von Dittersdorf: Beiträge zu seinem Leben und Werk: Bericht des internationalen interdisziplinären Symposiums, Neisse, 24.–26. September 1999*. Opole: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, 2000.

z roku 1993 *Musikkultur in Schlesien zur Zeit von Telemann und Dittersdorf*, jejímiž tématy byly kromě Dittersovy činnosti ve Slezsku také polské vlivy Telemannovy hudby. Prezentované referáty jsou rovněž dostupné v tištěné podobě.⁴⁶ Nelze opomenout první velkou dittersovskou konferenci z 21.–23. září 1989 konající se v německém Eichstättu s názvem *Carl Ditters von Dittersdorf, Leben – Umwelt – Werk*,⁴⁷ kterou uspořádal jeden z největších badatelů věnující se Dittersovi, Hubert Unverricht.⁴⁸ Novým českým centrem dittersovského bádání je Katedra muzikologie Univerzity Palackého v Olomouci. Zde roku 2019 proběhla konference s názvem *Karl Ditters von Dittersdorf a šlechtická hudební kultura v českých zemích 2. poloviny 18. století*,⁴⁹ která odstartovala obnovení zájmu o skladatele.⁵⁰ Jejím vrcholem byla obnovená premiéra gratulační serenaty *Il tribunale di Giove*. Příspěvky v psané podobě jsou publikované ve sborníku *Musicologica Olomucensia – Carl Ditters von Dittersdorf, Kontexty a perspektivy*.⁵¹

V obecnější rovině je nutné zmínit v souvislosti s tématem této diplomové práce a potažmo hudebního mecenášství také vřatislavskou muzikologickou konferenci s názvem *Kulturwörzra rola patronatu muzycznego: Konteksty – Znaczenia – Perspektywy*. Konference se konala v květnu roku 2019, sborník studií však dosud nevyšel.⁵²

⁴⁶ UNVERRICHT, Hubert (ed.). *Musikkultur in Schlesien zur Zeit von Telemann und Dittersdorf. Berichte der musikwissenschaftlichen Konferenzen in Pszczyna /Pless und Opava /Troppau 1993*. Studio Verlag, 2001.

⁴⁷ Z konferenčních příspěvků vznikl stejnojmenný sborník studií: UNVERRICHT, Hubert (ed.). *Carl Ditters von Dittersdorf, Leben – Umwelt – Werk. Internationale Fachkonferenz in der Katholischen Universität Eichstätt vom 21.–23. September 1989*. Tutzing: Eichstätter Abhandlungen zur Musikwissenschaft, 1997.

⁴⁸ Nejmladší statí je UNVERRICHT, Hubert. *Carl von Dittersdorf. Briefe, ausgewählte Urkunden und Akten*, „Studien zur Musikwissenschaft“ 54 (2008), kde badatel fragmentárně zpracovává jím objevené prameny, které nashromáždil během svého celoživotního bádání.

⁴⁹ Zpráva z konference byla otištěna v časopisu *Opus musicum*: BOREK, Jan – BURDOVÁ, Jana. *Karl Ditters von Dittersdorf a šlechtická hudební kultura v českých zemích 2. poloviny 18. století*. *Opus musicum*, roč. 51/2019, č. 4, s. 61–64.

⁵⁰ Jeho výsledkem je vedle citované práce Kristýny Krejčové také předkládaná diplomová práce; tématem symfonií se dále aktuálně zabývá Ivona Hiršová.

⁵¹ BLÜML, Jan – SPÁČILOVÁ, Jana (eds.). *Musicologica olomucensia 30 – Carl Ditters von Dittersdorf, Kontexty a perspektivy*. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2019.

⁵² Internetové stránky s programem konference jsou dostupné on-line z: <http://wkm.uni.wroc.pl> [cit. 20. 4. 2022].

Mecenášství v hudbě Carla Ditterse von Dittersdorfa

Téma gratulační hudby Carla Ditterse není dosud souhrnně reflektováno. Částečně jsou zmapovány vazby Carla Ditterse na některé dedikanty. Zde je akcentována většinou operní tvorba uváděná ve dvorních divadlech. V tomto ohledu je pochopitelně nejdůkladněji zmapovaná etapa Dittersova působení na Jánském Vrchu u Philippa Schaffgotsche. Tímto tématem se kromě Rudolfa Zuberu (viz výše) zabýval také Werner Bein. Své poznatky ohledně vztahu Schaffgotsch–Dittersdorf shrnul ve studii *Dittersdorfs schlesischer Mäzen: Philipp Gotthard von Schaffgotsch (1716–1795), Fürstbischof von Breslau*.⁵³ Ucelené jsou také poznatky k Dittersovu působení ve Velkém Varadíně u biskupa Adama Patachiche. Tato etapa je podrobně popsána již ve skladatelově autobiografii. Vědeckou reflexi tamní Dittersovy tvorby ovšem poprvé přinesl Géza Staud v disertační práci *Magyar Kastélyszínházak*, která kromě biskupského divadla ve Velkém Varadíně přibližuje tvorbu i v jiných maďarských zámeckých divadlech.⁵⁴ Toto dílo je v originálním znění vědecké obci téměř neznámé, ale jeho pozdější vydání v německém jazyce pod názvem *Adelstheater in Ungarn (18. und 19. Jahrhundert)* se dočkalo několika vydání.⁵⁵ Na Stauda navázal Gabriel Adriányi, který však pouze shrnuje Staudovy poznatky.⁵⁶ Kompletně je zmapovaná také vazba na Olešnici a vévodu Friedricha Augusta von Braunschweig-Lüneburg-Oels. Hudbu v tamním dvorském divadle podrobně zpracovala Agnieszka Drożdżewska ve studii *Muzyka w teatrze dworskim księcia Fryderyka Augusta brunszwickiego w Oleśnicy*.⁵⁷ Obecněji vztah Ditterse k Olešnici pojal Hubert Unverricht v textu *Dittersdorf und Oels*.⁵⁸

⁵³ BEIN, Werner. Dittersdorfs schlesischer Mäzen: Philipp Gotthard von Schaffgotsch (1716–1795), Fürstbischof von Breslau. In: UNVERRICHT, Hubert (ed.). *Carl Ditters von Dittersdorf, Leben – Umwelt – Werk. Internationale Fachkonferenz in der Katholischen Universität Eichstätt vom 21.–23. September 1989*, Tutzing: Eichstätter Abhandlungen zur Musikwissenschaft, 1997, s. 75–89.

⁵⁴ STAUD, Géza. *Magyar Kastélyszínházak*. II. část, Budapest: Színháztudományi Intézet, 1963.

⁵⁵ STAUD, Géza. *Adelstheater in Ungarn (18. und 19. Jahrhundert)*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1977.

⁵⁶ ADRIÁNYI, Gabriel. Bischof Patachich und Carl Ditters in Grosswardein. In: *Carl Ditters von Dittersdorf, Leben – Umwelt – Werk. Internationale Fachkonferenz in der Katholischen Universität Eichstätt vom 21.–23. September 1989*, Tutzing: Eichstätter Abhandlungen zur Musikwissenschaft, 1997, s. 61–73.

⁵⁷ DROŹDŹEWSKA, Agnieszka. Muzyka w teatrze dworskim księcia Fryderyka Augusta brunszwickiego w Oleśnicy. In: *Muzyka: kwartalnik Instytutu Sztuki Polskiej Akademii Nauk*. 0027-5344. R. 52, nr 3 (2007), s. 49–74.

⁵⁸ UNVERRICHT, Hubert. Dittersdorf und Oels. In: *Carl Ditters von Dittersdorf. 1739–1799. Der schlesische Opernkomponist*, Teil: Bd. 2, Würzburg: Bergstadtverlag Wilhelm Korn, 1991, s. 49–72.

GRATULAČNÍ HUDBA 18. STOLETÍ

Obecné vymezení žánrových druhů gratulační hudby 18. století není jednoduchý úkol. I přes nejednotnost v terminologickém označení skladeb tohoto období, jejich nejasné definiční vymezení a prolínání jednotlivých žánrových prvků lze ovšem u tohoto typu děl vysledovat shodný atribut, kterým je holdovací charakter díla, tedy oslava dedikanta skrze hudbu.⁵⁹ Za základní hudební druhy sloužící k oslavě různých příležitostí jsou v 18. století obecně považovány *festa teatrale*, *serenata* či *kantáta*. S dvorskou hudbou je ale také neodmyslitelně spojeno provozování opery, jež má některé shodné atributy s gratulační hudbou (např. směřování ke konkrétním příležitostem, jako oslava jmenin či narozenin), ale která se proti nim žánrově vymezuje. Proto je v následující kapitole třeba učinit hlubší sondu do problematiky nomenklatury dvorské gratulační hudby a přesnějšího vyhranění jednotlivých žánrů.

Charakteristika žánru serenata

Vzhledem k obecně rozšířenému pojmu serenata jako fundamentálnímu žánru gratulační hudby 18. století⁶⁰ a explicitnímu označení stěžejních hudebních kusů analyzovaných v této práci je nutné krátce charakterizovat společné formální a funkční znaky těchto děl.

Vedle jasně vyhraněného žánru celovečerní tříaktové opery seria, od konce 17. století označované jako *dramma per musica*, provozované kromě veřejných divadel také na šlechtických dvorech, byla oblíbeným útvarem také kratší vokálně instrumentální díla gratulační povahy určená k příležitostem různých významných životních událostí dedikanta, která jsou souborně zastřešena termínem *serenata*.

Serenaty, jakožto holdovací vokálně instrumentální skladby, se od opery odlišují v několika aspektech. Důležitým prvkem z hlediska formální stavby je rozdělení do aktů. I přesto, že v první polovině 18. století byly serenaty spíše jednoaktové, později se dělily na dvě části (*parti*) na rozdíl od opery, která mívala tři akty. Hudební struktura byla stejná jako u opery, tedy obsahovaly orchestrální ouverturu (označovanou jako *sinfonia*), střídající se recitativy

⁵⁹ Lze se domnívat, že problematika názvosloví a následná klasifikace jednotlivých žánrů vyplývá z dobové praxe, kdy bylo označování kompozic volnější.

⁶⁰ Zde je třeba upozornit na časté – a nesprávné – zaměňování s termínem „serenáda“, který od poloviny 18. století označoval oblíbené a mnohem rozšířenější instrumentální kusy typu *nocturna*, *kasace*, *divertimento*.

a árie, duety, tercety, ansámby a někdy také sbory doprovázené orchestrem. Podstatným rozdílným rysem je jejich délka – opera je delší a obvykle trvá 3–3,5 hodiny, zatímco serenata maximálně dvě.⁶¹

Dalším znakem těchto děl je jejich příležitostný charakter. Jedinečnost spočívala ve vazbě k určité události a její funkci a konkrétnímu, většinou soukromému, publiku. Serenaty zazněly většinou jen jedinkrát v rámci konkrétní slavnosti a nebyly reprízovány. Z toho také plyne malá rozšířenost a citelná absence pramenů (především pak těch notových) v archivních fondech. Význam tisku, jakožto prostředku pro šíření těchto jednorázových kompozic, ztrácel smysl. Pokud se dochovala partitura, většinou pouze v jednom rukopisném exempláři.

Z hlediska dramaturgického nebylo nutné serenaty uvádět scénicky. Často se prováděly poloscénicky jako forma kostýmovaného koncertu v zámeckých divadlech, předpokojích paláců či pod širým nebem a scénické požadavky mohly být uzpůsobeny také s ohledem na konkrétní místo, kde panovník pobýval. Většina serenat byla prováděna v předvečer události po západu slunce⁶² a byla součástí větších, nezřídka několikadenních oslav.⁶³

Libretisté koncipovali své texty jako alegorické příběhy s postavami reprezentujícími ctnosti a kladné charakterové vlastnosti dedikanta (významné je zastoupení antických bohů) či personifikovali neživé subjekty (např. různé země, roční období, živly). Nezřídka obsahovaly texty též morální poselství, podobně jako u oratoria. Počet postav není jasně stanoven a obvykle v serenátách vystupuje 7–9 osob. Námětově čerpala libreta z antické mytologie nebo zpracovávala pastorální či historická témata. Děj těchto skladeb byl jednotný, jednoduchý, bez sekundárních zápletek a vedlejších postav obvyklých v *dramma per musica*. I když se zabývaly vysokými morálními tématy, postrádaly psychologické spletnosti a konflikty operního děje. Irena Veselá ve své disertační práci odkazuje na rakouskou

⁶¹ Michael Talbot řadí díla jednoaktová nebo rozdělená do dvou částí mezi serenaty, díla rozdělená do aktů nazývá operami (viz TALBOT, Michael. The serenata in eighteen-century Venice. *Royal Musical Association Research Chronicle*, 1982, No. 18 (1982), s. 1–50.

⁶² Jak už implikuje samotné označení skladby, které mohlo mít dle Talbota (TALBOT, Michael. The serenata in eighteen-century Venice, s. 1) dvojí význam: 1) la sera (večer) 2) sereno (jasný), což mohlo odkazovat na provedení serenat pod širým nebem či jejich vzájemnou sémantickou kombinací (jasná noční obloha).

⁶³ TALBOT, Michael. „Serenata“. In: SADIE, Stanley a John TYRRELL (eds.). *The new Grove dictionary of music and musicians*. Vol. 23, Scott to Sources, New York: Grove, 2001, s. 113–115.

muzikoložku Ulrike Hofmann,⁶⁴ která dle dřívějšího výzkumu dělí leopoldinské serenaty vídeňského dvora dle míry uplatnění dramatického prvku do 5 skupin:

- 1) Alegorické postavy mezi sebou nemají žádné vnitřní vztahy a v řadě árií a recitativů vzdávají hold oslavované osobě. Dílo nemá dějovou linii a od počátku je známo, komu je vzdávána pocta. Nezřídka obsahují také závěrečný balet.
- 2) Serenaty již mají nekomplikovaný děj od začátku zaměřený na oslavence, který však není explicitně jmenován. Gratulace je soustředěna až na závěr serenaty, kdy do děje jako „deus ex machina“ vstoupí mytologická persona, která děj nasměruje k holdu.
- 3) Dějová linka nabývá na důležitosti, kdy mezi vystupujícími postavami vznikají konflikty, které ve finále jedna z postav rozsoudí poukázáním na oslavence. Postavy jsou většinou personifikované vlastnosti oslavence.
- 4) Konverzační serenaty navazující na tradici tzv. dvorních literárních akademií, což byla specifická forma diskusní zábavy na vídeňském dvoře. Serenaty směřují k závěrečnému vzdávání holdu oslavenci či dalšímu prominentnímu členu dvora.
- 5) Rozdíl mezi serenatou a operou je minimální, prakticky se týká pouze formální jednoaktové struktury. Mají pevnou dějovou linii, která může být námětově rozmanitá a netýká se přímo jubilanta. Hold je vzdáván až v závěrečné licenci a formálně se jedná o feste teatrali.⁶⁵

⁶⁴ HOFMANN, Ulrike. *Die Serenata am Hofe Kaiser Leopold I. 1658–1705*. Dissertationsarbeit an der Institut für Musikwissenschaft, Wien: Univeristät Wien, 1975.

⁶⁵ VESELÁ, Irena. *Císařský styl v hudebně–dramatických dílech provedených za pobytu císaře Karla VI. V českých zemích roku 1723*. Disertační práce na katedře Hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 24–27.

Charakteristika žánru gratulační kantáta

Vedle serenat se v gratulační hudbě 18. století vyskytují hojně také kantáty, které však sdílejí mnohé atributy se serenatami (viz níže). Vzhledem k žánrovému označení některých Dittersových libret analyzovaných v této práci jako *cantata* je nutné krátce představit i základní formální rysy děl spadajících do této skupiny s ohledem na textovou strukturu a teoretickou hudební rekonstrukci dochovaných libret.

Ačkoli je vznik kantáty spojován s Itálií, kde měla v rané fázi podobu skladby pro sólový zpěvní hlas s instrumentálním doprovodem *basso continuo*, v 18. století byla již tato vokálně instrumentální forma hojně rozšířená po celé Evropě a podle operního vzoru využívala jak střídání árií a recitativu, tak orchestrální instrumentaci, avšak zcela bez dramatické funkce.⁶⁶ Pro formální stavbu kantáty byla určující norma propagovaná předním libretistou 18. století Pietrem Metastasiem. Ten ve svých libretech dodržoval standardní schéma recitativ–arie–recitativ–arie, či arie–recitativ–arie.⁶⁷ U děl s větším vokálním i instrumentálním obsazením také postupně vzrůstá úloha sborů. Vyjma světských komorních kantát, které jsou relevantní ve vztahu k Dittersově gratulační hudbě, se pojem vztahuje také na chrámovou kantátu v německém protestantském prostředí.

Kolem poloviny 18. století je pro vokálně instrumentální útvary gratulačního charakteru používán severně od Alp výhradně termín gratulační kantáta.⁶⁸ V tomto momentu narážíme na problém terminologický. Michael Talbot s ohledem na dobové označení v italských libretech poukazuje na to, že se při označování menších vokálních děl běžně volí mezi dvěma slovy – kantáta a serenata. Dle Talbota *je serenata preferovaným termínem až do roku 1720, od té doby až do roku 1760 (označení) serenata náhle zmizí a vyskytuje se označení kantáta*. Domnívá se, že se tak stalo na základě dvou faktorů, tedy vzestupu žánru instrumentální serenády kolem roku 1750, který termín etabloval sám pro sebe, či na základě zániku sólové kantáty s doprovodem *basso continuo*, což umožnilo použití termínu bez dvojznačnosti pro

⁶⁶ O různých národních formách *cantata* a jejich historii, včetně výkladu jednotlivých proměn tohoto žánru podává ucelený obraz Colin Timms v hesle „*Cantata*“ v encyklopedii Grove, viz: TIMMS, Colin. „*Cantata*“. In: SADIE, Stanley a John TYRRELL (eds.). *The new Grove dictionary of music and musicians*. Vol. 5, Canon to Classic rock. New York: Grove, 2001, s. 8–21.

⁶⁷ TIMMS, Colin, s. 13.

⁶⁸ V německojazyčné literatuře se místy vyskytuje označení „*Glückwunsch-kantate*“ či „*Huldigungskantate*“, jež direktivně určuje funkci děl. V anglickojazyčné literatuře se jako analogický termín používá *congratulatory cantata*, či v obecnějším měřítku *occasional music*.

žánr vyžadující použití orchestru a více než jednoho zpěváka.⁶⁹ Určitou roli mohla hrát také menší provozní náročnost kantáty, která již vůbec nepředpokládá scénické provedení.

Z hlediska formy je kantáta kratšího rozsahu a nedělí se na části, jak je tomu u serenat. Zcela také absenuje dramatický moment. Pokud je libretista díla identifikován, jedná se o lokálního básníka a text nemusí nutně dosahovat vytríbené literární kvality. Kantáty pracovávají historická či mytologická témata a jsou v podstatě lyrickými monology určitých postav. Dialogy psané pro dvě a více postav mají tendenci směřovat k charakteru dramatu, tento moment je však maximálně potlačen. V sólové kantátě většinou vystupuje jeden protagonista a počítá se s komornějším obsazením orchestru (v Německu pak byly využity i obligátní nástroje, jako třeba flétna u Johanna Davida Heinichena). Reimar Emants uvádí, že v zaalpském prostoru byla hojně rozšířena forma komorní kantáty s instrumentací pro tři sólisty, sbor a orchestr.⁷⁰ Protagonisty mohli být také amatéři z řad šlechty, kteří formu gratulační kantáty adaptovali pro dvorské prostředí s ohledem na své interpretační schopnosti. Recitativ předchází áriím. Ty jsou většinou ve standardní formě da capo a v kantátě bývá jejich obvyklý počet 2–3. Árie mohly být také komplikovanější a blížit se sonátové formě.⁷¹

Manfred Bukofzer zmiňuje v souvislosti s kantátou fakt, že díky tomu, že díla neaspirovala na širší oblibu a byla určena soukromé společnosti, v níž se často vyskytovali i znalci (např. Friedrich II. byl sám zdatným instrumentalistou), mohl si skladatel dovolit více experimentovat s formou a zařadit také odvážnější harmonické postupy. To je umocněno i faktem, že kantáta nebyla určená pro jeviště a její působivost byla tak zcela závislá na hudbě.⁷²

⁶⁹ TALBOT, Michael. The serenata in eighteenth-century Venice. *Royal Musical Association Research Chronicle*, 1982, No. 18 (1982), s. 12.

⁷⁰ EMANS, Reinmar. „Kantate“. In: BLUME, Friedrich a Ludwig FINSCHER (eds.). *Die Musik in Geschichte und Gegenwart: allgemeine Enzyklopädie der Musik*. Sachteil 4, Hamm-Kar. 2., neuberab. Ausg. Kassel: Bärenreiter, 1996, sl. 1724.

⁷¹ Tamtéž, sl. 1722–1724.

⁷² BUKOFZER, Manfred Fritz. *Hudba v období baroka: od Monteverdiho po Bacha*. Bratislava: OPUS, 1986, s. 518.

Licenza a prolog

Celkový obraz gratulační hudby 18. století je nutné uzavřít ještě dvěma aditivními útvary, které mohly být součástí různých jevištních děl – prolog a licenza. Prolog je samostatná úvodní scéna ke hře či opeře a slouží k přiblížení (nastínění, objasnění) konceptuálního rámce dramatu, jeho příběhu či estetických a filosofických východisek.⁷³ Oproti tomu licenza je epilogem vloženým za hudebně dramatické dílo, v níž dochází k holdu mecenáše a sama nemá ustálenou formu ani rozsah. Jak prolog, tak licenza mohly být původní součástí díla, či byly později přikomponovány i jiným skladatelem.⁷⁴

⁷³ CARTER, Tim. „Prologue“. *The New Grove dictionary of music and musicians* [on-line], 2001. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.22407> [cit. 26. 1. 2022].

⁷⁴ HOLMES, William C. „Licenza“. *The New Grove dictionary of music and musicians* [on-line], 2001. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.16581> [cit. 26. 1. 2022].

BISKUP ADAM PATACHICH ZE ZAJEZDA, *Velký Varadín*

První gratulační opusy napsal Carl Ditters pro velkovaradínského biskupa Adama Patachiche, svobodného pána ze Zajezda.⁷⁵ Patachich během cesty ze zasedání zemského sněmu v Prešpurku navštívil Vídeň (17. června až 5. července 1764), u dvora slyšel hrát Carla Ditterse a nabídl mu volný post kapelníka ve Velkém Varadíně (německy Großwerdein, dnešní Oradea v Rumunsku), kde v letech 1757–1762 působil Michael Haydn.⁷⁶ S Dittersovou pomocí chtěl reorganizovat katedrální orchestr a zároveň jej rozšířit o další zpěváky a hudebníky, aby mohl na svém dvoře vytvořit skutečné hudební divadlo.⁷⁷ Dittersdorf místo přijal a v biskupských službách působil, jak píše ve svém životopise, celých pět let, od dubna 1765 do podzimu 1769, než byla biskupská kapela z nařízení Marie Terezie rozpuštěna (důvodem mělo být údajné pořádání plesů, kostýmovaných masopustních průvodů či uvádění komedií v biskupském divadle během postní a adventní doby).⁷⁸

Dittersovo působení ve Velkém Varadíně, které přineslo skladateli mnoho kompozičních zkušeností v divadelním oboru, je poměrně dobře zdokumentováno v jeho autobiografii. Ze vzpomínek vyplývá, že skladatel měl s biskupem od počátku velmi blízký vztah a biskup jej, slovy Ditterse, považoval za svého syna.⁷⁹

⁷⁵ **Adam Patachich svobodný pán ze Zajezda** (1716–1784) se ujal velkovaradínského biskupství 25. května 1760 a za dobu své funkce přispěl nemalou měrou k rozkvětu tamní diecéze, kdy mj. podporoval zdejší školství, pokračoval ve stavbě katedrály Nanebevzetí Panny Marie (stavba 1752–1780), zveleboval biskupské sídlo a položil základy rozsáhlé knihovny. Jeho nejvýznamnějším hudebně kulturním počinem byla bezesporu reorganizace sboru a orchestru katedrálního kostela a zřízení hudebního divadla. Již během studií v Římě se věnoval nejen teologii, ale také literatuře. Proslavil se jako básník a byl také členem římské literární Arcadie. Více: ADRIÁNYI, Gabriel. Bischof Patachich und Carl Ditters in Grosswardein. In: UNVERRICHT, Hubert (ed.). *Carl Ditters von Dittersdorf, Leben – Umwelt – Werk. Internationale Fachkonferenz in der Katholischen Universität Eichstätt vom 21.–23. September 1989*, Tutzing: Eichstätter Abhandlungen zur Musikwissenschaft, 1997, s. 61–64.

⁷⁶ Michael Haydn (1737–1806), bratr Josefa Haydna, kterého najal do svých služeb již Patachichův předchůdce, biskup Forgách. Haydn z biskupových služeb odešel v roce 1762 do Salzburgu, kde přijal místo koncertního mistra.

⁷⁷ DITTERSDORF, Carl von DITTERS. *Lebensbeschreibung. Seinem Sohne in die Federdiktirt*. K. Spazier (ed.). Leipzig: Breitkopf und Härtel, 1801. Česky jako DITTERSDORF, Carl von DITTERS. *Vzpomínky hudebníka XVIII. století*. Přel. V. Bělohavý. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1959, s. 99–100. (dále jen „Autobiografie“, kterým je míněno české vydání z roku 1959)

⁷⁸ Autobiografie, s. 120.

⁷⁹ Autobiografie, s. 107.

Obecná charakteristika velkovaradínských gratulačních děl

Ve službách biskupa Adama Patachiche působil Carl Ditters pět let. Za tu dobu bylo na dvoře ve Velkém Varadíně provedeno mnoho děl, oratorií a oper, jejichž počet je vyšší, než skladatel uvádí ve svém životopise. Ukazuje to na pravidelný hudební provoz biskupského dvora a také na každoroční oslavu biskupových jmenin otevřenou širokým společenským vrstvám, jejíž hudební program naplnil Ditters vesměs sám svými gratulačními opusy, v některých případech také za přispění svého studenta a přítele Václava Pichla.

Nová díla bývala uváděna v předvečer samotného svátku a v slavnostní den reprízována nebo rozšířena o další skladby. Dittersdorf informuje o kontextu probíhajících oslav ve Velkém Varadíně v autobiografii a podobu tamních oslav přináší také *Preßburger Zeitung*. V těchto zprávách není samotné hudbě věnována velká pozornost, např. Ditters nezmiňuje ani název prvních gratulačních kantát, v *Preßburger Zeitung* nejsou kromě názvu skladby uvedeny žádné další bližší signifikanty děl. V obou případech se popis soustředí na samotný průběh a na doprovodný program slavností.

To, co Ditters říká o užívaném jazyce textu oratorií a oper ve Velkém Varadíně, je pozoruhodné. Jak autor tvrdí, výběr jazyka byl podmíněn především tím, že na biskupském dvoře kromě biskupa a dvou kanovníků nikdo jiný neovládal italštinu ani němčinu, *latině však rozuměli nejen varadínští páni, ale i některé dámy*.⁸⁰ Jak správně podotýká přední maďarský specialista na provoz Dittersových skladeb ve Velkém Varadíně, Géza Staud, latina v operním provozu Oradey tedy není *napodobováním středověké tradice církevní praxe či klasických literárních vzorů, ale adaptací na živý jazyk maďarské šlechty. Na rozdíl od italsky a německy psaných oper musíme tuto okolnost ocenit jako vstřícný krok k širší vrstvě recipientů*.⁸¹ Sám Ditters konstatuje, že na koncerty měli přístup všichni kanovníci, veškerá místní šlechta, ale i císařští důstojníci, kteří byli v 18. století neodmyslitelnou složkou obyvatelstva dnešní Oradey.⁸²

Co do personálního složení velkovaradínského hudebního tělesa, Ditters poznamenává: *orchestr měl čtyřiatřicet členů, mezi nimi bylo devět lokajů v livrejích, jeden komorník a cukrář. Dále tu bylo sedm hudebníků z kapituly, kterým dával biskup zvláštní příplatek*.⁸³

⁸⁰ Autobiografie, s. 107.

⁸¹ STAUD, Géza. *Magyar Kastélyszínházak*. II. část, Budapest: Színháztudományi Intézet, 1963, s. 60.

⁸² Autobiografie, s. 105.

⁸³ Autobiografie, s. 105.

Z autorových vzpomínek vyplývá, že orchestr tvořilo rozmanité spektrum interpretačně vyspělých hráčů. Profesionální hudebníky jmenuje Ditters jménem: *V orchestru jsme měli dvanáct koncertních hráčů a čtyři zpěváky. Vedle mne to byl Fuchs, Pichl na housle, páter Michael na klavír, Pohl a Stadler na hoboj, Fournier na klarinet, Satz na flétnu, Himmelbauer na cello, Pichlberger na kontrabas a Oliva a Pauer na lesní roh. Každý z nich musel být podle mého nařízení kdykoliv připraven k sólovému vystoupení.*⁸⁴ Většinu těchto hudebníků najal sám Ditters z biskupova pověření na začátku roku 1765 ve Vídni a provinciální Praze. *Vedle Rennera a Ungerichta byli angažováni ještě dva kastráti, jeden sopranista a jeden altista. Jeden z kastrátů hrál výborně na cello, druhý zase na housle.*⁸⁵

Jména zpěváků jsou známá z dochovaných libret (viz výčet postav k *Olympia Jovi Sacra*, s. 35 této práce): tenorista Andreas Renner, basisti Vitus Ungericht a Johann Nehanczky, kastráti Franz Klette (sopran), Franz Kratochvíle (sopran), Ignaz Weidlich (alt) a Peter Fux (alt). Součástí pěveckého tělesa byla také šestnáctiletá Dittersova sestra Johanna a Rennerova nevlastní dcera Nicolina Trink (známá jako Mademoiselle Nicolini, pozdější Dittersova manželka). Kromě výše uvedených jmen se předpokládá účast amatérských herců a milovníků hudby.⁸⁶

Dosud bylo nejznámějším a v literatuře nejcitovanějším dílem uváděným ve Varadině oratorium *Isacco, figura del Redentore*, na libreto Pietra Metastasia, které biskup přeložil z italštiny do latiny. Dílo bylo uváděno pravidelně během postní doby, kam spadaly biskupovy narozeniny. Toto dílo však nespadá do žánru kantáty a serenaty, tudíž mu zde není věnováno více pozornosti.

„Panegyrische Kantate von vier Singstimmen mit einigen Chören“

Z Dittersovy biografie vyplývá, že dvouhodinová celovečerní **„Oslavná kantáta pro čtyři sólové hlasy se sbory“** zazněla v předvečer biskupových jmenin 23. prosince 1765. Autorem latinského libreta byl Václav Pichl. Ačkoli je skladba známá pouze z autobiografie, uvádí ji

⁸⁴ Autobiografie, s. 107.

⁸⁵ Autobiografie, s. 107.

⁸⁶ Více ADRIÁNYI, Gabriel. Bischof Patachich und Carl Ditters in Grosswardein. In: UNVERRICHT, Hubert (ed.). *Carl Ditters von Dittersdorf, Leben – Umwelt – Werk. Internationale Fachkonferenz in der Katholischen Universität Eichstätt vom 21.–23. September 1989*, Tutzing: Eichstätter Abhandlungen zur Musikwissenschaft, 1997, s. 66.

Carl Krebs v soupisu Dittersových kantát pod označením *Krebs 321*. Z Dittersovy autobiografie je možné vytěžit poměrně podrobné okolnosti vzniku kantáty i jejího provedení: přípravná práce na oslavné kantátě začala již během září, kdy skladatel s houslistou Václavem Pichlem konzultoval latinský text – a to i přesto, že biskupovy jmeniny připadaly až na konec prosince. Kantáta pak byla zkomponována během pěti týdnů a Dittersdorf v životopisu s odstupem let poznamenává, že byt' byla tato kantáta jeho prvním velkým vokálním dílem a její hudba slovy autora *nebyla ničím mimořádným*, mělo její provedení velký úspěch.⁸⁷

Byt' skladatel ve svém životopisu líčí detaily mapující samotný vznik kantáty i její provedení, neuvádí přesný název díla, ani bližší podrobnosti k jeho obsahu či jednajícím postavám. Absence základních formálních znaků znesnadňuje případnou identifikaci tohoto opusu s již známými Dittersovými díly. Maďarský dittersovský badatel Géza Staud vyvrací dřívější hypotézu Györgyho Vága, že by velká gratulační kantáta pro čtyři hlasy, sbor a orchestr mohla být identická s rukopisným libretem *Zelus Pastorum Bethlemiticorum In Cognoscendo et Amando Verbo Divino In Terris Hospite Recens Nato* uloženým v Arcibiskupské knihovně v Kalocsi (Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár).^{88, 89}

*ZELUS | Pastorum Bethlemiticorum | In | Cognoscendo et Amando | Verbo
Divino | In Terris Hospite | Recens Nato.*

(dedikace): *EXCELLENTISSIMO | Illustrissimo ac. Reverendissimo | Domino
Domino | A D A M O, | E L. B. PATACHICH | DE ZAJEZDA, Ecclesiae Magno-
Varadiensis | EPISCOPO | Incleyi Comitatus Bihariensis Supremo ac. Perpetui |
Comitis S. D. et Apostolicae Majstatis Actualis Intimi Status | Consilarii. |
Annum | Diei Onomasticae | Recursum Celebranti | In devictissimi animi
Testimonium | Drammatice ae Mehee soproso per | Venceslaus Pichl | Episdem
Excellentiae | Clientem Humillimum hec non a Reliqio | Cathedralis Ecclesiae
Magno-Vadinensis | et dietae Excellentiae Episcopalis Cammarae | Musicorum
Choro productus.*⁹⁰

⁸⁷ Autobiografie, s. 107–108.

⁸⁸ Po jmenování kalocsským arcibiskupem (roku 1770) se přesunul Adam Patachich do Kalocsi a jeho velkavaradínská knihovna se později stala základem tamní pozdější kapitulní knihovny, kterou na novém působišti spravoval. Dostupné on-line z: <https://konyvtar.asztrik.hu/> [cit. 16. 2. 2022].

⁸⁹ STAUD, Géza. *Magyar Kastélyszínházak*. II. část, Budapest: Színháztudományi Intézet, 1963, s. 70.

⁹⁰ Viz STAUD, Géza. *Magyar Kastélyszínházak*, obrázková příloha, č. 17. Do doby dokončení této diplomové práce nebylo možné porovnat obtížně čitelný text uvedený u Stauda s originálním pramenem uloženým v Kalocse.

Není jasné, kdy bylo toto dílo uvedeno, protože libreto neobsahuje žádné indicie odkazující k datu provedení.⁹¹ Géza Staud však poukazuje na fakt, že v libretu *Zelus Pastorum* (...) je výčet sedmi postav a sbor zde absenuje, čímž tuto hypotézu vyvrací.⁹² Nalezení rukopisu navíc objasňuje, proč Ditters tuto operu v autobiografii nezmiňuje – autorem hudby i textu je totiž Václav Pichl.

„Eine kleine italienische Kantate für eine Singstimme“

Pro oslavu biskupových jmenin v roce 1765 byla zkomponována také druhá a kratší „malá italská kantáta pro sólový hlas“, která byla společně s jinými novými Dittersovými díly určenými k této slavnosti provedena v den slavnosti 24. prosince. I přesto, že byla prokazatelně uvedena o den později, Krebs ji označuje nižším číslem než předchozí opus – *Krebs 320*. Autorem libreta je Pietro Metastasio. Ditters však jeho text adaptoval pro tuto příležitost tak, že slovo „Augusto“ (u Metastasia označující císaře Karla VI.)⁹³ nahradil biskupovým křestním jménem „Adamo“.⁹⁴ Hudba kantáty byla napsána „na míru“ tenoristovi Andreasu Rennerovi a to tak, aby byly náležitě vyžity všechny jeho hlasové možnosti a dovednosti. Na základě Dittersova popisu Rennerovy hlasové výbavy se tak lze pouze domnívat, čím se vyznačoval pěvecký part: [Renner] *Měl krásný přednes, jemnou výslovnost italštiny, jasný a čistý hlas a technicky byl velmi vospělý. Měl velký hlasový rozsah a jeho falset byl k nerozeznání od plných tónů.*⁹⁵ Ditters se také zmiňuje o tom, že libreto italské kantáty nechal v Pešti vytisknout v počtu dvou set kusů.⁹⁶ Dosud se však nepodařilo najít žádný dochovaný exemplář.

⁹¹ Zoltán Ferenczi tvrdí, že byla provedena 24. prosince 1766. To se však zdá nepravděpodobné, protože je znám program oslavy biskupových jmenin toho roku uvedený v *Preßburger Zeitung* – toho roku byly provedeny opery *Certamen decorum in orgando Amynta pastore* v předvečer oslavy (23. prosince 1766) a *La gara di Calandro ed Ermida* (24. prosince 1766), viz STAUD, Géza. *Magyar Kastélyszínházak*, s. 70.

⁹² STAUD, Géza. *Magyar Kastélyszínházak*, s. 70.

⁹³ Identifikovat originální text kantáty Pietra Metastasia je vzhledem k absenci bližších signifikantů téměř nemožné a bude mu věnováno více pozornosti v dalším bádání.

⁹⁴ Autobiografie, s. 108.

⁹⁵ Autobiografie, s. 107.

⁹⁶ Autobiografie, s. 108.

Certamen Deorum in Ornando Amynta Pastore Ludis Symphoniacis Exhibitum

Latinský text místního jezuita zhudebnil Ditters pro předvečer slavnosti jmenin biskupa Adama Patachiche (23. prosince 1766), jak informují *Preßburger Zeitung* ze dne 7. ledna 1767.⁹⁷ Ty dílo klasifikují jako operu. Géza Staud uvádí, že jediný exemplář libreta z roku 1766, vydaného velkovaradínskou biskupskou tiskárnou, se nachází v budapešťské Országos Széchényi Könyvtár.⁹⁸ Ve své disertační práci také informuje o tom, že libreto sestává z 20 nečíslovaných stran, z toho obsahuje čtyřstránkovou dedikaci a výčet postav, které ve hře účinkují: Jupiter, Apollo, Pallas, Thalia. Jména účinkujících nejsou známá.⁹⁹

La Gara di Calandro, ed Erminda; o sia la nobil Contesa di due Germani, chi di loro maggior Dirritto averdebba, per celebrar l'Onomastico di Padre Climene

Autor textu není znám a hudbu i libreto je třeba zatím považovat za ztracené. Serenata byla dle denního tisku provedena 24. prosince 1766 jako součást oslav biskupových jmenin.¹⁰⁰ Zpráva v *Preßburger Zeitung* je pravděpodobně jediným dobovým pramenem k tomuto dílu a byť nepopisuje hudbu a neuvádí ani jména postav či interpretů, podrobně líčí společenské okolnosti biskupské slavnosti.

Großwardein, den 23. Dec 1766. Heute, alsan dem Vorabende des hohen Namensfestes des hiesigen hochwürdigsten Herrn Bischofes Adam Freyherrn Patachich von Zajezda Excellenz, ward Hochderoselben zu Ehren eine sehr zierlich in lateinischer Sprache von einem Priester der allhiesigen Residenzaus der Gesellschaft Jesu, verfaßte Opera: Certamen deorum in ornanando Amynta Pastore, genannt, auf einer zu diesem Ende in der bischöflichen Residenz aufgestellter Schaubühne vorgestellt. Diesem machte ein Concert, wobey alle Stimmen insbesondere sich hervorgethan ein angenehmes Ende. Nach diesem begab sich die hohe Noblesse sowohl von Militair, als Civilstande, welche sehr

⁹⁷ *Preßburger Zeitung*. Preßburg: Landerer, 7. 1. 1767, 4 (2), s. 3–4. Dostupné také on-line z: <http://www.digitalniknihovna.cz/d/uuid/uuid:95d5d7f0-d9f8-11de-82a8-000d606f5dc6> [cit. 2. 2. 2022].

⁹⁸ Uvádí také signaturu P. o. lat. 297. Avšak v on-line katalogu knihovny se nepodařilo skladbu dohledat a tuto informaci ověřit. Viz STAUD, Géza. *Magyar Kastélyszínházak*, s. 84.

⁹⁹ STAUD, Géza, s. 84.

¹⁰⁰ *Preßburger Zeitung*. Preßburg: Landerer, 7. 1. 1767, 4 (2), s. 3–4. Dostupné také on-line z: <http://www.digitalniknihovna.cz/d/uuid/uuid:95d5d7f0-d9f8-11de-82a8-000d606f5dc6> [cit. 2. 2. 2022].

zahlreich von der herumliegenden Nachbarschaft dazu erschienen, in das bischöfliche Apartement, wo sich dieselbe bis zur Zeit, als Se. Excellenz sich zur Ruhe begaben, mit verschiedenen Spielen erlustigte. Tages darauf den 24. als den wirklichen hohen Namenstag, ward die sämtliche Noblesse bey drey Tafeln von 70 Couverts herrlich auf Silber bedienet ; den Beschluß dieses so feyerichen Tages aber machte, in Beyseyn ebengemeißer Noblesse, ei e Serenata: La Gara di Calandro, ed Ermida; o sia la nobil Contesa di due Germani, chi di laro[!] maggior Dirritto aver debba, per celebrar l'Onomasticon[!] di Padre Climente, gennant. Die hohen Gäste bezeigten über beyde musikalische Stücke ein ungemeines Wohlgefallen, besonders aber geruheten Se. Bischöfliche Excellenz, eines sowohl, als das andere sehr gnädig aufzunehmen. Die Musik ist von dem berühmten Virtuosen Herrn Karl Ditters, dermaligen Kapelmeistern Sr. Bischöflichen Excellenz.¹⁰¹

¹⁰¹ *Velký Varadín, 23. prosince 1766. Dnes v podvečer významných jmenin zdejšího velebného pána biskupa excelence Adama svobodného pána ze Zajezda byla jedním knězem místní rezidence ze Společenství Ježíše složena opera v latinském jazyce jménem Certamen deorum in ornanando Amynta Pastore a byla provedena na jevišti biskupské rezidence. Tomuto provedli koncert, při kterém se předvedly zejména všechny hlasy. Potom se panstvo spolu jak s vojskem, tak s občany, kteří ve velkém počtu přihlíželi, odebralo do biskupského apartmánu, kde se až do doby, kdy se jeho excelence odebrala na odpočinek, těšilo různým hrám. Den nato, 24, tedy přímo v den jmenin, bylo všechno panstvo nádherně obsluhováno u tří tabulí o 70 místech. Na zakončení tohoto natolik svátečního dne však byla za přítomnosti panstva provedena serenáda: La Gara di Calandro, ed Ermida; o sia la nobil Contesa di due Germani, chi di laro maggior Dirritto aver debba, per celebrar l'Onomasticon di Padre Climente. Významní hosté jevíli v obou hudebních kusech velké zalíbení, především však se uráčili jeho biskupskou excelenci, stejně jako další přijmout. Hudba byla od slavného virtuóza pana Carla Ditterse, tehdejšího kapelníka jeho biskupské excelence.*

Olympia Jovi Sacra sive Incruentum Musas inter, et Pastores Amoris Certamen

Jediný exemplář latinského libreta vydaného ve Velkém Varadině biskupským tiskařem Josephem Wolfem je dochován v budapešťské Országos Széchényi Könyvtár¹⁰² a není dosud digitalizačně zpracován v RISMu.

*OLYMPIA / JOVI SACRA. / SIVE / INCRUENTUM / MUSAS INTER, ET
PASTORES / AMORIS CERTAMEN. / MAGNO-VARADINI, / Impress. apud
Josephum Wolf, Typogr. Episcop.*

Géza Staud uvádí rozsah tiskopisu v počtu 28 nečíslovaných stran a v příloze své disertační práce nabízí přetisk titulní strany a dedikačního listu Adamu Patachichovi.¹⁰³ Na titulní straně chybí rok vydání, lze se však domnívat, že dílo bylo uvedeno v předvečer biskupových jmenin 23. prosince, v MGG je uvedena ambivalence dvou letopočtů 1767 a 1768. Na libretu nechybí jména autorů – skladatele Carla Ditterse a libretisty Václava Pichla. Lze z něj vyčíst i jednající postavy múz a pastýřů, včetně hlasového zařazení a jmen interpretů. Toto libreto se tak stává cennou pokladnicí k identifikaci zpěváků, které měl Ditters ve Varadině k dispozici:

Mercurius	tenor	Andreas Renner
Euterpe	soprán	Franz Klette
Erato	alt	Ignatz Weidlich
Melpomene	alt	Peter Fuchs
Manalcas	bas	Vitus Ungericht
Pan	bas	Johann Nechanczky
Tytirus	soprán	Franz Kratochvíle

Za seznamem postav je napsáno „præludit Symphonia“, což indikuje, že celé dílo bylo uvedeno instrumentální symfonií. V pravém dolním rohu je pak nápadně umístěn textový custos „PRO“, který odkazuje k tomu, že na další stránce následuje s největší pravděpodobností slovo „PROLOG“. To by odkazovalo k tomu, že *Olympia Jovi Sacra* (...) je dílo dvojdílné a může se jednat o serenatu. Vzhledem k tomu, že nebylo možné při zpracování této diplomové práce pracovat s originálním pramenem uloženým v Maďarsku, nelze tuto domněnku potvrdit. Bližší specifikace libreta, včetně jeho členění, je předmětem dalšího výzkumu.

¹⁰² H-Bn 171.356/3, ID 2967744

¹⁰³ STAUD, Géza. *Magyar Kastélyszínházak*, obrázková příloha č. 9.

Pythia, seu Ludi Apollinis*

V souvislosti s gratulační hudbou Velkého Varadína a osobami Carla Ditterse a Václava Pichla je třeba zmínit i málo známé dílo *Pythia, seu Ludi Apollinis*, jehož libreto opět představil ve své disertaci Géza Staud¹⁰⁴ a které dosud není v německy orientovaném muzikologickém prostoru blíže reflektované.¹⁰⁵ Staud neví, kdy a k jaké příležitosti byla skladba uvedena, pravděpodobně tomu bylo někdy mezi léty 1767–1769. Jako důvod uvádí, že jsou známé programy slavností z let 1765 a 1766. Latinsky psané libreto s prologem vytisknuté velkovaradínskou biskupskou tiskárnou spravovanou Josephem Wolfem je dílem Václava Pichla, který je zároveň i autorem hudby. Jediný exemplář je uložen v Budapešti v Országos Széchényi Könyvtár.¹⁰⁶

*PYTHIA, | SEU LUDI APOLLINIS, | OPERA DRAMMATICA, | IN ACTU
SYMPHONICO. | MAGNO-VARADINI, | Impress. apud Josephum Wolf,
Typogr. Episcop.*

Tento opus je zajímavý především z hlediska dedikantů – kromě mecenáše, biskupa Adama Patachiche, jemuž je věnována dedikace na začátku díla, oslavuje také Carla Ditterse. Je zajímavé, že i přesto, že Ditters měl dle své autobiografie s Václavem Pichlem velmi blízký přátelský vztah a celkově ve svých vzpomínkách vytváří v souvislosti se svou osobou přehnaně pozitivní auru, opus od svého studenta, navíc jemu věnovaný, nezmiňuje. Na konci libreta je holdovací distichon věnovaný Dittersovi:

„*Votum peculiare communi Musorgonum Varadiensium voto pro coronide adjectum.*“

Orpheus in sylvis traxit testudine Belaus

Ditters arte sua, spes, animosque movet.

Taxerat hmotas dulci modulamine sylvas

Orpheus, attonitas fecerat arte feras.

Carminis allecti dulcedine Tygris et ursus,

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 86.

¹⁰⁵ Krátkou informaci o existenci libret přináší Gabriel Adriányi s odkazem na Gézu Stauda. Více ADRIÁNYI, Gabriel. Bischof Patachich und Carl Ditters in Grosswardein. In: UNVERRICHT, Hubert (ed.). *Carl Ditters von Dittersdorf, Leben – Umwelt – Werk. Internationale Fachkonferenz in der Katholischen Universität Eichstätt vom 21.–23. September 1989*, Tutzing: Eichstätter Abhandlungen zur Musikwissenschaft, 1997, s. 68.

¹⁰⁶ H-Bn 171.356/7, ID 2967855

Pardus, aper rabiem deposuere suam.
Orpheus in sylvis, quo dudum animantia flexit.
Hoc Ditters hominum cor, animosque rapit.
Orpheus es, similisque Diis, seu Organa pulses,
Seu suavem ludus Barlyton, Orpheus es.
Te ludente prius Regum plausere Theatra,
Nunc es Paesulei, Gloria magna chori.
Progenies magni Jubalis, redivivus ab orco
Orpheus, Aeternos pectine pange choros.
Vive igitur, plausus inter, Tibiasque, Tubasque,
Aeternum valeas, perpetuumque canas.

Ita vovet

Tui studisissimus

Wenceslaus Pichl

PHILIPP GOTTHARD VON SCHAFFGOTSCH, *Jánský Vrch*

Vztah Ditterse s vratislavským biskupem Philippem Gotthardem von Schaffgotsch začal v roce 1769. Ditters po rozpuštění biskupské kapely ve Velkém Varadíně odešel zpět do Vídně, odkud podnikl cestu do Terstu a Benátek. Zde se seznámil se zemským správcem Leopoldem hrabětem von Lembergem, který jej pozval k sobě do Opavy, aby zde před další plánovanou koncertní cestou uspořádal koncert s tamním orchestrem. Produkce velmi pozitivně zapůsobila na Lembergova hosta, biskupa Philippa Schaffgotsche. Ten Ditterse pozval na své sídlo Jánský Vrch u Javorníku. Město Javorník bylo správním a kulturním centrem celého Jesenicka, což mělo také velký význam na hudební život v oblasti, protože se sem na biskupovo pozvání přestěhovala celá řada hudebníků. Schaffgotsch Dittersovi nabídl po dobu sedmi měsíců (od 1. listopadu 1769 do 31. května 1770) plat, stravu a byt za to, že zde povede jeho zámeckou kapelu.¹⁰⁷

Tamní kapela však nedokázala uspokojit Dittersovy nároky: *Když jsem tam přijel, našel jsem hudebníky, pokud mohu ty lidi tak nazvat, v tak žalostném stavu, že se mi dělalo z té desetičlenné kapely špatně.*¹⁰⁸ Ditters ve své autobiografii píše, že kvůli stavu zdejšího tělesa očekával *toužebně* konec května, kdy plánoval započít svou odloženou koncertní cestu. Biskup, vědom si nespokojenosti komponisty se zámeckým hudebním souborem, chtěl Ditterse ve svých službách i nadále udržet, a proto mu k 8. únoru roku 1770 zařídil v Římě jmenování rytířem Řádu zlaté ostruhy a později (1773) mu u Marie Terezie vymohl povýšení do šlechtického stavu s přídomkem „z Dittersdorfu“, což byla zároveň podmínka k jeho následnému jmenování do funkce hejtmana ve Frývaldově (dnes město Jeseník).¹⁰⁹ Jak podotýká Petr Koukal, od biskupa to byl dobře promyšlený politický tah a Ditters se tak

¹⁰⁷ **Philipp Gotthard Schaffgotsch** (1716–1795) neměl od počátku v církevních kruzích valnou pověst pro své svěťáctví. Díky nekonvenčnímu způsobu života a zálibě o hudbu si získal oblibu pruského krále Friedricha II., díky kterému získal vysoké hodnosti a církevní funkce (5. března 1748 byl díky královi tlaku jmenován vratislavským biskupem). Mocenské boje mezi Pruskem a Habsburskou monarchií během sedmileté války však způsobily to, že slezští katoličtí duchovní oslavou vítězného Rakouska odsoudili také někdejší přátelství Schaffgotsche s pruským králem. Ačkoli on sám císařské vítězství podporoval, nebyl mu umožněn návrat do Vratislavi a zneprátelel si také samotného krále. To vedlo k omezení jeho biskupské funkce, opuštění Slezska a konečně k usazení Schaffgotsche na periferii Habsburské monarchie na Jánském Vrchu. Blíže o vztahu Ditterse a Schaffgotsche viz BEIN, Werner. Dittersdorfs schlesischer Mäzen: Philipp Gotthard von Schaffgotsch (1716–1795), Fürstbischof von Breslau. In: UNVERRICHT, Hubert (ed.). *Carl Ditters von Dittersdorf, Leben – Umwelt – Werk. Internationale Fachkonferenz in der Katholischen Universität Eichstätt vom 21.–23. September 1989*, Tutzing: Eichstätter Abhandlungen zur Musikwissenschaft, 1997, s. 75–89.

¹⁰⁸ Autobiografie, s. 134–139.

¹⁰⁹ ZUBER, Rudolf. *Karel Ditters z Dittersdorfu*. Javorník: Vlastivědné muzeum Jesenicka, 1999, s. 5–6.

namísto honorovaného profesionálního hudebníka stává dobře placeným úředníkem.¹¹⁰ Biskup, aby si Ditterse ještě více zavázal, rozšířil na jeho žádost biskupskou kapelu a pomohl realizovat skladatelovu touhu po zřízení zámeckého divadla.

Dittersdorf strávil v okolí Jánského Vrchu převážnou část svého života: oženil se se zpěvačkou Nicolinou Trinkovou a do biskupovy smrti v roce 1795 pobýval ve Slezsku a zastával úřednické funkce. V roce 1797 Javorník definitivně opustil.

Obecná charakteristika gratulačních děl pro biskupa Schaffgotsche

Na dvoře Philippa Schaffgotsche působil Carl Ditters von Dittersdorf převážnou část svého života (přesně 26 let). Na Jánském Vrchu tedy napsal převážnou část svých operních děl, ale pro zdejší scénu jich bylo určeno jen 12. Většina těchto opusů byla inscenována v předvečer biskupových narozenin 3. června, či 1. května k příležitosti svátku sv. Filipa, biskupova patrona, mezi léty 1771–1776. V této práci je záměrně vynechán soupis oper, který je součástí mnoha odborných textů.¹¹¹

Ditters se ve své biografii nezmiňuje o okolnostech, které provázely divadelní produkce na Jánském Vrchu, a dosud nejsou k dispozici jiná svědectví. Na zámku se dochoval divadelní sál, který byl na popud Carla Ditterse zbudován v roce 1771 v bývalé pevnostní věži. Přestavba započala na jaře a dokončena měla být na konci léta téhož roku.¹¹² Na západní straně místnosti se nacházejí tři velká okna, a severní a východní strana navazuje na další zámecké sály. I přes značně omezený prostor nabízí oválný tvar místnosti o průměru 9,8 a 11 metrů skvělé akustické podmínky.¹¹³

¹¹⁰ KOUKAL, Petr. Kapitoly o Dittersdorfovi. In: *Opus musicum*, roč. 46/2014, č. 3, s. 33.

¹¹¹ Například diplomová práce Kristýny Krejčové (KREJČOVÁ, Kristýna. *Kontrafakta operních árií Carla Ditterse von Dittersdorfa v moravských sbírkách*. Olomouc, 2021.) přináší aktuální soupis pramenů k Dittersovým jánským operám, či disertační práce Karla Holla, která i přes své stáří nabízí cenné údaje (HOLL, Karl: *Carl Ditters Opern für das wiederhergestellte Johannisberger Theater*, Heidelberg 1913.), nebo UNVERRICHT, Hubert – LANDMANN, Ortrun: *Carl Ditters von Dittersdorf. Der schlesische Opernkomponist*, Teil: Bd. 2, Würzburg: Bergstadtverl. Korn, 1991.

¹¹² BEIN, Werner. Dittersdorfs schlesischer Mäzen: Philipp Gotthard von Schaffgotsch (1716–1795), Fürstbischof von Breslau. In: UNVERRICHT, Hubert (ed.). *Carl Ditters von Dittersdorf, Leben – Umwelt – Werk. Internationale Fachkonferenz in der Katholischen Universität Eichstätt vom 21.–23. September 1989*, Tutzing: Eichstätter Abhandlungen zur Musikwissenschaft, 1997, s. 82.

¹¹³ Rudolf Zuber uvádí, že od roku 1783 se přesunul divadelní prostor do střelnice javornického střeleckého spolku, a to hned ze dvou důvodů – jednak si dluhy zatížený biskup již nemohl dovolit vydržovat hudebníky

Rudolf Zuber se ve svém známém dittersovském textu snaží nastínit Schaffgotschův vztah k hudbě: *Biskup, který si už ve Vratislavi vydržoval kapelu, se bez ní neobešel ani v Javorníku. Hrstka úředníků a sloužících, kteří uměli trochu hrát, nemohla přirozeně zdaleka uspokojit biskupa, zvyklého už z domova na dokonalou hudební reprodukci. Bělovodská kolej, s níž biskup hned po příchodu navázal živý styk, byla zejména v zimě skoro nedostupná. Proto kdykoliv mu to bylo možné, zajížděl na slezské zámky, zejména Velké Hoštice, Slezské Rudoltice, Linhartovy a Hošťálkovy, aby se tu potěšil výkony šlechtických kapel.*¹¹⁴ Po příchodu Ditterse uvolnil Schaffgotsch finanční prostředky k získání profesionálních hudebníků také do svého souboru. S výjimkou krátkého intermezza v době války o bavorské dědictví (1778–1779), kdy byla kapela rozpuštěna, fungovala v nejrůznějších podobách od roku 1769 do 1794.¹¹⁵

Olga Settari v souvislosti s hudební tradicí Slezska zasazuje jánskou zámeckou kapelu do širšího kontextu jiných hudebních orchestrů v daném regionu, např. Linhartovy, Slezské Rudoltice, Hošťálkovy, Hradec u Opavy atd. Kapela nebyla uzavřeným organismem, ale udržovala čilé styky s jinými zámeckými tělesy, především prostřednictvím přirozených vazeb mezi zpěváky, skladateli, libretisty či učiteli a jejich studenty. Slezská hudební centra se orientovala na vídeňský dvůr, což bylo v případě Jánského Vrchu umocněno Dittersovou vazbou na rodné město a živými kontakty s představiteli tzv. české hudební emigrace.¹¹⁶

Orchestr měl celkem 17 skvělých hudebníků, z nichž mnohá jména přináší opět Rudolf Zuber: *houslista Jan Neřád, hornista Josef Rivola, Jan Jakub Dušek a Antonín Dušek, basista Matěj Schydera, Jan Čapek, Kryštof Šimek, Adam Mazálek, Antonín Navrátil, Josef Dvořák a mnozí jiní, takže lze právem hovořit o vpádu českého muzikantství na Jánský Vrch.*¹¹⁷ Mimoto působil v orchestru také houslista Franz Götz, který později působil i v divadle v Brně, bratři Antonín, Václav a Vít Batkové,¹¹⁸ bratři Červenkové (Gebrüder Czerwenka), J. Trepitzky,

v takové míře, a jednak zámecký sál nedostačoval svou kapacitou k pojmání všech návštěvníků. In: ZUBER, Rudolf. *Karel Ditters z Dittersdorfu*. Javorník, 1999, s. 7.

¹¹⁴ ZUBER, Rudolf, s. 4.

¹¹⁵ Autobiografie, s. 164.

¹¹⁶ SETTARI, Olga. Zámek Jánský Vrch a město Javorník v minulosti. Příspěvek k hudební topografii Slezska. In: *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity*, H 27–28, 1992–1993, s. 45–53.

¹¹⁷ ZUBER, Rudolf, s. 5.

¹¹⁸ Dle Dlabacze byl Antonín Batka basista virtuóz, Václav tenorista a fagotista a Vít virtuóz na flétnu a hoboj. In: DLABACZ, Gottfried Johann. *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*. Prag: G. Haase, 1815, sl. 95–96. Dostupné on-line: <https://archive.org/details/allgemeineshisto01dlabuoft/page/n63/mode/2up> [cit. 23. 3. 2022].

P. Herdliczka, Dittersovi žáci F. W. Bonora a Wenzel Müller a mnoho dalších.¹¹⁹ Soubor profesionálních hudebníků byl doplněn členy z místní šlechtické i měšťanské honorace. Je tedy pravděpodobné, že většina produkcí byla provedena s přihlédnutím ke skrovným možnostem malého slezského divadla. Sám Dittersdorf v autobiografii píše: *od doby trvání biskupovy kapely jsme vychovali mnoho diletantů, kteří byli nejen docela slušnými instrumentalisty, ale i zpěváky; zvláště dobré zpěvačky byly von Zedlitz (...) a dvě baronesy von Tauber.*¹²⁰

Kromě instrumentalistů se na Jánském Vrchu uplatnili také pěvečtí sólisté. S profesionály, basistou Vítem Ungerichem, tenoristou Andreasem Rennerem a jeho nevlastní dcerou, sopranistkou Nicolinou Trinkovou (později provdanou Dittersovou) se znal skladatel už z Velkého Varadína. Příčiněním Dittersova přítele Václava Pichla se tyto pěvce podařilo získat také pro angažmá na Jánském Vrchu.¹²¹ Mimo zmíněných zpěváků jsou v dochovaných libretech oper z Jánského Vrchu, aktuálně uložených ve sbírce Moravského zemského muzea v Brně, uvedeni v seznamu rolí také Vít Batka, Václav Batka a Catarina Fizthum. Soupis oper včetně seznamu postav a jejich představitelů přináší ve své diplomové práci Kristýna Krejčová.¹²²

Výraznou osobou spjatou s Dittersovými vokálními díly je zpěvák-tenorista Andreas Renner. Ten na Jánském Vrchu, stejně jako předtím ve Velkém Varadíně, zpíval většinu hlavních rolí ve vokálně instrumentálních dílech. Osudy tohoto hudebníka nejsou příliš známé a dodnes o jeho osudech existuje mnoho nezodpovězených otázek. Ladislav Kačic jej představuje také jako skladatele a violoncellistu.¹²³

¹¹⁹ TROJAN, Jan. Carl Ditters von Dittersdorf. In: REITTERER, Hubert, JAKUBCOVÁ, Alena a Matthias Johannes PERNERSTORFER (eds). *Theater in Böhmen, Mähren und Schlesien: von den Anfängen bis zum Ausgang des 18. Jahrhunderts: ein Lexikon*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften in Kooperation mit Institut umění – Divadelní ústav, 2013, s. 161.

¹²⁰ Autobiografie, s. 176.

¹²¹ Autobiografie, s. 145.

¹²² KREJČOVÁ Kristýna, s. 29–35.

¹²³ Dle Kačice se mnoho Rennerových skladeb nedochovalo. Ty, co jsou dochované, psal „pro sebe“, tzn. virtuózní árie vyznačující se obtížným tenorovým partem, náročným na rozsah, zdobení i jiné technické požadavky. (KAČIC, Ladislav. Andreas Renner – Sänger und Komponist, Schwiegervater von Carl Ditters von Dittersdorf. In: *Musikkultur in Schlesien zur Zeit von Telemann und Dittersdorf: Berichte der musikwissenschaftlichen Konferenzen in Pszyczyzna /Pless und Opava/ Troppau 1993*. Sinzig: Studio, 2001, s. 181–190.)

S ohledem na explicitní gratulační funkci je třeba uvést v souvislosti s biskupem Philippem Schaffgotschem dvě díla – *Il viaggiatore americano in Joannesberg* a *La Poesia e la Musica in Gara*, jejichž premiérové provedení je datováno do roku 1771, a to k příležitosti oslav biskupových jmenin a narozenin.

Il viaggiatore americano in Joannesberg

Premiéra opery se konala u příležitosti Schaffgotschových jmenin 1. května na Jánském Vrchu. K italskému libretu z roku 1771, vytištěném v polské Nise (polsky Nysa, německy Neisse), se nedochovala hudba s výjimkou dvou árií. Libreto je nyní uloženo v Oddělení hudby Moravského zemského muzea v Brně.^{124, 125} První dochovaná árie, árie Margarity z druhého aktu ve 12. scéně, *Quanti sparser mai sudori* se nachází v Arcibiskupském archivu v Kroměříži¹²⁶ a její spartaci nabízí ve své diplomové práci Kristýna Krejčová.¹²⁷ Druhou je árie Dona Pedra ve druhém aktu v 7. scéně *Io non so per che mi palpiti*, která je uložena v Moravském zemském muzeu v Brně¹²⁸ a kterou opět identifikovala Kristýna Krejčová. V Krebsově seznamu má opera označení *Krebs 288*.¹²⁹ I přesto, že se z formální struktury jedná o operu, je dílo výjimečné tím, že titulní list nese přímou dedikaci vratislavskému biskupovi a Ditters je zde představen jako rytíř zlaté ostruhy.

VIAGGIATORE AMERICANO | IN JOANNESB[E]RG | Farsetta Drammatica per Musica | Dà cantarsi | Nel giorno del Nome | Di sua Altezza Reverendissima | Il Principe Vescovo di Breslavia | P. di Maggio 1771. | La Poesia è del medesimo Autho-| re dell'Oratorio Sacro intitolato Il Da-| vide nella Valle di Terebintho | La Musica dell Signor Carlo Ditters Cavaliere | dello Speron d'Oro. | IN NISSA, nella Stamparia.

¹²⁴ CZ-Bm B 367

¹²⁵ O existenci dalšího libreta v kněžském semináři ve Vidnavě informuje v roce 1939 Joseph Thamm. Více informací k aktuálnímu stavu výtisku se však nepodařilo zjistit. In: THAMM, Joseph. Die erste Johannesberger Oper Dittersdorfs *Il viaggiatore americano in Johannesberg*, in: *Der Oberschlesier* 21 (1939), Heft 10/11, s. 577–583. Dostupné on-line: <https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/19528/edition/17061> [cit. 3. 3. 2022].

¹²⁶ CZ-Kra A 4 108

¹²⁷ KREJČOVÁ, Kristýna, příloha diplomové práce.

¹²⁸ CZ-Bm A 18 638

¹²⁹ Krebs uvádí, že dílo je známé jen z autobiografie, navíc uvádí dobu vzniku 1770.

U ostatních děl vztahujících se k Jánskému Vrchu (s výjimkou *La poesia e la musica in Gara*, viz níže) dedikace chybí. V souvislosti s gratulační hudbou je do této práce opus zařazen i proto, že závěrečný sbor explicitně oslavuje biskupovo jméno a má charakter licenzy:

Coro: <i>Nel lido americano</i>	<i>Na americké pláži</i>
<i>Fra lieti, e suoni</i>	<i>Mezi radostí a zvuky</i>
<i>Faremo che risuoni</i>	<i>Necháme rezonovat</i>
<i>Di FILIPPO il nome ognor.</i>	<i>Každé jméno FILIPOVO.¹³⁰</i>

La Poesia, e la Musica in Gara

Skutečným, dosud jediným známým gratulačním opusem pro vratislavského biskupa Schaffgotsche je *La Poesia, e la Musica in Gara* (v překladu „Zápolení mezi poezií a hudbou“). Dílo bylo provedeno 3. června 1771 na Jánském Vrchu, tedy v den biskupových 55. narozenin.¹³¹ Tištěné libreto se nachází ve sbírce libret Oddělení hudby Moravského zemského muzea v Brně¹³² a jedná se pravděpodobně o jediný dochovaný exemplář. Partitura ani její části nebyly dosud nalezeny a vzhledem k příležitosti díla se lze domnívat, že dílo nebylo reprízováno a rukopisy se nedochovaly. Italsky psané libreto o 18 nečíslovaných stranách vytiskla tiskárna v polské Nise. Titulní list nese kromě názvu díla také jména autorů hudby a textu a dedikační formuli.

LA POESIA, E LA MUSICA IN GARA | Drammatico Componimento | Da rappresentarsi | IN JOANNESBERG | Nel giorno Natalizio | Di sua Altezza Reverendissima | Il Conte Filippo de Schafgotsch Principe | Vescova di Breslavia il | 3. Giugno 1771. | La Poesia è del medesimo Autho- | re del'Oratorio sacro Il Davide | nella Valle di Terebintho | La Musica del Signor Carlo Ditters Cavaliere | dello Speron d'Oro. | IN NISSA, nella Stamparia.

Podtitul *drammatico componimento* se v kontextu dalších dosud nalezených Dittersových gratulačních děl nevyskytuje. Na titulní straně není explicitně vyřčeno jméno libretisty, ale je

¹³⁰ Přibližný překlad.

¹³¹ Dle studie Konrada Wutkeho je přesným datem narození Philippa Schaffgotsche 3. červen 1716, a nikoli 3. červenec 1715, jak uvádějí některé zdroje. Viz WUTKE, Konrad. Das Geburtsdatum des Breslauer Fürstbischofs Philipp Gotthard Schaffgotsch, In: *Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens*, 68, 1934, s. 168–177.

¹³² CZ-Bm B 364

uveden odkaz na poezii autora oratoria *Il Davide nella valle di Terebintho* (Krebs 317), které bylo na Jánském Vrchu premiérováno během postní doby téhož roku. Autorem libret ukrytým pod tímto pseudonymem je italský jezuita Padre Salvatore Ignatio Pinto (o něm níže, viz samostatná kapitola, s. 62).

V alegorickém příběhu vystupují 4 postavy. První 3 jsou mytologické – Apollo, Calliope a Orfeus. Dle údajů z libreta zpíval roli Apolla, vládce múz, basista Vitus (Vít) Ungericht, tenoristu Andreasu Rennerovi připadla role Orfea a ženské postavě, bohyni epického básnictví Calliope, propůjčila hlas sopranistka Nicolina Trink (známá pod uměleckým jménem Mademoiselle Nicolini). Mademoiselle Nicolini byla evidentně angažována nejpozději na jaře roku 1771, protože již během postní doby zpívala v oratoriu *Il Davide* a jak vzpomíná Ditters: *roli mého Davida zpívala přímo mistrovsky*.¹³³ Čtvrtou vystupující postavou v dramatu je pastýř Jánského Vrchu Aminta a tato role byla svěřena Vítu Batkovi.

Z formálního členění lze toto hudebně dramatické dílo charakterizovat jako serenatu. Již od počátku je statický děj cílen k oslavě biskupa Philippa Schaffgotsche. Druhým znakem je pak to, že libreto se skládá ze dvou částí, což přesněji odpovídá znakům serenaty. V každé části (v libretu označených jako „parte I“ a „parte II“) je určena každé postavě jedna árie. Úvod a závěr pak doplňuje sbor.

I přesto, že se Schaffgotsch postaral Dittersovi o doživotní angažmá a pomohl mu získat další významné funkce včetně slušného finančního zabezpečení, dosud nejsou žádné prameny odkazující k pozdějším gratulačním dílům dedikovaným tomuto mecenáši. K příležitosti oslav biskupových jubileí byly na Jánském Vrchu každoročně hrány či reprízovány Dittersovy opery určené pro tamní zámeckou scénu.¹³⁴

Povědomí o existenci tohoto opusu není zatím příliš rozšířeno. Pokud se serenata *La Poesia, e la Musica in Gara* v soupisech Dittersových děl nachází, bývá označována jako opera. Kromě zmínky v diplomové práci Kristýny Krejčové,¹³⁵ hesla o Dittersdorfovi Jana Trojana v teatrologickém slovníku z roku 2013¹³⁶ a MGG (i zde je zahrnuta v soupisu oper) jej blíže nespécifikuje žádná literatura, včetně Grove. Není zahrnuta ani do Krebsova katalogu.

¹³³ Autobiografie, s. 145.

¹³⁴ HOLL, Karl: *Carl Ditters Opern für das wiederhergestellte Johannisberger Theater*, Heidelberg 1913.

¹³⁵ Autorka dílo označuje jako operu. KREJČOVÁ, Kristýna, s. 30.

¹³⁶ TROJAN, Jan. Carl Ditters von Dittersdorf. In: REITTERER, Hubert, JAKUBCOVÁ, Alena a Matthias Johannes PERNERSTORFER (ed). *Theater in Böhmen, Mähren und Schlesien: von den Anfängen bis zum Ausgang des 18. Jahrhunderts: ein Lexikon*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften in Kooperation mit Institut umění – Divadelní ústav, 2013, s. 159–162.

FRIEDRICH II. VELIKÝ, FRIEDRICH WILHELM II., *Berlín, Vratislav*

S pruským králem Friedrichem II., zvaným Veliký,¹³⁷ se Ditters poprvé setkal na přelomu srpna a září roku 1770. Tou dobou se ve Velkých Rudolticích, na panství hraběte Alberta Josepha von Hoditz, cestou do Moravského Nového Města (dnešní Uničov) zastavovala královská suita mířící na setkání pruského krále Friedricha II s císařem Josefem II.¹³⁸ Král, který poznal hraběte za sedmileté války (1756–1763), slíbil Hoditzovi budoucí návštěvu, kterou tímto splnil. Okolnosti této události jsou ve skladatelově autobiografii zachyceny poměrně detailně, protože Ditters byl požádán hrabětem Hoditzem, aby při královské návštěvě pomohl s organizací hudebního programu.¹³⁹ Ditters do Velkých Rudoltic dojel již 14 dnů před plánovaným příjezdem krále, aby měl dostatek času pro přípravu opulentní produkce realizované v zámeckých zahradách.

Krále však Dittersova hudba příliš nezajímala, a jak píše skladatel v autobiografii, brzy se odebral na lože. V královské suitě byl ale mimo jiné také králův synovec, korunní princ Friedrich August (vládnoucí později v letech 1786–1797 jako Friedrich Wilhelm II.),¹⁴⁰ který byl z produkce, kterou Ditters v tamějších zahradách nachystal, potěšen a skladatele si oblíbil. Pod vlivem nadšení ze soukromého koncertu, který Ditters korunnému princovi během návštěvy uspořádal, jej pak pozval na budoucí návštěvu k sobě do Berlína.¹⁴¹ V roce 1786 Friedrich Wilhelm nastoupil na trůn a Dittersdorf mu nabídl svoje služby s odkazem na úspěch svých oper ve Vídni.¹⁴² Skladatel se s novým pruským králem potkal téměř o dva roky později,

¹³⁷ Pruský král **Friedrich II.**, zvaný Veliký (1712–1786) byl také flétnistou a uznávaným skladatelem. Na svém dvoře zaměstnával řadu výborných umělců, např. bratry Grauny, Františka Bendu či svého učitele flétny Johanna Joachima Quantze. Nástup k moci v roce 1740 znamenal především kulturní a politickou změnu v Prusku. Kromě rozsáhlé tvorby pro flétnu, napsal také několik arií a symfonií. Více HENZEL, Christoph. „Friedrich II. (Friedrich der Große)“. IN: BLUME, Friedrich a Ludwig FINSCHER (ed). *Die Musik in Geschichte und Gegenwart: allgemeine Enzyklopädie der Musik*. Personenteil 7, Fra-Gre. Kassel: Bärenreiter, 2002, sl. 138–144.

¹³⁸ Císař Josef II. navštívil krále v Nise roku 1769, král pak slíbil na oplátku návštěvu v létě v Moravském Novém Městě (Uničov, Olomoucký kraj). V autobiografii je nesprávně přeložen název města *Mährisch Neustadt*, které je zde uváděno jako Nové Město na Moravě. Město s tímto názvem se však nachází v kraji Vysočina (viz Autobiografie, s. 141).

¹³⁹ Autobiografie, s. 140–142.

¹⁴⁰ Nástup prince Friedricha Wilhelma II. k moci v roce 1786 znamenal významný obrat pro kulturní život v Prusku, který se vyznačoval proti předchozí tradicionalistické etapě.

¹⁴¹ Autobiografie, s. 140–142.

¹⁴² Dopis adresovaný pruskému králi Friedrichu Wilhelmu II. z 24. listopadu 1786 poskytuje Hubert Unverricht. In: UNVERRICHT Hubert, Carl von Dittersdorf. Briefe, ausgewählte Urkunden und Akten. *Studien zur Musikwissenschaft*, 54 (2008), s. 68–69.

v roce 1788, ve Vratislavi, kde byl monarchou kladně přijat.¹⁴³ Nicméně ani úspěšná cesta do Berlína v roce 1789 Dittersovi nezajistila přijetí do služeb pruského dvora.¹⁴⁴

Na rozdíl od korunního prince a pozdějšího krále Friedricha Wilhelma nebyl jeho strýc, král Friedrich II., příliš nakloněn novým hudebním proudům a v berlínském královském divadle umožňoval uvádět jen opery od svých dvorních skladatelů a osvědčených tvůrců Carla Heinricha Grauna, Johanna Friedricha Agricoly a Johanna Adolpha Hasseho. Piotr Tarliński poukazuje na fakt, že Friedrich II. v podstatě odmítal hudbu vídeňského klasicismu, čímž formuloval také hudební estetiku Berlíňanů, kteří v roce 1765–1767 stále požadovali kontrapunkticky propracovaný hudební styl a odmítali galantní hudbu.¹⁴⁵ To byl důvod, proč si Ditters na své přijetí v hlavním městě Pruska musel počkat do roku 1786, kdy Friedrich II. zemřel. Provedení *Il Tribunale di Giove* v roce 1775 v Berlíně je nejvýznamnějším a nejlépe zdokumentovaným Dittersovým gratulačním počinem, jakým chtěl zintenzivnit svoje vztahy s pruským králem Friedrichem II. Tuto snahu se pokusil naplnit také méně závažnými gratulačními opusy, které však zůstaly na okraji zájmu pruského panovníka.

Il Tribunale di Giove

Nejpozději v roce 1774 zkomponoval Ditters serenatu s prologem na italský text Antonia Landiho¹⁴⁶ s názvem *Il Tribunale di Giove*, která je jeho zatím jedinou známou skladbou tohoto žánru (*Krebs* 315). Velké vokálně instrumentální dílo bylo určeno k oslavě narozenin

¹⁴³ BEIN, Werner. Carl Ditters von Dittersdorf (1739–1799). Stationen seines Lebens zwischen Wien und Schlesien. In: UNVERRICHT, Hubert – BEIN, Werner. *Carl Ditters von Dittersdorf. 1739–1799. Mozarts Rivale in der Oper*, Teil: Bd. 1, Würzburg: Bergstadtverlag Wilhelm Gottlieb Korn, 1989, s. 21.

¹⁴⁴ ZUBER, Rudolf. Cesta Karla Ditterse z Dittersdorfu do Berlína roku 1789. In: *Mimořádný kulturní zpravodaj. Jeseník*, 1982, s. 3–10.

¹⁴⁵ TARLIŃSKI, Piotr. Carl Ditters von Dittersdorfs musikalisches Wirken in Schlesien. Eine Brücke zwischen Wien und Berlin. In: UNVERRICHT, Hubert – Piotr TARLIŃSKI. *De musica in Silesia: zbiór artykułów*. Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, 2007, s. 328.

¹⁴⁶ Libretista abbé **Antonio Landi** (1725–1783) pro svůj „nemorální“ životní styl opustil církevní kruhy a přijal místo na berlínském královském dvoře Friedricha II., kde psal a upravoval texty pro dvorské divadlo. Kromě libret a her napsal také několik literárních děl či překládal. Více viz heslo „Antonio Landi (1725–1783)“. In: *Bookwiki* [on-line]. Dostupné z: <https://boowiki.info/art/poetes-italiens-du-xviii-siecle/antonio-landi-1725-1783.html> [cit. 20. 4. 2022].

Friedricha II. Pruského a bylo vytvořeno „na míru“ tamní operní scény. Dle tiskové zprávy v *Berliner Staats- und Gelehrte Sachen* zaznělo 27. ledna 1775 v Berlíně.¹⁴⁷

*Gestern wurde bey Ihro Majestät der Königin in Anwesenheit des Königlichen Hauses und einer setr zahlreichen hohen Noblesse ein von dem heisigen Hofdichter Herrn Abt Landi verfertigtes Oratorium Il Tribunale di Giove, nach der vortreflichen Composition des berühmten Herrn von Dittersdorf mit allemeinem Beyfalle aufgeführt. Dieses ganz neue meisterhafte Stück gereicht dem Dichter und Compositeur zur größten Ehre, weil es mit neuen starken Gedanken, sowohl der Dichtung als Composition nach, völlig durchwebt ist, und sich vor sehr vielen andern Stücken dieser Art rühmlichst auszeichnet. Die Königl. Kapelle hat diese meisterhafte Musik so wohl nach den Instrumental als Vokalstimmen, zum Entzücken und mit der größten Pracht anfggeführt.*¹⁴⁸

Ačkoli je ze zprávy patrné, že provedení díla mělo úspěch a o Dittersovi se zde hovoří v superlativech, ze sdělení vyplývá, že se pruský král premiéry zřejmě nezúčastnil. Reprízy proběhly později, v letech 1776 a 1777 ve Vratislavi u příležitosti tamních každoročních oslav (viz „Vratislavská“ gratulační díla pro Friedricha II., s. 52 této práce). Piotr Tarliński se na základě uveřejněných zpráv v tisku domnívá, že v Berlíně nebylo dílo provedeno scénicky, jelikož je popsáno jako oratorium. Ve Vratislavi pak již předpokládá scénické provedení díky označení „opera“.¹⁴⁹ Dle dochovaného libreta v Brně (viz níže), které bylo vydáno pro tuto premiéru a ve kterém jsou uvedeny jevištní poznámky, však lze předpokládat, že i v Berlíně se předpokládalo minimálně poloscénické provedení serenaty.

K serenatě se dochovaly dva unikátní prameny: partitura se nachází ve dvou svazcích v Londýně v Royal College of Music¹⁵⁰ a libreto pak ve fondech Oddělení dějin hudby

¹⁴⁷ In: *Berliner Staats- und Gelehrte Sachen*. No. 12, Sonnabends, den 28. Januar 1775. Originální zprávu z novin se nepodařilo do doby odevzdání diplomové práce sehnat, citováno dle TARLIŇSKI Piotr, Carl Ditters von Dittersdorfs musikalisches Wirken in Schlesien, s. 327.

¹⁴⁸ *Včera bylo u její výsosti královny v přítomnosti královské rodiny (?) a velmi početné vysoké nobility provedeno oratorium Il Tribunale di Giove od zdejšího dvorního básníka pana abbé Landiho, podle vynikající kompozice slavného pana z Dittersdorfu, za všeobecného potlesku. Tento zcela nový mistrovský kus slouží básníkovi a skladateli k nejvyšší cti, protože je pln nových silných myšlenek, stejně text jako hudba, a je chválen nad mnohé další kusy tohoto umění. Královská kapela provedla tuto mistrovskou hudbu instrumentálně i vokálně s velkou nádherou a ku velkému nadšení.*

¹⁴⁹ TARLIŇSKI, Piotr, s. 328.

¹⁵⁰ GB-Lbl, no. 1848, MS 846

Moravského zemského muzea.¹⁵¹ Exemplář libreta se dochoval dle starého abecedního katalogu také v Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden, avšak od II. světové války je záznam evidován jako „válečná ztráta“.¹⁵² Titulní strany všech svazků uvádějí jen názvy díla (či jeho částí) a počet hlasů.

(Titulní list libreta): *IL / TRIBUNALE / DI GIOVE / SERENATA A PIU VOCI / CON / PROLOGO. / IN BERLINO, / Nella Stamperia di G. J. Decker, Regio Stampatore. / 1775.*

(Titulní list partitury Prologu): *Prologo del Tribunale di Giove `a 3 voci*

(Titulní list partitury Serenaty): *Il tribunale di Giove : serenata a 5 voci | di Dittersdorf.*

(Přepis záznamu o libretu ve starém katalogu SLUB):¹⁵³ *Il tribunale di Giove, serenata a più voci con prologo. (Poesia del Sign. Abate Landi. Musica del Cavaliere de Dittersdorf.) – In Berlino 1775. – 8°*

Skladba je koncipována jako dvoudílná a sestává z prologu a serenaty. Je oslavou panovníka a jeho kladných vlastností na pozadí alegorického příběhu. V první části přichází Genius Evropy do Delfské jeskyně, aby se dozvěděl, kdy a kde bude korunován příští panovník Pruska. Děj vlastní serenaty je naopak zasazen do antického mýtického prostředí, kde vystupují bohové reprezentující kladné charakterové vlastnosti, kterými má oplývat budoucí panovník Evropy: Mars – udatnost, Apollo – vztah k vědě a umění, Minerva – moudrost, Fortuna (Štěstěna) – náklonnost štěstí v důležitých momentech vlády.

Z unikátně dochovaného tištěného libreta z berlínské premiéry, vydaného roku 1775 královským tiskařem Deckerem, nyní uloženého v Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea v Brně, je možné zjistit bližší okolnosti provedení díla a identifikovat pěvce, kteří v serenatě při její berlínské premiéře vystupovali. Dílo bylo provedeno v dvorském

¹⁵¹ CZ-Bm B 365

¹⁵² D-Dl Lit. Ital. D 1093 (ztraceno) in: UNVERRICHT, Hubert – LANDMANN, Ortrun: *Carl Ditters von Dittersdorf. 1739–1799. Der schlesische Opernkomponist*, Teil: Bd. 2, Würzburg: Bergstadtverlag Wilhelm Korn, 1991, s. 64.

¹⁵³ Citováno dle Huberta Unverrichta (Musiktexte, Anhang 11), viz předchozí poznámka, s. 64. Ze záznamu je zřejmé, že libreto pocházelo z berlínské premiéry a byl to stejný výtisk, který se dochoval také v Brně.

divadle (už první jevištní poznámka vyžaduje, aby „divadlo“ připomínalo jeskyni)¹⁵⁴ a interpretováno sólisty pruské královské opery. Díky hudebnímu cestopisu Charlese Burneyho,¹⁵⁵ který navštívil Berlín roku 1772, jsou známy hlasové a interpretační dispozice některých tamních zpěváků: roli Minervy zpívala slavná zpěvačka Maria Giovanna Gasperini, která měla v té době téměř 75 (!) let. Představitel role Giova, contraaltista Antonio Uberti (zvaný Porporino) byl sólistou královské opery více než dvacet let. Byl neobyčejně oblíben pro svůj hudební cit a výraz zvláště v adagiu. Sopranista Carlo Concialini, který zpíval Apolla, měl podle Burneyho nevelký líbezný hlas a volné árie zpíval jemně a tklivě. Nejvíce se Burney věnuje mladé primadonně Elisabettě Schmeling, provdané Mara, již byla určena role Fortuny. Měla plný a líbezný hlas s rozsahem od g do e³ a její technika byla údajně nepřekonatelná – nejtěžší a nejrychlejší pasáže zpívala lehce, čistě a plynule z listu, byla však schopná i prostoty a procitěného výrazu.¹⁵⁶ Kromě výše zmíněných zpěváků ztvárnili další role Paolo Bedeschi zvaný Paolino (Il Destino), Giuseppe Tosoni (Il Tempo), Giovanni Coli (Il Genio d'Europa) a Luigi Grassi (Marte). O hlasových možnostech těchto představitelů se však Burney nezmiňuje. Kromě osmera zpěváků je v obsazení také sbor složený z *seguaci* Minervy, Apolla, Fortuny a Marta.

Mimo sólistů, informuje Burney také o hudebnících divadelního orchestru. *Orchestr je velký a je stejně obsazen jako v Drážďanech. Má asi padesát členů, z nichž jsou: dva skladatelé, koncertní mistr, jedenáct houslistů, pět violoncellistů, dva kontrabassisté, dva cembalisté, harfenista, čtyři violisté, čtyři flétnisté, čtyři hobojisté, čtyři fagotisté a dva hráči na lesní roh.*¹⁵⁷ *Nejlepší virtuosové ve službách Jeho Veličenstva jsou: pan Johann Joachim Quantz, komorní mistr a skladatel, Johann Friedrich Agricola, houslista a František Benda. Kromě jmenovaných skladatelů a hudebníků má královské divadlo ještě čtyřiaadvacetičlenný sbor, baletního mistra, velký počet tanečníků a tanečnic a divadelního básníka abate Landiho.*¹⁵⁸

Novodobé scénické nastudování serenaty proběhlo v roce 2019 v Olomouci v rámci festivalu *Olomoucké barokní slavnosti*. Premiéra zkrácené verze se konala již 7. června téhož roku na hradě Hukvaldy, kompletní obnovené dílo pak zaznělo během dvou večerů 7. a 8. července

¹⁵⁴ *Il Teatro rappresenta l' Antro del Destino ingobro d'oscurità.* (český překlad: Divadlo představuje jeskyni Osudu pohlcenou temnotou.)

¹⁵⁵ BURNEY, Charles. *Hudební cestopis 18. věku.* Přeložila Jaroslava Pippichová-Scheidegger. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1966.

¹⁵⁶ BURNEY, Charles, s. 307.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 306.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 307.

v atriu jezuitského konviktu (dnes Umělecké centrum Univerzity Palackého). Nastudování se ujal Ensemble Damian pod vedením Tomáše Hanzlíka. Pěveckých rolí se zhostili Lucie Kaňková (Il Tempore / La Fortuna), Kristýna Vylíčilová (Il Genio del Europa / Minerva), Monika Jägerová (Jupiter), Leandro Lafont (Il Destino / Apollo) a Jakub Rousek (Marte). Novodobou premiéru *Il Tribunale di Giove* kladně hodnotila hudební kritika, která ocenila unikátnost provedení tohoto málo známého Dittersova díla, stejně jako excelentní hlasové a herecké kvality sólistů včetně neotřelé moderní režie Tomáše Hanzlíka.¹⁵⁹

Cantata per il gloriosissimo giorno di nascita di sua Maesta il Re

Kantáta pro Friedricha II. pruského byla uvedena v den králových narozenin 24. ledna 1781 v Berlíně. V dosavadní literatuře je známá pod názvem *Cantate auf das glorreichste Geburts-Fest Seiner Majestät des Königs*, který je však chybně odvozen z překladu do němčiny. Dílo bylo totiž téměř jistě nastudováno v italštině. Pod německým označením je kantáta uvedena v Krebsově seznamu (*Krebs 325*) i muzikologických slovnících Grove a MGG. Jediný známý exemplář dochovaného dvojjazyčného libreta vydaného Christianem Sigismundem Spenerem se nachází v Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz.¹⁶⁰ V digitalizované podobě je dostupný on-line.¹⁶¹ Text libreta je uveden paralelně ve dvou jazycích – německá pasáž je přibližným překladem italského básnického textu. Hudbu ke kantátě se zatím nepodařilo dohledat.

*CANTATA / PER IL / GLORIOSISSIMO GIORNO DI NASCITA / DI SUA
MAESTA / IL RE ; / POSTA IN MUSICA / DEL / CAVALIERE CARLO DI
DITERSDORF. (!) / NEL / CONCERTO DEI DILETTANTI IN BERLINO. /*

¹⁵⁹ HAVLÍKOVÁ, Helena. Operní panorama Heleny Havlíkové 236. In: *Opera plus* [on-line], 16. 7. 2019, dostupné z: <https://operaplus.cz/operni-panorama-heleny-havlikove-236/> [cit. 27. 3. 2022].

BÁTOR, Milan. Koho láká přepych a bohatství, pravé dobro nepozná. Na Hukvaldech zaznělo unikátní provedení skladby Carla Ditterse z Dittersdorfu. In: *Ostravan.cz* [on-line], 8. 6. 2019, dostupné z: <https://www.ostravan.cz/57201/koho-laka-prepych-a-bohatstvi-prave-dobro-nepozna-na-hukvaldech-zaznelo-unikatni-provedeni-skladby-carla-ditterse-z-dittersdorfu/> [cit. 27. 3. 2022].

BOREK, Jan. Jupiterův soud po 244 letech aneb Návrat skladatele Ditterse. In: *Klasika Plus* [on-line], 10. 6. 2019, dostupné z: <https://www.klasikaplus.cz/reflexe-2/item/1588-jupiteruv-soud-po-244-letech-aneb-navrat-skladatele-ditterse> [cit. 27. 3. 2022].

¹⁶⁰ D-Bsb Mus. Td 385

¹⁶¹ DITERSDORF, Carl Ditters. *Cantate auf das glorreichste Geburts-Fest Seiner Majestät des Königs*. Dostupné v on-line katalogu SBB: https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht?PPN=PPN722085710&PHYSID=PHYS_0006 [cit. 29. 3. 2022].

*INTERLOCUTORI: | Apollo. | Minerva. | Calliope. | Genio di Prussia, | Coro. |
IN BERLINO, | STAMPATO DA CHRISTIAN SIGISMUND SPENER. |
MDCCLXXXI.*

*Cantate | auf das | glorreichste Geburts-Fest | Seiner Majestät | des Königs; | In
Musik gesetz | vom | Ritter Carl von Dittersdorf. (!) | Im Concert der Musik-
Liebhaber zu Berlin | aufgeführt. | Sprechende Personen: | Apollo. | Minerva. |
Calliope. | Preuszens Genius. | Chor. | Berlin, | Gedruckt den Christian
Sigismund Spener. | 1781*

O místě ani okolnostech berlínského provedení této skladby nejsou bližší zprávy. Libreto bohužel neobsahuje jména hlavních protagonistů, zato přináší informaci, že dílo nebylo interpretováno profesionálními hudebníky dvorního divadla, nýbrž hudebními amatéry. Náročnost skladby kvůli absenci notového materiálu nelze určit. Avšak vzhledem k informaci zpravující o provedení díla hudebními laiky se lze domnívat, že pěvecké party nebudou dosahovat interpretačních náročností profesionálních hudebníků, které měl pruský král ve svých službách a kteří zpívali o šest let dříve serenatu *Il Tribunale di Giove*.

V příběhu vystupují čtyři alegorické postavy (Apollo, Minerva, Calliope, Genio di Prussia) a sbor. Persony Calliope a Minervy indikují obsazení buď dvěma soprány, či sopránu a altu. Postava Apolla mohla být obsazena altem či tenorem, zatímco u postavy Genia Pruska je možné obsazení jakýmkoliv hlasem. S ohledem na přítomnost závěrečného sboru není také vyloučeno, že hlasové obory byly rozvrženy tak, aby vznikl ansámbl o obsazení soprán, alt, tenor, bas a hlavní zpěváci dynamicky podpořili sborový závěr skladby. Toto tvrzení však vzhledem ke ztrátě hudební složky díla ani dostupného bližšího popisu kantáty v dalších pramenech nelze dokázat.

Tuto drobnou kantátu o rozsahu čtyřech árií, jednoho duetta a závěrečného sboru nelze považovat za zásadní gratulační opus i přesto, že má díky vystupujícím postavám antickému božstva a Geniu Pruska podobné atributy jako *Il Tribunale di Giove*.

„Vratislavská“ gratulační díla pro Friedricha II.

Polská Vratislav (Wrocław) žila čilým hudebním životem a byla také jedním z hlavních měst, kde se každoročně konaly velké narozeninové oslavy vládnoucího pruského panovníka. Pro tuto příležitost zde byly uspořádány mnohé koncerty a oslavy a jak informuje Maria Zduniak, v 70. letech 18. století se na programu objevily i některé Dittersovy gratulační opusy pro krále Friedricha II.¹⁶²

Malá vzdálenost Vratislavi od Jánského Vrchu (asi 90 km) umožňovala Dittersovi udržovat kontakty s vratislavskými hudebníky, které Ditters brzy poznal osobně.¹⁶³ Tamní hudební život reflektoval ve svém rukopisu *Nachrichten über Konzerte in Breslau (1722–1836)*¹⁶⁴ Richard Konrad Kiessling na základě denního tisku a ve spisu cituje také několik Dittersových děl věnovaných pruskému králi.

Pro oslavy roku 1772 bylo složeno „*großes Singstück (...) mit Pauken und Trompeten*“, které bylo na přání posluchačů reprízováno v rámci prvního postního koncertu 8. března téhož roku.¹⁶⁵ Absence jakéhokoliv názvu skladby či jmen vystupujících postav nevede k úvaze, o jaké „**velké vokální dílo s bubny a trubkami**“ by se mohlo jednat.

Následujícího roku (1773) byly královy narozeniny slaveny Dittersovou skladbou **Der Gesang der Götter**. Blíže neurčené dílo začíná „dvojitými sbory s bubny a trubkami“. Zduniak se na základě stejného obsazení domnívá, že by se mohlo jednat o identické dílo, které bylo provedeno v minulém roce.¹⁶⁶

¹⁶² ZDUNIAK, Maria. Carl Ditters von Dittersdorfs Beziehungen zu Breslau. In: *Carl Ditters von Dittersdorf z života i tvorčosti muzycznej*. Opole: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, 2000, s. 31–56.

¹⁶³ Dittersovo jméno je spjato s Vratislaví provedením jeho blíže neurčené árie ze dne 3. prosince 1769, což je jen měsíc poté, co nastoupil do služby na Jánském Vrchu. Maria Zduniak se domnívá, že Ditters jezdil do Vratislavi jménem biskupa Schaffgotsche, který vzdáleně spravoval vratislavskou diecézi. (viz ZDUNIAK, Maria, s. 31).

¹⁶⁴ KIESSLING, Richard Conrad. *Nachrichten über Konzerte in Breslau (1722–1836)*, [rukopis], Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, sign. R 2907. Rukopis je hlavním zdrojem informací, ze kterého vychází ve své dittersovské studii Maria Zduniak (viz ZDUNIAK, Maria, s. 31–56). Autorka upozorňuje na fakt, že Kiesslingovy záznamy či citovaný denní tisk často neobsahují název díla nebo chybí jméno skladatele, což v případě identifikace gratulačních děl Carla Ditterse i jiných skladeb uváděných ve Vratislavi značně komplikuje situaci.

¹⁶⁵ ZDUNIAK, Maria, s. 33.

¹⁶⁶ Tamtéž.

Po berlínské premiéře byla ve Vratislavi reprízována serenata s prologem, **Il Tribunale di Giove**¹⁶⁷ a to minimálně dvakrát – 28. ledna 1776 a v předvečer králových narozenin 23. ledna 1777 v Redouten- und Concertsaal. Podrobnosti k druhému provedení z roku 1777 přináší *Schlesischen privilegierte Zeitung*:¹⁶⁸

*Morgen Donnerstag den 23sten dieses als am Vorabende des höchst erfreulichen Geburtsfestes unsers allergnädigsten Königs Majesät, wird auf hiesigem großen Redouten- und Concertsaale zur allerunterthänigsten Feyer aufs vollständigste aufgeführt werden: des Tribunal des Jupiter, eine grosse Opern-Musick vom Herrn v. Dittersdorf. Doppelte Chöre von Paucken und Trompeten eröffnen diese festliche Musick; alsdann folgt nach dem Prolog und Dedication die grosse Oper. Die Grösse des Orchester, dessen der Oper verhältnißmäßig gemachten Disposition, und ansehnliche Unkosten nöthigen mich, des Preiß auf Parterr und Chor mit 12 Ggr. anzusetzen. Die beyden andern Plätze auf 6, und 4 Ggr. wie aus denen abgedruckten Zetteln zu ersehen ist. Das jedermann nöthige Buch von der Oper kostet das Stück 4 Ggr. Wer vorher Billette als auch Büchel lösen will, kann selbige in der hiesigen Zeitungs=expedition bey dem Buchhändler Wilhelm Gottlieb Korn sich abholen lassen. Wegen Länge des Stücks wird präzise halb 6 Uhr angefangen; Man kann mit Grunde Musick des zweyten Theils durchaus empfehlen, und ersucht die Zuhörer, vorzüglich den letzten Chor mit Aufmerksamkeit abzuwarten, in welchem der Componist vorzüglich Schönheit, Neuheit, Annehmlichkeit und Pracht scheint verschwendet zu haben.*¹⁶⁹

¹⁶⁷ Uvedena je jako *Tribunal des Jupiter*.

¹⁶⁸ CLEMENT, Carl. *Schlesischen privilegierte Zeitung*. No. 10, Mittwochs den 22. Januar, 1777. Dostupné online, s. 107: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/43283/PDF/directory.pdf> [cit. 1. 4. 2022].

¹⁶⁹ *Zítřa, ve čtvrtek 23., bude v předvečer vysoce radostné oslavy narozenin naší milostivé královské výsosti v místním redutním koncertním sále provedena velká operní hudba pana z Dittersdorfu, Tribunal des Jupiter. Dvojité sbory bicích a trumpet otevírají tuto slavnostní hudbu. Po prologu a dedikaci pak následuje velká opera. Velikost orchestru a značné výdaje mě nutí, abych stanovil cenu na kruchtě a do přizemí na 12 gr. Na dvě další místa na 6 a 4 gr, jak je možno vyvodit z jejich vytištěných lístků. Libreto, které každý potřebuje, stojí 4 gr. Kdo chce lístky s libretem vyřešit předem, lze je vyzvednout v expedici místních novin u knihkupce Wilhelma Gottlieba Korna. Kvůli délce kusu začne představení přesně o půl šesté. Doporučuje se zcela hudba druhé části a posluchači jsou žádáni, aby s nejvyšší pozorností vyčkali na poslední sbor, ve kterém skladatel vyjevil krásu, novost, důstojnost a nádheru.*

Posledním gratulačním opusem pro Friedricha II. uváděným ve Vratislavi byla kantáta uvedená pod názvem **Frederico il Re di Prussia**, která byla dle Kiesslinga a Marie Zduniak vratislavským posluchačům představena v roce 1777 a červenci 1783.¹⁷⁰

Schlesischen privilegierte Zeitung také přináší zprávu o narozeninových oslavách ve Vratislavi konaných v roce 1781. 23. ledna toho roku byla v rámci velkého narozeninového koncertu k počtě pruského krále, při kterém zazněly i mnohé další skladby různých autorů, provedena zatím blíže neurčená Dittersova kantáta, kterou autor sdělení Carl Clement popsal jako „*eine Cantate vom Herrn v. Dittersdorf, zu diesem hohen Tage von selbigem gefertigt*.“¹⁷¹ Ve zprávě sice není explicitně uveden název kantáty, ale lze se domnívat, že zmíněným dílem může být *Cantata per il gloriosissimo giorno di nascita di sua Maesta il Re*.

„Vratislavské“ skladby pro Friedricha II. jsou známy pouze ze sekundárních zdrojů, především z denního tisku a Kiesslingova rukopisu *Nachrichten über Concerte in Breslau (1722–1836)*,¹⁷² do něhož nebylo možné v době zpracování této diplomové práce nahlížet a porovnat pramen s informacemi zprostředkovanými Marií Zduniak. Dosavadní průzkum však ukázal několik pozoruhodných bodů:

- 1) Většina gratulačních skladeb měla více repríz během roku i přesto, že oslava králových narozenin se konaly každoročně vždy v lednu.
- 2) Tituly *Der Gesang der Götter* a *Frederico il Re di Prussia* nejsou doposud mezi Dittersovými díly jmenovány. Vzhledem k věrohodnosti pramenů je však možné, že se jedná o jiný, možná i subjektivně zbarvený, název některé z již identifikovaných kantát. To však není možné potvrdit, jelikož u těchto skladeb chybí textové i notové incipity.
- 3) V pramenech jsou také zaznamenána kantátová gratulační díla bez titulu či specifitějšího textového incipitu. U bezejmenných opusů je uveden jako charakteristický rys využití dvojsborů, či výraznější vokální složky s doprovodem trumpet a bubnů.

¹⁷⁰ ZDUNIÁK, Maria, s. 33.

¹⁷¹ *Kantáta pana v. Dittersdorfa, kterou pro tento významný den sám připravil*. In: CLEMENT, Carl. *Schlesischen privilegierte Zeitung*. No. 9, Sonnabends den 20. Januar, 1781. Dostupné on-line, s. 84: <https://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/54719/PDF/directory.pdf> [cit. 1. 4. 2022].

¹⁷² KIESSLING, Richard Conrad. *Nachrichten über Concerte in Breslau (1722–1836)*, [rukopis], Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, sign. R 2907.

Il divin congresso

Jak již bylo zmíněno v úvodu této kapitoly, v roce 1786 vystřídal na pruském trůnu Friedricha II. jeho synovec, korunní princ Friedrich Wilhelm II. Stejně jako pro jeho předchůdce napsal Ditters i pro nového krále gratulační opus. Kantáta byla určena pro den 25. září 1787, kdy se v Prusku konaly oslavy monarchových narozenin. Do dnešních dnů se bohužel skladba ani žádná její část nedochovala. Libreto bylo do II. světové války uloženo v Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz,¹⁷³ avšak aktuálně je vedené jako „válečná ztráta“. Bližší informace lze zjistit ze zápisu v on-line katalogu knihovny.¹⁷⁴

*Il divin congresso : Cantata per il giorno natalito di S. M. Federico
Guglielmo II. / Posta in musica del Cav. Carlo di Dittersdorf*

Tištěné libreto bylo vytištěno v Berlíně tiskařem Ludwigem (v katalogu uveden jako Luigi) Philippem Wegenerem. Dle katalogových údajů bylo ve dvojjazyčném provedení, italský text byl opatřen paralelním německým překladem. Titul díla lze do češtiny přeložit jako „**Božský kongres**“ a je zde velmi nápadná podobnost s dřívější gratulační serenátou *Il tribunale di Giove*, kterou Ditters věnoval královně předchůdci. Vzhledem k označení „cantata“ však lze předpokládat, že šlo o dílo menšího rozsahu a závažnosti. Už z názvu ovšem lze odvodit, že jednající postavy budou představovat antické božstvo obdařené kladnými charakterovými vlastnostmi a hlavní zápletkou bude přísuzování ctností panovníkovi.

O existenci tohoto libreta nejsou v literatuře žádné zmínky a jeho zasazení do kontextu Dittersovy gratulační hudby v této diplomové práci je tak novým poznatkem. Zároveň se tak stává jediným dosud známým gratulačním opusem věnovaným pruskému králi Friedrichu Wilhelmu II.

¹⁷³ D-Bsb 5 in: Sw 30 (ztraceno)

¹⁷⁴ DITTERSDORF, Karl Ditters. *Il divin congresso : Cantata per il giorno natalizio di S. M. Federico Guglielmo II.* Záznam dostupný on-line v katalogu SBB: <https://stabikat.de/DB=1/XMLPRS=N/PPN?PPN=362499942> [cit. 3. 4. 2022].

JOSEF II., Brno

Počátek Dittersových vazeb na rakouského císaře Josefa II. lze datovat do roku 1764. Dle svého životopisu působil skladatel v té době jako sólista a orchestrální hudebník u dvora a v Burgtheatru (angažmá mu poskytl ředitel dvorních vídeňských divadel, hrabě Giacomo Durazzo). Na jaře roku 1764 byl Ditters se svým přítelem Christophem Willibaldem Gluckem, kastrátem Guadagnim a dalšími dvaceti členy císařského dvorního orchestru vyslán do Frankfurtu nad Mohanem, aby zde zajistili hudební doprovod oslav římské korunovace Josefa II. ve zdejší katedrále (3. dubna 1764).¹⁷⁵

V prosinci roku 1773 ve Vídni zaznělo Dittersovo oratorium *La liberatrice del popolo giudaico nella Persia, o sia l'Esther*, které autor sám dirigoval. V autobiografii skladatel vzpomíná, že císař byl přítomen zkouškám a představením a živě se o autora zajímal.¹⁷⁶ Po úspěšném provedení oratoria si císař Ditterse oblíbil a po smrti dvorního kapelníka Floriana Leopolda Gassmanna (leden, 1774) předpokládal, že se o místo u císařského dvora začne zajímat. Ten však o místo zájem neprojevil, jelikož doufal *mít právě nyní od biskupa lepší příjmy (...). Kdyby si však císař výslovně žádal mne, pak samozřejmě rozkazu uposlechnu.*¹⁷⁷

Dittersovi se v 80. letech dařilo ve Vídni s velkým úspěchem udržet na repertoáru své komedie, jejichž vídeňské premiéry obvykle navštěvoval i Josef II. Císař se, jak uvádí Pohl, zúčastnil i reprízy oratoria *Esther* v roce 1785 a vídeňské premiéry oratoria *Giob* roku 1786 v Tonkünstler-Societät.¹⁷⁸

Kromě návštěv Dittersových představení se císař Josef II. se skladatelem setkal také několikrát osobně. V biografii je popsán památný rozhovor, při němž oba zúčastnění shodně diskutují o interpretačním umění vídeňských houslových virtuózů a také hodnotí kompoziční styl Mozarta a Haydna.¹⁷⁹

¹⁷⁵ Autobiografie, s. 79–97.

¹⁷⁶ Autobiografie, s. 151.

¹⁷⁷ Autobiografie, s. 151.

¹⁷⁸ POHL, Carl Ferdinand. *Denkschrift aus Anlass des hundertjährigen Bestehens der Tonkünstler-Societät, Wien: Selbstverlag*, 1871, s. 44–45.

¹⁷⁹ Autobiografie, s. 166–174.

Il picciol tributo musico

Dittersova gratulační hudba pro císaře Josefa II. není ovšem spojena s hlavním městem monarchie, nýbrž s Brnem. Pro habsburského monarchu napsal Ditters drobnou kantátu **Il picciol tributo musico** (v českém překladu „Malý hudební příspěvek“), která byla uvedena v Brně 19. března roku 1780 k příležitosti oslav císařových jmenin. Téhož roku se Josef II. stal po smrti své matky také českým a uherským králem.

PICCIOL TRIBUTO | MUSICO, | CHE NEL GIORNO DEL AUGUSTO NOME | DEL SUO MAGNANIMO IMPERATORE | GIUSEPPE II. | OFFRE IL TEATRO DELLA REGIA CITTA | DI BRUNA | NELLA SEGUENTE CANTATA | Composta dal Rev^{mo} Sigr. Abbate Salvatore Igna- | tio Pintus Accademico di Belle Lettere fra gl' Intronati | di Siena, La Musica e del Illmo. Sign. Carlo de | Dittersdorf. | BRUNA, | Nella Stamparia della Vedova Swoboda, per il Fattore | Giovanni Seidler. 1780.

Cantate | auf die Namensfeyer | des großen | Josephs II. | unseres huldvollen Monarchen | als ein | geringer Tribut | des Brünner Theaters. | Die Poesie ist vom Herrn Abee Salvator Ignaz | Pintus Mitglieder der Akademie der schönen Wissenschaft= | ten in Siena. Die Musik vom Herrn Ritter von | Dittersdorf. | Brünn, | gedruckt bei den Swobodischen Erben, durch Johann Siedler Fak= | torn, 1780.

Jak je patrné již z titulního listu libreta, dílo bylo nastudováno hudebníky brněnského divadla. Mezi lety 1777–1784 řídil divadlo režisér Roman Waitzhofer.¹⁸⁰ O personálním složení okolo roku 1780, kdy byla kantáta provedena, však nejsou přesné záznamy.¹⁸¹ Časově nejbližší jsou divadelní ročenky z let 1779 a 1782, které obsahují jmenný seznam osob působících v německém divadle v Brně.¹⁸² Vzhledem k téměř kompletní obměně souboru v rozmezí

¹⁸⁰ BONDI, Gustav. *Geschichte des Brünner deutschen Theaters 1600–1925*. Brünn: Verlag des Deutschen Theatervereines, 1924, s. 9.

¹⁸¹ Petra Švandová v bakalářské práci přináší poměrně přehledné dějiny brněnského divadla. Přesné, jmenovité soupisy osob působících v divadle jsou k dispozici až ze zápisů pozdějšího ředitele Johanna Baptisty Bergobzoma, který divadlo vedl v letech 1784–1788. (ŠVANDOVÁ, Petra. *Hudební divadlo v Brně v druhé polovině 18. století* [on-line]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Brno, 2016. Dostupné z: <https://theses.cz/id/8s2lof/> [cit. 20. 3. 2022].

¹⁸² REICHARD, Heinrich August Ottokar. *Theater-Kalender, aus das Jahr 1779*. Ročník 5, na rok 1778/1779, Gotha: bey Carl Wilhelm Ettinger, s. IV–V. a REICHARD, Heinrich August Ottokar. *Theater-Kalender, aus das Jahr 1782*. Ročník 8, na rok 1781/1782, Gotha: bey Carl Wilhelm Ettinger, s. 251–252.

těchto let však nelze vyvodit bližší závěry, kdo z uvedených herců, kteří zároveň působili jako zpěváci v singspielech a operách, mohl zpívat také v Dittersově gratulační kantátě v roce 1780.¹⁸³ Petra Švandová uvádí, že Waitzhofer rozšířil v sezóně 1782/1783 počet hráčů orchestru ze 17 na 22. Běžnou praxí bylo, že se v čele orchestru střídali kapelníci, kteří zároveň působili jako komponisté či instrumentalisté.¹⁸⁴ Mezi významnými hudebníky brněnského divadla se na přelomu 70. a počátkem 80. let objevují jména známých umělců jako Carl Hanke, houslisté Johann Baptist Lasser a Franz Götz či Wenzel Müller. Kromě literatury¹⁸⁵ a dobového tisku jsou důležitým pramenem k dějinám brněnského divadla libreta zde uváděných představení. Ta jsou uložena v Archivu města Brna, pocházejí z knihovny Mitrovských.

V obecnější rovině se Dittersův vztah k Brnu a tamní německé městské divadelní scéně snaží postihnout Jan Trojan v tematické studii *Dittersdorf und Brünn*.¹⁸⁶ Brno se geograficky nachází na polovině cesty mezi Jánským Vrchem a Vídní a je tedy pravděpodobné, že se zde skladatel zastavoval při svých cestách do Vídně, v autobiografii se však o Brnu nezmiňuje. Trojan také odkazuje na texty, které přinášejí zmínky o uvádění Dittersových singspielů ve staré budově Reduty v Brně v 80. letech 18. století, které ale v souvislosti s gratulační kantátou nejsou v této práci relevantní.¹⁸⁷ V literatuře se v souvislosti s Brnem zmiňuje provedení jeho opery *Die Hochzeit des Figaro* v roce 1789. Avšak vůbec prvním v moravském hlavním městě uvedeným Dittersovým dílem je právě kantáta *Il picciol tributo musico* v roce 1780.

¹⁸³ Městská německá scéna těžila z blízkosti Vídně, odkud přicházeli divadelníci a zpěváci, aby v provinčním divadle nasbírali zkušenosti. Viz TROJAN, Jan. *Dittersdorf und Brünn*. TARLIŇSKI, Piotr – UNVERRICHT, Hubert (eds.). *Carl Ditters von Dittersdorf z życia i twórczości muzycznej: materiały międzynarodowego interdyscyplinarnego sympozjum, Nysa, 24–26 września 1999 = Carl Ditters von Dittersdorf: Beiträge zu seinem Leben und Werk: Bericht des internationalen interdisziplinären Symposiums, Neisse, 24.–26. September 1999*. Opole: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, 2000, s. 190–191.

¹⁸⁴ ŠVANDOVÁ, Petra. Hudební divadlo v Brně ve druhé polovině 18. století: repertoár a provoz divadla na Zelném trhu v jeho proměnách ze stagiony ve stálou divadelní instituci. *Musicologica Brunensia* 53 (1), leden 2018, s. 155.

¹⁸⁵ Odkazy na primární prameny vztahující se k brněnskému divadlu přináší teatrologická publikace HAVLÍČKOVÁ, Margita, Sylva PRACNÁ a Jiří ŠTEFANIDES. *Německojazyčné divadlo na Moravě a ve Slezsku. 2–3, Brno, Olomouc, Uherské Hradiště, Znojmo, Jihlava, Šternberk, Prostějov = Deutschsprachiges Theater in Mähren und Schlesien...* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013.

¹⁸⁶ TROJAN, Jan. *Dittersdorf und Brünn*, s. 189–205.

¹⁸⁷ WURMOVÁ, Milada: *Repertoár brněnského divadla v letech 1777–1848*. [strojopis]. Brno, 1996.

Ke kantátě se unikátně dochovalo libreto pocházející z Archivu města Brna, knihovny Mitrovských.¹⁸⁸ Libreto vytiskl brněnský tiskař Johann Siedler ve Svobodově tiskárně. Text je uveden paralelně ve dvou jazycích – v italštině a v německém překladu.

Autorem libreta je kněz Salvatore Ignazio Pintus (viz samostatná kapitola). Dle Vladimíra Maňase, který se důkladně osobou libretisty i jeho vztahem k Dittersovi zabýval, jde o poslední doloženou spolupráci obou osob.¹⁸⁹ Zároveň jde podle Jana Trojana o první uvedení Dittersova díla v Brně.¹⁹⁰ Kromě obou výše zmíněných muzikologů, kteří však nepřinášejí podrobnější informace o díle, není existence skladby reflektována vědeckou obcí.

Kantáta předepisuje tři jednající postavy: antické božstvo reprezentují bohyně moudrosti a moudře vedené války Pallas Athéna (Pallade) a bůh války Mars (Marte), kteří vedou dialog, jakými vznešenými ctnostmi vladař oplývá. Mars adoruje odhodlání v nebezpečných válečných střetnutích a Pallade vyzdvihuje císařův zájem o vědění, který projevoval již od dětství. Před závěrem skladby doplní dvojici Duch Moravy (Genio della Moravia) s poukázáním na to, že se císař stará o svůj lid. Kromě toho vystupuje ve skladbě také sbor představující družinu Amazonek, bojovníků a lidu (Seguito di Amazzoni, Guerrieri e Popolo).

V libretu nejsou uvedena jména představitelů jednotlivých rolí ani jejich hlasové obory, je však jisté, že byli vybráni z řad zpěváků brněnského divadla.¹⁹¹

Kantáta je středního rozsahu: úvod je koncepčně poněkud komplikovanější, sestává ze sólového vstupu Pallady, rozšířeného vzápětí do tercetta, které posléze doplní také sbor, viz tabulka:

<i>Nel di festivo a belle Veneri</i>	Pallade
<i>Li alati amori</i>	A 3
<i>Di Giuseppe nel giorno sacrato</i>	Coro
<i>I Popoli, e leschiere</i>	A 3
<i>Del sacro Impero Viva il Regittore</i>	Tutti

¹⁸⁸ CZ-Bam, knihovna Mitrovských, sign. 884

¹⁸⁹ MAŇAS, Vladimír. Salvatore Ignazio Pintus. Nástin osudů a díla duchovního a literáta jako doklad intenzivních kulturních kontaktů rakouského Slezska a Brna na přelomu 70. a 80. let 18. století, 2016. In: *Cantantibus organis. Hudební kultura raného novověku ve středoevropských souvislostech: ad honorem Jiří Sehnal*. Brno: Moravská zemská knihovna v Brně, 2016, s. 123.

¹⁹⁰ TROJAN, Jan. Dittersdorf und Brünn, s. 192–193.

¹⁹¹ Mezi zpěvačkami je v roce 1779 uvedena uznávaná zpěvačka Maria Anna Hanke, manželka Carla Hankeho, která se představila v témže roce v hlavní roli Euridice v Gluckově *Orpheus und Euridice*. (ŠVANDOVÁ, Petra, *Hudební divadlo v Brně v druhé polovině 18. století*. Bakalářská práce, s. 36.)

Následují tři samostatné árie propojené recitativy, duetto Pallade a Marta a závěrečný sbor. Následující tabulka přináší přehled textových incipitů árií včetně pořadí:

<i>Il minaccioso lampo</i>	Marte
<i>Fin dall età primiera</i>	Pallade
<i>Saggia Diva, il tuo sapere</i>	Marte + Pallade
<i>Barbaro chi non ama</i>	Genio della Moravia
<i>Quella Parca, che il filo recide</i>	Coro

Kompletní hudba ke kantátě se do dnešních dnů nejspíš nedochovala. Nicméně výzkum realizovaný během zpracovávání této diplomové práce pomohl identifikovat dva samostatné notové prameny, které jsou nově objevenými původními součástmi tohoto díla:

První nalezenou skladbou je duetto Pallady a Marta (*Saggia Diva, il tuo sapere*). Kompletní soubor jednotlivých rukopisných partů všech vokálních i instrumentálních hlasů se dochoval v Arcibiskupském archivu v Kroměříži (CZ-KRa) pod inventárním číslem A 4 109. Zde je skladba evidována pod názvem *Duetto in F* a ve svém tematickém katalogu Dittersových kontrafakt operních árií ji uvádí Kristýna Krejčová včetně notových a textových incipitů.¹⁹² Edice skladby je součástí předkládané diplomové práce.

Kroměřížský pramen na první pohled nevykazuje příslušnost k této kantátě, protože je určen dvěma mužským hlasům, tenoru a basu. Objev sopránové árie Pallas *Fin dall età primiera*, která se stala další nově identifikovanou součástí této kantáty, ovšem problematizuje přiřazení hlasovým oborům v *Duetto in F*. I přesto, že se zatím nepodařilo nalézt árii Marta či objevit další indicie, které by pomohly identifikovat hlasové zařazení Marta, part Pallade byl s největší pravděpodobností určen sopránu a pro kroměřížské dueto byl tedy transponován.

Druhou nově identifikovanou součástí kantáty pro Josefa II. je samostatná sopránová árie Pallady *Fin dall età primiera*. Dle databáze RISM je skladba součástí kolekce dvou sopránových árií a je uložena v Koninklijk Conservatorium Brussel.¹⁹³ Árii uvádí také

¹⁹² KREJČOVÁ, Kristýna. *Kontrafakta operních árií Carla Ditterse von Dittersdorfa v moravských sbírkách*. Olomouc, 2021, diplomová práce, tematický katalog č. 28, s. 84.

¹⁹³ B-Bc 12668 (RISM ID no.: 704002820)

Oldřich Pulkert soupisu Dittersových světských árií v MGG s uložením v Knihovně katedry muzikologie Filozofické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě.¹⁹⁴

*fin dall eta primiera / Aria. / a / Soprano solo / Violino primo / Violino secundo /
Oboe Primo / Oboe Secundo / Corno primo / Corno secundo / Viola / e / Basso. /
Di Carlo de Dittersdorff. / Possessor / Friedrich Willhelm / Berner.*

Digitální kopii skladby se sice podařilo před dokončením této diplomové práce získat, avšak její edice není z časových důvodů připojena. Spolu s druhou árií obsaženou v bruselské kolekci *Entra l'uomo allor che nasce*, která má dle textového incipitu rovněž gratulační charakter a byla s největší pravděpodobností součástí jiného, dosud neidentifikovaného gratulačního díla, bude předmětem dalšího výzkumu.

¹⁹⁴ SK-BRhs, v on-line katalogu knihovny se ji však dohledat nepodařilo. SEIFERT, Herbert – PULKERT, Oldřich. Ditters von Dittersdorf, (Johann) Carl. In: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart: allgemeine Enzyklopädie der Musik. Personenteil 5, Cov-Dz. 2.*, neubearb. Ausg. Kassel: Bärenreiter, 2001, sl. 1117.

DITTERSŮV LIBRETISTA SALVATORE IGNAZIO PINTUS

Italský kněz a literát Salvatore Ignazio Pintus (1714–1786) je další z důležitých postav, s nimiž Ditters navázal dlouhodobou uměleckou spolupráci. Osudy tohoto básníka ovšem nejsou dosud příliš známé. Velmi přínosným zdrojem, který se snaží tuto mezeru zaplnit a který také zároveň reflektuje vztah Pinta a Ditterse, je studie Vladimíra Maňase.¹⁹⁵

Pintus sehrál roli v Dittersově životě již v roce 1769, kdy bylo právě skrze jeho osobu zprostředkováno angažmá skladatele u vratislavského biskupa Schaffgotsche, kterému byl kněz osobním tajemníkem.¹⁹⁶ V autobiografii Ditters zároveň představuje Pinta s tím, že *Padre Pintus skládal dobré italské básně*.¹⁹⁷ Během následujícího působení Ditterse na Jánském Vrchu započala spolupráce obou umělců, jelikož Pintus je autorem libret prvních Dittersových hudebně dramatických děl vzniklých v roce 1771 pro Jánský Vrch – *Il Davide nella valle di Terebintho*, *Il viaggiatore americano in Joannesberg* a *La Poesia e la Musica in Gara*. První spolupráce s Ditterssem byla právě na libretu k *Il Davide*, kde je Pintus podepsán jako *Teologo, ed Accademico di Belle Lettere Italiano*. Ani na ostatních jánských dílech není Pintus uveden pod svým jménem, ale pod odkazem na autorství libreta k oratoriu *Il Davide (La Poesia è del medesimo Authore del' Oratorio sacro Il Davide nella Valle di Terebintho)*.¹⁹⁸ Kromě „jánských“ vokálně instrumentálních děl je spolupráce obou umělců doložena prostřednictvím oratoria *La liberatrice del popole giudaico nella Persia, o sia L'Esther* z roku 1773, které bylo věnováno vídeňskému Ústavu vdov po hudebnících.¹⁹⁹ Mimo Ditterse spolupracoval Pintus i s jinými skladateli, např. Josephem Puschmannem, kapelníkem hraběte Chorinského,²⁰⁰ či dalšími skladateli s vazbami na Brno a tamní divadlo, Carlem Hankem a Johannem Baptistou Lasserem.²⁰¹

¹⁹⁵ MAŇAS, Vladimír. Salvatore Ignazio Pintus. Nástin osudů a díla duchovního a literáta jako doklad intenzivních kulturních kontaktů rakouského Slezska a Brna na přelomu 70. a 80. let 18. století, 2016. In: *Cantantibus organis. Hudební kultura raného novověku ve středoevropských souvislostech: ad honorem Jiří Sehnal*. Brno: Moravská zemská knihovna v Brně, 2016, s. 135–148.

¹⁹⁶ Autobiografie, s. 137–138.

¹⁹⁷ Autobiografie, s. 145.

¹⁹⁸ Překlad: *Báseň je od stejného autora jako posvátné oratorium Il Davide nella valle di Terebintho*.

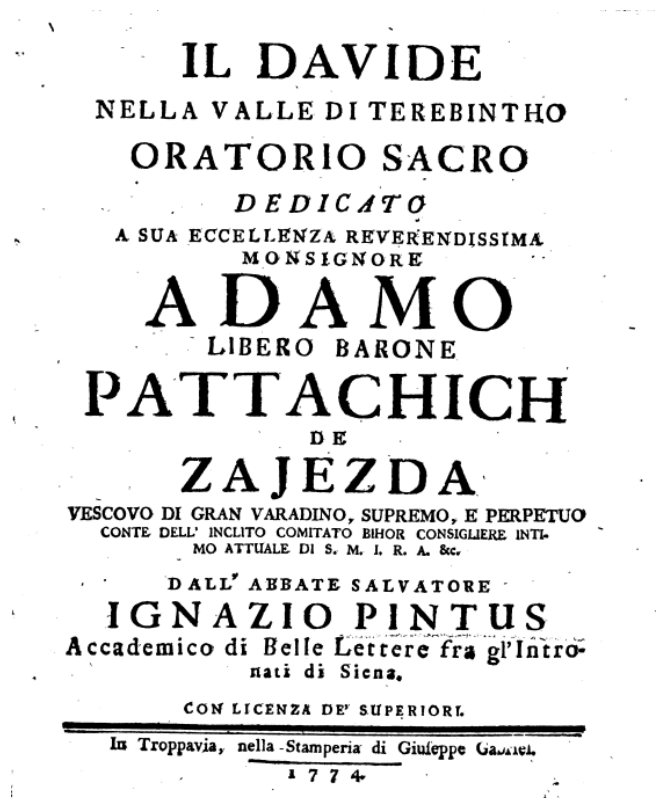
¹⁹⁹ Autobiografie, s. 149–151.

²⁰⁰ UNVERRICHT, Hubert – BEIN, Werner – KOUKAL, Petr. *Carl Ditters von Dittersdorf. 1739–1799. Sein Wirken in Österreichisch-Schlesien und seine letzten Jahre in Böhmen*, Teil: Bd. 3, Würzburg: Bergstadtverlag Wilhelm Gottlieb Korn, 1993, s. 82–83. Zde je uveřejněn také přetisk Pintova dopisu adresovaného hraběti Ignazi Dominiku Chorinskému z roku 1772.

²⁰¹ Maňas, Vladimír, s. 127–129.

Nejpozději roku 1779 je doložen Pintův pobyt v Brně, kde je kněz označen v titulárním kalendáři na daný rok.²⁰² V roce 1779 do Brna bezpochyby zavítal také biskup Schaffgotsch, který sem přesídlil kvůli válce o bavorské dědictví (1778–1779).²⁰³ V souvislosti s Brnem je uváděna také poslední známá spolupráce Ignaze Pinta a Carla Ditterse – důkazem je právě libreto ke kantátě *Il picciol tributo musico* z roku 1780. To dokládá, že společně se Schaffgotschem do Brna zavítal i Carl Ditters. Navíc je možné, že s Pintem i nadále udržoval kontakt i po libretistově odchodu z Jánského Vrchu.

Vztah Pinta a Ditterse byl také nepochybně příčinou v literatuře dosud neuváděných básnických kontaktů s velkvaradínským biskupem Adamem Patachichem. Důkazem potvrzujícím jejich vzájemné vazby je nově objevený výtisk libreta k oratoriu *Il Davide nella valle di Terebintho* v British Library,²⁰⁴ který vydala tiskárna Josefa Gabriela v Opavě v roce 1774. Dedikace na titulním listě explicitně odkazuje k Adamu Patachichovi.

Titulní list k oratoriu *Il Davide* včetně dedikace, British Library

²⁰² MAŇAS, Vladimír, s. 126.

²⁰³ ZUBER, Rudolf. *Karel Ditters z Dittersdorfu*. Javorník, 1999, s. 6.

²⁰⁴ PINTUS, Salvatore Ignazio, *Il Davide nella valle di Terebintho. Oratorio sacro*. Troppavia: nella stamperia di Giuseppe Gabriel, 1774. Libreto je dostupné v digitalizované podobě on-line: http://access.bl.uk/item/viewer/ark:/81055/vdc_100027385322.0x000001 [cit. 20. 4. 2022]. Za upozornění na tento pramen děkuji Janu Pospíšilovi, který jej nalezl v rámci semináře věnovaného slezským zámeckým kapelám pod vedením Jany Spáčilové (ZS 2021/22, Univerzita Palackého Olomouc, katedra muzikologie).

Z pramene je evidentní, že se jedná o osobní dedikační tisk. V úvodním textu, který má charakter dopisu a který je datován k 20. září 1774, literát odkazuje na dřívější korespondenci s Patachichem a zároveň biskupa nazývá patronem tohoto díla.²⁰⁵ Připomíná jeho latinský překlad Metastasiova libreta *Isacco figura del Redentore* pro Dittersovo zhudebnění, který mu skladatel poskytl, a vyzdvihuje jeho kladný vztah k literatuře.

*Io Vi confesso ingenuamente, ECCELENZA REVERENDISSIMA, che da quel momento che il Signore CARLO DE DITTERSDORFF mi comunicò la detta traduzione, tanta stima concepi nell' animo mio della Vostra Eccelsa, e sacra Persona, che fin d'allora pensai manifestarla a Voi, et alla Republica Letteraria consacrando il mio primo Oratorio Sacro dato alla luce la prima volta senza il mio nome, essigendo così allora le circostanze, nelle quali mi trovava. Ecco compiti i miei desiderj : mercè k' assenso datomene dall'ECCELENZA Vostra REVERENDISSIMA; ed eccomi pago vedendo, questo mio parto segnato in fronte col glorioso nome di Monsignore ADAMO PATTACHICH de ZAJEZDA, che Dio per molti lustri conservi a bene della Sua Chiesa, al ornamento delle Scienze, e protezione de' Letterati; mentre io col piu profono rispetto, e venerazione ó l'onore di dichiararmi.*²⁰⁶

Jedinečnost tohoto pramene spočívá ve sdělení, že se zde Pintus poprvé otevřeně přiznává k autorství tohoto díla. Zároveň jde o důkaz, že Ditters i po svém odchodu z Varadína udržoval kontakty se svým někdejší mecenášem, což není dosud reflektováno vědeckou literaturou.

²⁰⁵ *Permetetemi, ECCELENZA REVERENDISSIMA, cha alquanto mi discosti dal divieto fatto mi dalla Vostra umiltà nella gentilissima Vostra Lettera dei 17. Giugno passato, di astenermi, cioè da ogni lode nel dar di nuovo alla publica luce questo mio SACRO ORATORIO fregato del Vostro glorioso Nomo; e faccia vedere eziandio a chi non á l'onore di conoscervi, che á Vostri meriti era ben dovuta tal dignità, e la scelta, ch'io so di Voi per Mecenate di questa mia Opera.*

Český překlad: *Dovolte mi, CTIHODNÁ EXCELENCE, abych se poněkud odchýlil od zákazu, který mi uložila Vaše pokora ve Vašem minulém nejlaskavějším dopise ze 17. června, to jest, abych se zdržel veškeré chvály při novém uveřejnění tohoto mého SVATÉHO ORATORIA, ozdobeného Vaším slavným jménem; a ať i ti, kteří nemají tu čest Vás znát, vidí, že taková důstojnost byla dobře zasloužena Vašimi zásluhami a tím, že jsem si Vás vybral za patrona tohoto mého díla.*

²⁰⁶ Český překlad: *Naivně se Vám přiznávám, NEJDŮSTOJNĚJŠÍ EXCELENCE, že od chvíle, kdy mi pan CARLO DE DITTERSDORFF poskytl zmíněný překlad, jsem ve své duši pojal takovou úctu k Vaší vznešené a svaté Osobě, že jsem od té chvíle pomýšlel na to, že Vám a literárním kruhům ukážu a zasvětim Vám své první svaté oratorium, které bylo poprvé vydáno bez mého jména, čímž jsem se ocitl ve svízelné situaci. Zde se mi splnilo mé přání: díky souhlasu, který mi dala Vaše CTIHODNÁ EXCELENCE; a zde jsem spokojen, že vidím toto své dítě označené na titulním listě slavným jménem Mons. ADAMA PATTACHICHE de ZAJEZDA, kterého Bůh zachová pro lesk a dobro své církve, k ozdobě věd a ochraně literátů; zatímco já mám tu čest prohlásit, že se těším nejhlubší úctě a respektu.*

FRIEDRICH AUGUST VON BRAUNSCHWEIG-LÜNEBURG-OELS, Olešnice

Po smrti vratislavského biskupa Philippa Gottharda Schaffgotsche v roce 1795 začal Carl Ditters von Dittersdorf hledat nového mecenáše. Podporu našel u obdivovatele umění, vévody Friedricha Augusta (1740–1805), který od roku 1792 spravoval vévodství v Olešnici (polsky Oleśnica, německy Oels) nacházející se nedaleko Vratislavi, asi 140 km od Jánského Vrchu.²⁰⁷

Tamní dvorské divadlo mělo dlouhou tradici počínající polovinou 17. století. Polská badatelka Agnieszka Drożdżewska, která se ve svém bádání detailně zaobírá olešnickým divadlem, zkoumala cestu, kterou se Dittersova hudba dostala do Olešnice. Vazby odkazují na nedalekou Vratislav a tamní divadelní soubor Marie Karolíny Wäser, se kterým navázal skladatel kontaktem počátkem 80. let. Důkazem je řada jeho oper a singspielů vyskytujících se dlouhá léta na repertoáru vratislavského divadla. V sezóně 1793/1794 (přesně od 23. listopadu 1793 do 29. března 1794) soubor účinkoval i ve dvorním divadle v Olešnici při oslavě prvního výročí převzetí vlády Friedricha Augusta nad olešnickým vévodstvím, kde k této příležitosti uvedl 14. prosince 1793 Dittersovu operu *Hieronymus Knicker* a další singspiely.²⁰⁸ Dle Drożdżewské byla právě popularita Dittersových scénických děl ve Vratislavi v 80. a 90. letech 18. století, uváděných souborem Marie Karolíny Wäser rovněž v Olešnici, pravděpodobným důvodem Augustova dalšího zájmu o skladatele a jeho díla.²⁰⁹

O vazbách s Olešnicí či vévodou Friedrichem Augustem Ditters v životopisu nepíše,²¹⁰ stejně jako o kontaktu se souborem madame Wäser.²¹¹ Podle všeho neexistují doklady, že by se

²⁰⁷ **Friedrich August, vévoda Braunschweig-Lüneburg-Oels** (1740–1805) získal vládu nad olešnickým knížectvím koncem roku 1792 na základě sňatku s Friederikou Sophií Charlottou Augustou (1751–1789), dcerou Karla Christiana Erdmanna von Württemberg-Oels. Za jeho vlády zažívala Olešnice kulturní rozkvět. Nechal zde vystavět budovu nového divadla otevřenou širokým společenským vrstvám a zbudoval rozsáhlou knihovnu. Blíže o tom DROŹDŹEWSKA, Agnieszka. Muzyka w teatrze dworskim księcia Fryderyka Augusta brunswickiego w Oleśnicy. In: *Muzyka: kwartalnik Instytutu Sztuki Polskiej Akademii Nauk*. 0027-5344. R. 52, nr 3 (2007), s. 49–74 a UNVERRICHT, Hubert. Dittersdorf und Oels. In: *Carl Ditters von Dittersdorf. 1739–1799. Der schlesische Opernkomponist*, Teil: Bd. 2, Würzburg: Bergstadtverlag Wilhelm Korn, 1991, s. 15–21.

²⁰⁸ Navázáním kontaktů se souborem Marie Karolíny Wäser chtěl vévoda do Olešnice přivést profesionální herce a zpěváky. Dle dohody hrál vratislavský soubor v Olešnici jednou týdně vždy v sobotu a během zvláštních svátků. Speciálně vytvořená skupina, jejíž složení není dle Drożdżewské známo, byla z 30 km vzdálené Vratislavi vysílána vždy v pátek ráno a byly jí vévodou uhrazeny veškeré výdaje. In: Drożdżewska, s. 54–56.

²⁰⁹ DROŹDŹEWSKA, Agnieszka, s. 60.

²¹⁰ Ortrun Landmann chybně uvádí, že je v životopise zmíněno setkání s Friedrichem Augustem ve Velkých Rudolcích. (LANDMANN, Ortrun. Bemerkungen zu den Dittersdorf-Quellen der Sächsischen Landesbibliothek und zu deren Geschichte. In: *Carl Ditters von Dittersdorf: Leben – Umwelt – Werk*,

skladatel a vévoda znali osobně, a neznáme okolnosti uzavření jejich umělecké součinnosti. Ačkoli skladatel v Olešnici několikrát pobýval (v listopadu 1795, červnu 1796 a dubnu 1797), z dosud neobjasněných příčin mu nebyl nabídnut stálý pobyt na zámku a jeho spolupráce s divadlem byla řešena převážně korespondenční cestou.^{212, 213}

Obecná charakteristika olešnické gratulační hudby

V olešnickém divadle se každoročně slavily státní slavnosti a nejvýznamnějším svátkem byly bezpochyby narozeniny vévody Friedricha Augusta, které připadaly na 29. října. Agnieszka Drożdżewska udává, že během večera byly v divadle současně uváděny vedle sebe kusy hudební a činohra.²¹⁴ To potvrzují i zprávy v *Schlesische Provinzialblätter*. Tyto noviny přinášely pravidelně na svých stranách informace o chystaných divadelních představeních v olešnickém dvorním divadle, díky čemuž je program tamní divadelní scény poměrně podrobně zrekonstruovatelný.

Ditters pro olešnického vévodu Friedricha Augusta složil celkem tři gratulační díla. V návaznosti na provinciální příslušnost Olešnice k Prusku byly gratulační skladby i další zde uváděné opery hrány v německém jazyce. Z hlediska literárního je zajímavé, že si Ditters v této „olešnické etapě“ psal nebo upravoval libreta ke svým hrám sám (výjimkou je opera *Ugolino*, ke které vytvořil libreto vévoda Friedrich August). Náměty odrážejí germánské dějiny a rodovou historii rodu Braunschweig-Lüneburg, oproti dřívějším gratulačním skladbám pro jiné dedikanty Ditters zde tedy zcela vynechává mýtické postavy.

Tutzing: Eichstätter Abhandlungen zur Musikwissenschaft, 1997, s. 26). Tuto informaci převzala do své studie i Agnieszka Drożdżewska. (DROŹDŹEWSKA, Agnieszka, s. 60) Obě badatelky vycházejí ze zprávy Huberta Unverrichta (UNVERRICHT, Hubert. Dittersdorf und Oels, s. 16), který však zaměnil dvě odlišné osoby – Ditters se setkal s korunním princem Friedrichem Augustem, který později vládl jako pruský král Friedrich Wilhelm II., a tudíž se nejedná o olešnického vévodu.

²¹¹ Landmann zároveň uvádí několik hypotéz, proč skladatel „olešnickou etapu“ vynechává. Jednou z nich je nedorozumění s olešnickým vévodou kvůli postu kapelníka, které získal Adolph Metke. Absence jakékoliv zmínky mohla být také zapříčiněna tím, že kapitolu „Olešnice“ již nestihl nadiktovat. (LANDMANN, Ortrun, s. 26–27).

²¹² DROŹDŹEWSKA, Agnieszka, s. 61–64.

²¹³ To potvrzuje mj. i nedochovaný dopis z prosince 1795 či ledna 1796 adresovaný Friedrichu Augustovi, jenž publikuje Hubert Unverricht a kde skladatel řeší uvedení a personální obsazení opery *Ugolino* v Olešnici. (In: UNVERRICHT Hubert, Carl von Dittersdorf. Briefe, ausgewählte Urkunden und Akten, *Studien zur Musikwissenschaft* 54 (2008), s. 117–119.)

²¹⁴ DROŹDŹEWSKA, Agnieszka, s. 59.

Divadelní lexikon²¹⁵ v souvislosti s Ditterssem a Olešnicí zmiňuje, že pro Friedricha Augusta zkomponoval skladatel mezi léty 1794–1797 deset singspielů,²¹⁶ které byly premiérovány v zámeckém divadle (skutečně jich bylo méně – do celkového počtu jsou započítány i gratulační opusy *Der schöne Herbsttag* a *Die befreiten Gwelfen*, které žánrově singspielu neodpovídají). Spolupráce s Ditterssem a uvádění jeho oper a singspielů v zámeckém divadle umožňovala olešnickému vévodovi povznést prestiž tamní dvorské scény.

Personální situaci na dvoře Friedricha Augusta detailně zrekonstruovala Agnieszka Drożdżewska: vévoda olešnický chtěl i přes úspěšnou spolupráci s vratislavským souborem založit vlastní divadelní a operní soubor, který by sídlil přímo v Olešnici. Roku 1794 došlo k založení stálého divadelního ansámblu pod vedením herce a režiséra Franze Josepha Alexiho, který navázal na tradici Marie Karolíny Wäser.²¹⁷ Do nově založeného operně divadelního souboru přešla velká část umělců právě z vratislavského ansámblu madame Wäser.²¹⁸ Základ stálého souboru vytvořili členové rodin Alexi a Wotruba. Výraznou zpěvačkou byla dcera režiséra Franze Josepha Alexiho, Caroline, která zpívala většinu sopránových rolí. Dále blíže nejmenovaná vokalistka Wotruba a její dcera Wilhelmine. V souboru působily také zpěvačky Beinert a Gohlisch, tenoři Rösner a Müller, baryton Franz Katzor a bas Anton Alexi. Známá jména jsou i dětských rolí; ty ztvárňovaly další 4 dcery Franze Josepha Alexiho (Sophie, Hannchen, Julie, Amalie), dcera basisty Antona Alexiho (Emilie) a mladší sestra Wilhelmine Wotruby (Louisa?²¹⁹). Herecké role jsou spjaty především se jmény Gohlisch (pravděpodobně manžel zpěvačky Gohlisch) a Zeißing.²²⁰ Z dochovaných partitur k olešnickému divadlu, především Dittersových a Metkeho oper

²¹⁵ TROJAN, Jan. Carl Ditters von Dittersdorf. REITTERER, Hubert, JAKUBCOVÁ, Alena a Matthias Johannes PERNERSTORFER (ed). *Theater in Böhmen, Mähren und Schlesien: von den Anfängen bis zum Ausgang des 18. Jahrhunderts : ein Lexikon*. Neu bearbeitete, deutschsprachige Ausg. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften in Kooperation mit Institut umění – Divadelní ústav, 2013, s. 159–162.

²¹⁶ Miłosz Kula jich uvádí dokonce jedenáct. In: KULA, Miłosz. The Collection of Manuscripts of Carl Ditters von Dittersdorf's Symphonies from Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden. *Kwartalnik Młodych Muzykologów UJ*, No. 35 (4/2017), s. 63–92. Obecněji pojatá část studie Miłosze Kuly zaměřená na Olešnici vychází převážně z textu Agnieszky Drożdżewské *Muzyka w teatrze dworskim księcia Fryderyka Augusta brunszwickiego w Olešnicy*.

²¹⁷ 16. srpna 1794 zde byl poprvé uveden Dittersův singspiel *Das Gespenst mit der Trommel*. (DROŹDŹEWSKA, Agnieszka, s. 61)

²¹⁸ DROŹDŹEWSKA, Agnieszka, s. 56–57.

²¹⁹ Toto jméno je identifikováno na základě údajů v RISM k Metkeho operě *Die Musen unter der* (D-DI Mus.4278-F-1, RISM ID no.: 270003038).

²²⁰ DROŹDŹEWSKA, Agnieszka, s. 56–57.

evidovaných v RISM, lze zjistit i další jména zpěváků, z nichž mnozí tvořili sbor, či později kolem roku 1800 zpívali hlavní role v některých Metkeho dílech – jde například o tenoristy Gappmayera a Müllera či basisty Straucha a Wingehe.²²¹

Instrumentální soubor čítal 20–22 hudebníků, jejichž jména jsou většinou neznámá. S postem prvních houslí je spjato jméno Wiskotschil a Trachndorff, který je uváděn také jako první dirigent. Dále se vyskytuje jméno Wotruba, manžel zpěvačky Wotruba (bez nástrojového zařazení), dvorní hudebník Gottfried Müller a houslista Ignatz Lukas.²²² V roce 1794 nahradil Trachndorffa na postu kapelníka violoncellista Adolph Friedrich Metke, který soubor vedl až do jeho uzavření v roce 1805.²²³

Hudebninami někdejšího olešnického divadla v Saské zemské a státní knihovně v Drážďanech se podrobně zabývala Ortrun Landmann. Olešnická dittersdorffiana v Sächsische Landesbibliothek tvoří poměrně ucelenou kolekci. Hudební sbírka původně patřící Friedrichu Augustu von Braunschweig-Oels přišla do Drážďan jako celek a její původ označuje vévodovo exlibris. Během II. světové války byla část knihovny zničena či poškozena při uskladnění v zemních prostorách knihovny (listiny narušila prosakující voda).²²⁴ Z dnešního pohledu je badatelsky velmi přívětivé, že se v internetovém katalogu Sächsische Landesbibliothek nachází mnoho položek digitalizovaných a dostupných on-line.²²⁵

²²¹ Dle údajů RISM Adolph Friedrich Metke: Die Erhörung (D-DI Mus.4278-G-3, RISM ID no.: 303005254).

²²² DROŽDŽEWSKA, Agnieszka, s. 57–58.

²²³ Tamtéž.

²²⁴ O tom blíže: LANDMANN, Ortrun. Dittersdorffiana in Dresden. In: *Carl Ditters von Dittersdorf. 1739–1799. Der schlesische Opernkomponist*, Teil: Bd. 2, Würzburg: Bergstadtverlag Wilhelm Korn, 1991, s. 23–26.

²²⁵ Odkaz na on-line katalog: <https://www.slub-dresden.de/> [cit. 10. 4. 2022].

Die befreyten Gwelfen

Na seznamu Dittersových děl uváděných v Olešnici se vyskytuje skladba uváděná v pramenech převážně ve zkráceném názvu **Die Gwelfen** (v překladu „**Welfové**“), která byla uvedena na tamním dvoře při příležitosti narozenin olešnického vévody Friedricha Augusta 29. října roku 1795. V Krebsově seznamu je označena číslem *Krebs 304* s podtitulem *Ein Vorspiel aus der Geschichte des zwölften Jahrhunderts*. Hlavním pramenem k dochovanému dílu je autografní partitura uložená ve fondu Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden,²²⁶ která je dostupná v digitalizované formě také on-line.²²⁷ Do II. světové války bylo součástí sbírky SLUB také libreto, které eviduje starý katalog a které je nyní vedeno jako „válečná ztráta“.²²⁸

(Titulní list partitury SLUB): *Die | Befreyten Gwelfen | Ein | Vorspiel | aus der Geschichte des zwölften Jahrhunderts | [Zu] m Geburtstag | Seiner Durchlaucht | Friedrich August's, regierenden Herzogs zu Braunschweig= Oels. 1795 | di Carlo de Dittersdorf.*

(Přepis záznamu o libretu ve starém katalogu SLUB):²²⁹ *Die Gwelfen. Ein Vorspiel mit Gesang, aus der Geschichte des 12. Jahrhunderts. Zur Feyer des Geburtstages Sr. Hochf. Durchlaucht des regierenden Herzogs Friedrich August zu Braunschweig-Oels. – Oels o. J. – 8°*

Autor německého libreta není v partituře uveden, s největší pravděpodobností jím však bude samotný Ditters. Téma odráží starou rodovou historii a dramatizuje rodový mýtus z dvanáctého století: vévodové Brunšvicko-Lüneburští (Braunschweig-Lüneburg) patřili do starobylého a významného rodu Welfů, který měl ve druhé polovině 12. a na začátku 13. století ambice obsadit říšský trůn. Příběh pojednává o boji mezi Jindřichem Lvem (Heinrich der Löwe) a Přibislavem (Prebislaus). Téma je ovlivněno německým nacionalismem,

²²⁶ D-DI Mus.3411-F-23 (RISM ID no.: 210022054)

²²⁷ DITTERSDORF, Karl Ditters von. *Die befreiten Gwelfen*. Sig. Mus. 3411-F-23. Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden, Sammlung: Musik Königliche Privat-Musikaliensammlung digital. Dostupné on-line: <https://digital.slub-dresden.de/werkansicht/df/179228/1> [cit. 10. 4. 2022].

²²⁸ D-DI Lit. Germ. rec. B 2759o (ztraceno), in: UNVERRICHT, Hubert – LANDMANN, Ortrun: *Carl Ditters von Dittersdorf. 1739–1799. Der schlesische Opernkomponist*, Teil: Bd. 2, Würzburg: Bergstadtverlag Wilhelm Korn, 1991, s. 64.

²²⁹ Citováno dle Huberta Unverrichta (Musiktexte, Anhang 4), viz předchozí poznámka, s. 64.

především vítězným bojem Germánů proti Slovanům.²³⁰ V příběhu vystupuje osm postav, z nichž některé jsou reálnými postavami germánských dějin. Partitura přináší jejich seznam včetně obsazení rolí olešnickými zpěváky.

Prebislaus, Fürst der Wenden	B	Herr [Franz Joseph] Alexi, der Senior
Gertrude, seine Gemahlin	S	Mademoiselle [Wilhelmine] Wotruba
Mechtildis, Gemahlin Heinrichs des Löwen	S	Madame Golisch
Graf Simon von Tecklenburg ²³¹	Sprechrolle	Herr Ernst
Bernhard, sein Knappe	B	Herr [Anton] Alexi, der Junior
Adolph (Heinrichs des Löwen Verfolger)	T	Herr Rösner
Konrad von Vegeburg	Baryton	Herr [Franz] Katzor
Fredegunde, Königin der Feen	A	Madame Wotruba

Jména a postavy pážat a pronásledovatelů jsou smyšlená (Adolph, Konrad, Bernhard). Postavy Prebislava, Mechtildis a Gertrudy mají reálný historický základ. Kromě pěveckých rolí je předepsána také mluvená role knížete Simona von Tecklenburg, kterou ztvárnil herec Ernst. Mýtickou postavu představuje Fredegunde, královna víl. Závěrečnou scénu zakončuje sbor.

Podle Agnieszky Drożdżewské je pravděpodobné, že premiéru gratulačního díla *Die befreiten Gwelfen* řídil sám Dittersdorf, který v té době v Olešnici pobýval.²³² O uvedení informuje v předstihu také *Schlesische Provinzialblätter*. Tyto noviny přinášely pravidelně program olešnické scény a ohlašovaly plánované premiéry. Na základě jejich zveřejňovaného harmonogramu lze poměrně detailně zrekonstruovat program tamní scény. V souvislosti s touto skladbou je uveden pouze zkrácený název *Die Gwelfen*, autor díla, datum chystaného provedení a také zmínka o druhé skladbě, která byla pro danou oslavu vévodových narozenin

²³⁰ S tímto tématem souvisí také termín „Drang nach Osten“, tedy osidlování východních částí Evropy německým národem a šíření germánské kultury a jazyka. Tyto tendence jsou patrné již od středověku. Více o tématu: PLEITNER, Berit. „Drang nach Osten“. In: *Online-Lexikon zur Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa* [on-line], 2013. Dostupné z: ome-lexikon.uni-oldenburg.de/p32832 [cit. 10. 4. 2022].

²³¹ V sekundárních pramenech k partituře se vyskytuje chybné „Tettenburg“, viz např. KREBS, Carl. *Dittersdorffiana*. Berlín: Verlag von Gebrüder Paetel, 1900, s. 123.

²³² Ditters byl v Olešnici prokazatelně od září do počátku listopadu 1795. Viz DROŽDŽEWSKA, Agnieszka, s. 61.

v roce 1795 připravována. Ze zprávy je patrné, že uvedení předpokládalo veřejnou produkci.²³³

V seznamech Dittersových děl, na titulním listě autografu partitury a v dobové tiskové zprávě je dílo označeno jako předehra (ein Vorspiel) či prolog. Toto označení však nepodává informaci o hudební formě, ale vymezuje funkci, tzn. dílo se hrálo před jiným divadelním kusem, v tomto případě singspielem Nicolase d'Allayraca *Rauol von Crequi*, jak je uvedeno ve výše zmiňované zprávě z *Schlesische Provinzialblätter*. Celkový rozsah díla jsou čtyři hudební čísla plus rozsáhlé finále. Ačkoliv je zde vysoký počet jednajících postav a dílo je závažnějšího charakteru, z formálního hlediska se jedná o kantátu.

Záznam v RISM obsahuje notové a textové incipity jednotlivých árií, ale je však nekompletní a uvádí pouze první půlku díla. Přehlednější údaje poskytuje Hubert Unverricht, který v katalogu Dittersových olešnických děl uvádí také textové incipity finále.²³⁴ Ze záznamů i z partitury je patrné, že finále tvoří svou délkou pět hudebních čísel přibližně stejně rozsáhlý úsek, jaký představuje první polovina díla.

Partitura v Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek in Dresden o rozsahu 85 folií (168 číslovaných stran) pochází z knihovny vévody Friedricha Augusta (Bibliothek der Herzöge von Braunschweig-Oels). Autograf je velmi špatně čitelný, na několika místech poškozený vodou. Libreto je psáno v němčině kurentem, na některých místech je jiným písařem připsán alternativní text, který je však nečitelný.

²³³ Herzoglischen Hof Theater zu Oels. (...) Den 29. als um Geburtstage Sr. Durchl. des regierenden Herzogs, wurde zur Feyer dieses für alle Vervohner von Oels so frohen Tages, ein hierzu ganz neu gefertigtes und vom Herrn von Dittersdorf in Musik gesetzten Vorspiel: die Gwelfen und Raoul von Crequi, ein Singsp. in 3 Aufz. aus dem Franzdes Monvel, übersetzt von Herklots, mit Musik von D'Aillatrac, mit allgemeinem Beyfall der zahlreich versammelten ferunden und einheimischen Zuschauer gegeben. In: *Schlesische Provinzialblätter*, herausgegeben von Zeit und Zimmermann, Band 22, Julius bis December, 1795, s. 408. Dostupné on-line: http://ds.ub.uni-bielefeld.de/viewer/image/2233737_022/504/ [cit. 10. 4. 2022].

²³⁴ UNVERRICHT, Hubert – LANDMANN, Ortrun: *Carl Ditters von Dittersdorf. 1739–1799. Der schlesische Opernkomponist*, Teil: Bd. 2, Würzburg: Bergstadtverlag Wilhelm Korn, 1991, s. 36.

Der schöne Herbsttag

V roce 1796 složil Ditters pro olešnického vévodu prolog pro dva sólové hlasy, který byl uveden v podvečer narozenin Friedricha Augusta spolu s operou *Die Zauberzither* skladatele Wenzela Müllera. Opus uvádí mezi hudebně dramatickými díly Krebs pod číslem *Krebs 307*. Dle databáze RISM se skladba dochovala ve dvou známých exempláři: autograf partitury se nachází v Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek in Dresden²³⁵ a opis ze sbírky Josefa Liebeskinda v Schweizerische Nationalbibliothek Bern.²³⁶ Autografní partitura uložená v Saské zemské knihovně v Drážďanech je dostupná také v on-line v digitalizované podobě.²³⁷ Kromě partitury bylo do II. světové války ve sbírkách SLUB evidováno ve starém katalogu také libreto (Lit. Ital. D 375), které je však ztraceno.²³⁸

(Titulní list partitury SLUB): *Ein Prolog | Zur Geburts Feyer seiner Durchlaucht der [!] regierenden | Herzog [!] zu Braunschweig=Oels | für das Jahr 1796. | Die Musik ist vom Herrn Carl von Dittersdorf.*

(Přepis záznamu o libretu ve starém katalogu SLUB):²³⁹ *Metastasio, (Pietro). Der schöne Herbst=Tag, ein Dialog mit Musik nach Metastasios Vero Omag[g]io. zur... [sic] Geburts=Feyer Sr. Herzogl. Durchlaut des regierenden Herzogs von Braunschweig-Oels den 29. October 1796. Mit Musik von dem Baron von Dittersdorf. – Oels o. J. (1796) – 4°*

Jak podotýká Hubert Unverricht, název díla byl určen dodatečně na základě libreta, které je nyní ztraceno, jelikož titulní strana autografu jméno skladby neuvádí a v originálním znění označuje dílo pouze jako prolog. Skladba, která je z formálního hlediska kantátou (duetem dvou zpěvaček) mohla být dle Unverrichta opatřena mluvenými dialogy a nebyla provedena

²³⁵ D-DI Mus.3411-L-1 (RISM ID no.: 211007108)

²³⁶ CH-BEI SLA-Mus-JL MLHs 49 (RISM ID no.: 402009681)

²³⁷ DITTERSDORF, Karl Ditters von. *Der schöne Herbsttag*. Sig. Mus.3411-L-1. Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden, Sammlung: Musik Königliche Privat-Musikalien sammlung digital. Dostupné on-line: <https://digital.slub-dresden.de/werkansicht/df/180602/1> [cit. 10. 4. 2022].

²³⁸ UNVERRICHT, Hubert – LANDMANN, Ortrun: *Carl Ditters von Dittersdorf. 1739–1799. Der schlesische Opernkomponist*, Teil: Bd. 2, Würzburg: Bergstadtverlag Wilhelm Korn, 1991, s. 64.

²³⁹ Citováno dle Huberta Unverrichta (Musiktexte, Anhang 9), viz předchozí poznámka, s. 64.

scénicky, nýbrž pouze před zataženou oponou před singspielem *Die Zauberzither* Wenzela Müllera.²⁴⁰

Uvedení premiéry dialogu avizovaly *Schlesische Provinzialblätter* s názvem **Der schöne Herbsttag**, ve kterých jsou uvedena i jména dvou hlavních protagonistek.²⁴¹ Ditters si pro prolog vytvořil libreto pravděpodobně sám a jako inspirace mu posloužila jednoaktová předloha gratulačního textu *Il vero omaggio* Pietra Metastasia.²⁴² V Metastasiově předloze vystupují dvě ženské postavy – nymfy Dafne a Eurilla. Metastasioův text je vystaven na recitativním dialogu a obsahuje dvě árie a závěrečný duet.²⁴³ Ditters tento příběh použil pouze jako námět a předlohu adaptoval pro potřeby olešnického dvora s tím, že zcela vynechal recitativy (ty však mohly být recitovány) a použil namísto italštiny němčinu. Zpěvní hlasy jsou určeny dvěma sopránům a jsou vytvořeny s ohledem na hlasové možnosti dvou mladých zpěvaček vokálního ansámbly: Caroline Alexi a Wilhelmine Wotruba, podle jejichž křestních jmen jsou pojmenovány obě vystupující postavy. Droždžewská se domnívá, že dialog byl zkomponován v létě v roce 1796, kdy Ditters pobýval v Olešnici. Tou dobou zde byly s velkým úspěchem uvedeny dvě opery – *Ugolino* a *Die lustigen Weiber von Windsor*, ve kterých dle dobového tisku excelovaly dvě zpěvačky, Caroline Alexi a Wilhelmine Wotruba.²⁴⁴

²⁴⁰ UNVERRICHT, Hubert – LANDMANN, Ortrun: *Carl Ditters von Dittersdorf. 1739–1799. Der schlesische Opernkomponist*, Teil: Bd. 2, Würzburg: Bergstadtverlag Wilhelm Korn, 1991, s. 50.

²⁴¹ Herzogl. Hoftheater zu Oels, im October. (...) den 29. wurde zur höchst vergnügten Feyer des Geburtstages Sr. Durchlaut des regierenden Herzogs, ach einem von den Demois. Caroline Alexi und Willhelmine Wotruba gehatenen und von dem Hrn. Baron v. Dittersdorf in Musik gesetzen Dialog, der *Schöne Herbsttag*, zum erstenmal aufgeführt: die *Zauberzither*, eine komische Oper in 3 Aufz., neu bearbeitet; die Musik ist vom Hrn. Wenzel Müller in Wien. In: *Schlesische Provinzialblätter*, herausgegeben von Zeit und Zimmermann, Band 24, Julius bis December, 1796, s. 434. Dostupné on-line: http://ds.ub.uni-bielefeld.de/viewer/image/2233737_024/450/ [cit. 10. 4. 2022].

²⁴² Text zhudebnil mj. Giuseppe Bonno v roce 1743 k oslavám narozenin Josefa II.

²⁴³ Libreto *Il vero omaggio* z roku 1754 je dostupné v digitální podobě v Bayerische Staats- Bibliothek: http://daten.digital-sammlungen.de/bsb00050305/image_3 [cit. 10. 4. 2022].

²⁴⁴ DROŽDŽEWSKA, Agnieszka, s. 63–64.

Cantate zur hohen Geburts-Feyer Sr. Herzoglichen Durchlaucht des regierenden Herzogs von Braunschweig-Oels

Při oslavě vévodových narozenin v roce 1796 zazněla hned dvě Dittersova díla – vedle rozsáhlejšího prologu *Der schöne Herbsttag* také menší kantáta pro tři sólové hlasy a sbor, známá pod názvem **Erhebt, erhebt in süsßer Wonne** (textový incipit začátku skladby, sbor). Obě díla byla provedena 29. října 1796 v Olešnici. Hudba ke kantátě je ztracena, unikátně se dochovalo pouze německé libreto ve sbírce tisků z 18. století v Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek in Dresden,²⁴⁵ které je v digitalizované podobě dostupné také on-line na internetových stránkách knihovny.²⁴⁶ Krebs skladbu ve svém katalogu dittersdorfian neuvádí. Text vytiskla dvorní tiskárna Samuela Gottfrieda Ludwiga v Olešnici.

*Cantate | zur | hohen Geburts-Feyer | Sr. Herzoglichen Durchlaucht | des |
regierenden Herzogs von Braunschweig-Oels | den 29. October 1796. | Die Musik
von Herrn Baron von Dittersdorff. | OELS, | gedruckt bey Samuel Gottlieb
Ludwig, | Herzogl. Hofbuchdrucker.*

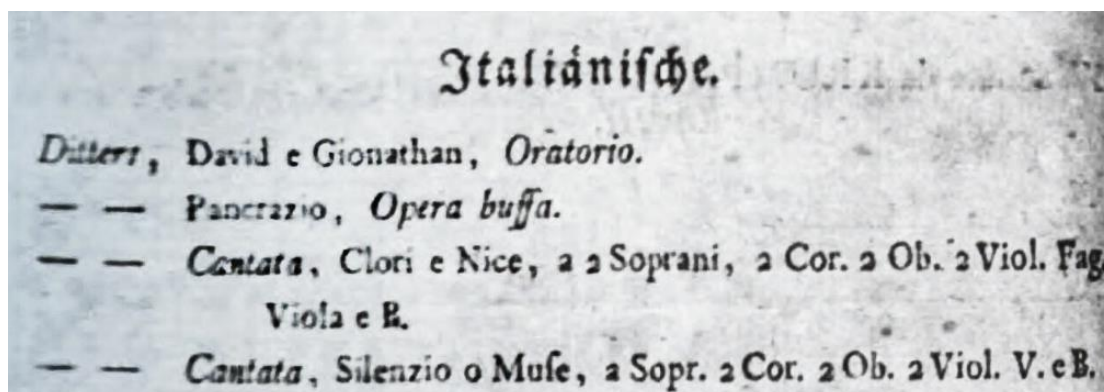
Rozsah brožury není velký (text je otištěn na osmi stranách včetně titulního listu) a kantáta obsahuje jen 3 árie propojené recitativy (nadepsány Arie, Recit.) s úvodním a závěrečným sborem (Alle, Schluß). Autor textu není znám, ale stejně jako u předchozích olešnických opusů jím bude nejspíše sám skladatel. Z libreta bohužel nelze zjistit také žádné bližší okolnosti provedení. U kantáty pro tři sólové hlasy a sbor nejsou uvedeni žádní interpreti, ani případné alegorické postavy. Obsah lyrického textu je zaměřen na oslavu olešnického vévody a není z něj patrný žádný děj či malá zápletka, tudíž lze předpokládat koncertní provedení skladby. Několikrát je v textu explicitně vyřčeno jméno Friedricha Augusta.

²⁴⁵ D-DI Hist. Sax. inf. 211,58. tm

²⁴⁶ *Cantate zur hohen Geburts-Feyer Sr. Herzoglichen Durchlaucht des regierenden Herzogs von Braunschweig-Oels den 29. October 1796.* Sig. Hist.Sax.inf.211,58.tm. Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden, Sammlung: Drucke des 18. Jahrhunderts, Sig. Hist. Sax.inf.211,58.tm. Dostupné on-line: <https://digital.slub-dresden.de/werkansicht/df/2600/1> [cit. 10. 4. 2022].

GRATULAČNÍ DÍLA BEZ DEDIKANTA

Během výzkumu se objevila také gratulační díla, jejichž dedikanty prozatím nelze určit. To zároveň znemožňuje blíže specifikovat jejich vztah k Dittersovi. Jedná se o díla **Silenzio, o Muse** a **Clori e Nice**, uveřejněná v Breitkopfově katalogu v roce 1778 v dodatku, v němž nakladatel informuje o dostupnosti partitur a jednotlivých hlasů, které jsou ve vydavatelství k dispozici.²⁴⁷ Na obě kantátová díla upozorňuje již Carl Krebs ve svém katalogu dittersdorffian s odkazem právě na Breitkopfův katalog.²⁴⁸ Druhá uvedená kantáta byla zároveň dosud považována za ztracenou. Chybějící informace týkající se níže uvedených kantát budou předmětem dalšího výzkumu v evropských archivech, které mohou obsahovat další potenciální prameny.

Výňatek ze *Suplementu XII*. Breitkopfova katalogu
zmiňující Dittersovy kantáty *Clori e Nice* a *Silenzio o Muse*

Silenzio, o Muse

O existenci kantáty informuje lipské hudební nakladatelství Breitkopf und Härtel v dodatku ke katalogu vydávaných opusů z roku 1778. Italská kantáta pro sólový soprán s doprovodem smyčcových nástrojů, lesních rohů a hobojů se však do dnešního dne nedochovala. Krebs ji přináší v soupisu kantát pod číslem *Krebs 323* a jako zdroj uvádí právě Breitkopfův katalog.

²⁴⁷ „Folgende Stücke sind in Partitur und in Stimmen zu haben.“ Mimo to jsou zde kromě obou výše zmíněných kantát také další dvě Dittersova díla – oratorium *David e Gionathan (Il Davide nella Valle di Terebintho)* a blíže neurčená opera buffa *Pacrazio*. In: *Supplemento XII. Dei catalogi delle sinfonie, partite, overture, soli, duetti, trii, quattri e concerti per il violino, flauto traverso, cembalo ed altri stromenti, che si trovano in manoscritto nella officina musica di Breitkopf in Lipsia*. Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1778, s. 44. Dostupné on-line z: <https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb11034632> [cit. 9. 4. 2022].

²⁴⁸ KREBS, Carl. *Dittersdorffiana*. Berlin: Verlag von Gebrüder Paetel, 1900, s. 141.

Textový incipit odkazuje na kantátu libretisty Pietra Metastasia určenou ke jmeninám Marie Terezie jako *Silenzio, o Muse. Ognuno esalta, è vero*.²⁴⁹ Z formálního hlediska se jedná o gratulační kantátu složenou ze dvou recitativů a dvou árií. V souvislosti s Ditterssem bohužel nelze přesně určit, pro koho byla kantáta zkomponována. S jistotou lze říci, že byla zkomponována před rokem 1778. Maria Zduniak ve své studii o Dittersově hudbě ve Vratislavi uvádí, že *Silenzio, o Muse* byla ve městě uvedena v roce 1779 s pravděpodobnou reprízou v roce 1780.²⁵⁰

Clori e Nice

Druhou kantátou, která byla donedávna známá pouze z dodatku Breitkopfova katalogu z roku 1778, je *Clori e Nice*. Stejně jako *Silenzio, o Muse* ji ve výčtu kantát stručně uvádí i Krebs (*Krebs* 322). Kantáta pro dva sólové soprány, sbor a orchestr byla donedávna považována za ztracenou a byla známá jen podle názvu.

V rámci výzkumu Dittersovy gratulační kantátové hudby, jehož dosavadní výsledky předkládám v této diplomové práci, jsem identifikovala na základě internetové databáze RISM notový materiál v polském Kłodzku, který je „ztracenou“ kantátou *Clori e Nice*.²⁵¹ Skladba je pod textovým incipitem úvodního recitativu zanesena také v katalogu hudebnin tamního jezuitského kostela (dnes kostel Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny), který vznikl v roce 2019 v rámci projektu *Fontes Musicae in Polonia*.²⁵² V soupisu Dittersových děl se zde objevuje záznam [*Dimmi Clori costei*] (kat. č. 88). Na základě získaného notového materiálu bylo zjištěno, že se nejedná o jedinou árii, ale celistvou kantátu. Je tedy zřejmé, že zápis v tištěném katalogu, stejně jako jeho následné přenesení do databáze RISM, by měl obsahovat úplné informace.

²⁴⁹ METASTASIO, Pietro. *Opere di Pietro Metastasio. Tomo Terzo*. Firenze: Presso Giuseppe Molini all' insegna di Dante, 1826, s. 527. Dostupné on-line z: <https://books.google.cz/books?id=DcoYtM6QasgC> [cit. 15. 4. 2022].

²⁵⁰ ZDUNIAK, Maria. Carl Ditters von Dittersdorfs Beziehungen zu Breslau. In: *Carl Ditters von Dittersdorf: z życia i twórczości muzycznej*. Opole: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, 2000, s. 34.

²⁵¹ PL-KŁwnm Fach XXXVIII No 3 (RISM ID no.: 1001029415). Tímto děkuji Szymonu Wołochovi za zaslání fotokopii archiválie.

²⁵² PIELECH, Marta – JANUSZKIEWICZ-RĘBOWSKA, Iwona. *Musicalia Collegii Glacensis Societatis Jesu. Fontes Musicae in Polonia. A/III*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Sub Lupa, 2019, s. 118.

Cantata in F / a | 2 Voci Nice è Clori | 2 Violini | 2 Oboe | 2 Corni | Viola | Fagotto oblig. | è | Cembalo | del Sig. Carlo Ditters. / No. 24 / [později připsáno jinou rukou:] Eigenthum der Stadt Pfarr Kirche | in Glatz

Pramen obsahuje party jednotlivých hlasů. Kromě recitativů skladbu tvoří dvě árie a závěrečný sbor. Autora libreta se zatím nepodařilo identifikovat. V textu se vyskytuje několikrát ženské jméno Francesca, avšak v okruhu námi známých dedikantů se toto jméno nevyskytuje. Časové a lokační okolnosti uvádění tohoto díla – konec 70. let 18. století v polské části Pruska – ovšem nabízejí možný klíč k určení atribuce.²⁵³ Dosud se však nepodařilo objasnit případný vztah potenciálních osob k Dittersovi, a potvrdit tak dedikaci této skladby.

Jedinou zmínku o provedení v polské Vratislavi přináší Maria Zduniak na základě materiálů shromážděných Richardem Konradem Kiesslingem, a to s odkazem na rok 1778, kdy byla kantáta provedena (s pozměněným názvem *Nice e Cloris*).²⁵⁴ Vzhledem k tomu, že dílo bylo doposud považováno muzikologickou obcí za ztracené, bude nutné této kantátě věnovat více pozornosti v dalším výzkumu.

²⁵³ Např. Franziska von Corvin-Krasińska nebo Franziska Theresia von Hohenheim.

²⁵⁴ ZDUNIAK, Maria, s. 34.

CHARAKTERISTIKA GRATULAČNÍCH DĚL CARLA DITTERSE VON DITTERSDORFA

Snahou heuristického a pramenného výzkumu bylo zmapovat rozsah Dittersovy gratulační vokálně instrumentální hudby s přihlédnutím k žánru serenaty a kantáty. Podařilo se sestavit seznam přibližně dvaceti opusů spadajících do této žánrové kategorie. Je nutno zdůraznit, že se jedná o prozatímne identifikovaná díla a předpokládá se existence dalších pramenů, které by mohly vést k pozdějším nálezům.

Hlavní překážkou bádání je velká lokalizační roztržitost Dittersova působení. Skladatel během života udržoval čilé styky s mnoha evropskými dvory. Podstatnou část života prožil v okrajových částech Habsburské monarchie. Často expandoval do sousedního Pruska, a to nejen na území dnešního Německa, ale i Polska. Když připočteme jeho působení ve Velkém Varadíně (dnešní Rumunsko) a početné cesty do Vídně, okruh archivů uchovávajících další potenciální prameny se rázem rozšíří na převážnou část střední Evropy. Nehledě na fakt, že části mnohých archivů byly po zrušení dvorských knihoven či během druhé světové války dále přemísťovány do spádových či vzdálenějších oblastí. Jako příklad slouží lokalizace Dittersových gratulačních skladeb či jejich částí v Londýně, Bruselu, Drážďanech, Berlíně, Kłodsku, Kroměříži, Brně a Budapešti. Práci znesnadňuje také to, že mnoho archivů není do dnešní doby podrobně zpracováno, lze tedy očekávat, že se s přibývajícím mírou katalogizace archivního materiálu bude rozšiřovat i tato tematická oblast Dittersova díla.

Forma a stav pramenů se u jednotlivých děl uváděných v této práci liší. Kompletně dochovaným a nejlépe zdokumentovaným dílem je serenata *Il tribunale di Giove*, k němuž se dochovala kompletní dvojdílná partitura i samostatné libreto z premiéry. Primárním zdrojem jsou také autografní partitury ke dvěma rozsáhlejšími olešnickým skladbám *Die befreiten Gwelfen* a *Der schöne Herbsttag*. Dále je v samostatných vokálních a instrumentálních partech dochována kompletní kantáta *Clori e Nice*. Ve stejné podobě se zachovala hudba i ke dvěma částem z kantáty *Il picciol tributo musico*. Nejrozšířenější formou pramenů k Dittersově gratulační hudbě jsou libreta. Nejvíce se jich dochovalo ke kantátám, ve dvou případech jsou tisky dvojjazyčné (*Cantata per il gloriosissimo giorno di nascita di sua Maesta il Re* a *Il picciol tributo musico*). Ze sekundárních zdrojů se dozvídáme o existenci dalších celkem osmi děl – v autobiografii jsou zdokumentovány dvě bezejmenné kantáty, na základě denního tisku jsou známá také dvě bezejmenná a blíže nespecifikovaná díla provedená při oslavách králových narozenin ve Vratislavi. O existenci velkavaradínské

serenaty *La Gara di Calandro, ed Erminda* (...) víme pouze z tiskové zprávy. Dodatek k Breitkopfově katalogu z roku 1778 zase informuje o kantátě *Silenzio, o Muse* a zápisky ke koncertům konaných ve Vratislavi Richarda Konrada Kiesslinga²⁵⁵ obsahují názvy dvou kantát *Frederico il Re di Prussia* a *Der Gesang der Götter*.

Za určitou formu sekundárního zdroje lze považovat také první tematický katalog dittersdorfian Carla Krebse, v jehož části *Vokalmusik* je uvedeno osm z nově identifikovaných gratulačních skladeb: tři se nacházejí v oddíle *I. Opern und Singspiele* (Krebs 304, 307, 315) a dalších pět skladeb v *III. Cantaten, Messen etc.* (Krebs 320, 321, 322, 323, 325).

Dosud se podařilo prokázat dedikaci sedmi osobám, z toho u šesti z nich je evidentní, o koho se jedná. Neznámou osobou dosud zůstává blíže neurčená Francesca z kantáty *Clori e Nice*. Ostatní známé dedikanty je možno rozdělit z několika perspektiv:

- 1) Světští x církevní mecenáši (dle mocenského typu)
- 2) V jejichž službách Ditters působil x o jejichž služby se ucházel (dle pracovního vztahu)
- 3) Monarchové x ostatní šlechticové (dle sociálního statutu)

Nejvíce gratulačních děl autor věnoval pruskému králi, Friedrichu II. Velikému, a to šest skladeb z přibližně 20 identifikovaných. Mnohé z nich jsou známy pouze na základě zmínek v denním tisku či v sekundárních zdrojích, kde jsou často uvedeny bez konkrétního názvu, takže tento počet bude nutné ještě ověřit během dalšího výzkumu. Vysoký počet králi dedikovaných skladeb je dán zejména každoročně pořádanými oslavami ve velkých městech Pruska – Berlíně a Vratislavi, kde bylo nutné naplňovat hudební produkci novými, „neoposlouchanými“ čísly. Tyto akce také umožňovaly skladateli prezentovat jeho tvorbu širokým společenským vrstvám. Podobný počet skladeb složil Ditters také pro velkvaradínského biskupa Adama Patachiche ze Zajezda. Dosud nejznámějším a často citovanými dílem věnovaným tomuto zaměstnavateli však je oratorium *Isacco, figura del redentore*, kterému zde není z důvodu odlišného hudebního žánru věnovaná samostatná kapitola. V souvislosti s varadínským biskupem jsou v autobiografii zmiňovány dvě bezejmenné gratulační kantáty, avšak rozsah holdovací hudby byl již dřívějším výzkumem doplněn o další tři plným titulem známá díla. Co do počtu skladeb je bohatá také tvorba pro olešnického vévodu Friedricha Augusta von Braunschweig-Lüneburg-Oels, kterému jsou

²⁵⁵ KIESSLING, Richard Conrad. *Nachrichten über Concerte in Breslau (1722–1836)*, [rukopis], Bibliotheka Uniwersytecka we Wrocławiu, sign. R 2907.

věnovány tři skladby, ke kterým se částečně dochovala i hudba. Poněkud odlišná je situace u biskupa Philippa Schaffgotsche. Pro něho se dosud podařilo identifikovat pouze jednu gratulační serenatu, ale Ditters mu mimo jiné věnoval několik oper k příležitosti narozenin. Ty však žánrově nespádají do tohoto tématu, proto je v práci uvedena pouze jedna z nich (*Il viaggiatore americano*), která obsahuje závěrečnou licenzi. Ostatním dedikantům, Josefu II., Friedrichu Wilhelmovi II. a blíže neurčené Francesce, je věnováno po jednom opusu.

Všechna zjištěná díla byla zkomponována a provedena mezi lety 1765–1796, což znamená, že Ditters tvořil gratulační hudbu převážnou část svého života. Jednotlivá desetiletí v tomto rozmezí jsou produkcí víceméně vyrovnaná, co do počtu skladeb jsou přirozeně ovšem bohatší 70. léta, kdy byl Dittersdorf v nejproduktivnějším věku. S tímto obdobím souvisí hudba pro Friedricha II. a Philippa Schaffgotsche a dvě kantáty bez dedikantů. S tvorbou pro pruského krále pokračoval i během 80. let 18. století, kdy rozšířil okruh dedikantů také o Friedrichova nástupce Friedricha Wilhelma II. a Josefa II. Časové rozvržení gratulačních skladeb také odpovídá tehdejším zaměstnaneckým poměrům k jednotlivým šlechticům – díla ze 60. let jsou spjata s Adamem Patachichem a z poslední fáze 90. let pak s vévodou Friedrichem Augustem.

Na provozování dotyčných děl lze také nahlížet z pohledu místa konání a složení publika. Na hudební produkce konané v biskupské rezidenci ve Velkém Varadíně měli kromě kanovníků přístup také místní šlechticové či důstojníci. Prostor zámeckého divadla na Jánském Vrchu je velmi omezený, takže neposkytoval příliš možností k velkým, hojně navštěvovaným produkcím a lze tedy předpokládat, že se představení účastnili pouze biskupovi pozvaní přátelé. Redutu ve Vratislavi naopak navštěvovali především měšťané, stejně tak jako divadlo v Brně. Podobně tomu bylo i v zámeckém divadle v Olešnici, kam měli kromě šlechty přístup i měšťané. Dvorní divadlo v Berlíně bylo určeno převážně šlechtě či vyšší společenské vrstvě.

Lokalita podmiňuje také výběr jazyka. Ditters se snažil vyhovět hudebním recipientům a komponoval hudbu v jazyce, který byl v dané lokalitě zaužíván, a podle toho, k jaké produkci bylo dílo určeno. Převážná část děl zhudebňuje italské texty. Při jejich výběru se Ditters nechává inspirovat tvorbou Pietra Metastasia, avšak nelze s jistotou říci, že by vyloženě použil některý z jeho textů, snad kromě nedochované druhé varadínské kantáty pro sólový hlas z roku 1765, o které skladatel píše v autobiografii. Bohužel ani u *Silenzio, o Muse*, jejíž libreto je pravděpodobně založeno na Metastasiově díle, nelze kvůli absenci jakéhokoliv pramene s jistotou říci, že kantáta z básníkova textu přímo čerpá. V případě prologu *Der*

schöne Herbsttag, odkazujícího na Metastasiův text k *Il vero omaggio*, se však také nejedná o dílo tohoto literáta. V souvislosti s tímto gratulačním opusem je využito pouze jako inspirační zdroj. Tehdejší bohatou produkci textů v italštině Ditters využil pro několik svých kantát. Ze zjištěných libretistů jmenujme berlínského dvorního básníka Antonia Landiho, s nímž Ditters spolupracoval na serenatě *Il tribunale di Giove*. Pro latinská velkovaradínská díla využíval skladatel textů svého žáka a přítele Václava Pichla. Nejvýznamnějším jeho spolupracovníkem byl ovšem jezuitský kněz Salvatore Ignazio Pintus, a to nejen v oblasti gratulační, ale i operní a oratorní tvorby. Spolupracoval s ním nejen ve svém javornickém období, ale i na kantátě pro Josefa II. Díky nově objevenému libretu k oratoriu *Il Davide nella valle di Terebintho* v British Library je doloženo, že Ditters také zprostředkoval Pintův kontakt s Adamem Patachichem.

Kromě kantabilní italštiny, která je v obecné rovině ústředním jazykem většiny vokálně instrumentálních děl tohoto období, zhudebňoval Ditters také německé texty, u nichž se předpokládá jeho autorství. Tuto praxi uplatňoval v posledních letech své tvorby určené pro olešnické divadlo, které hojně navštěvovala také místní měšťanská honorace, která italštinu neovládala. Ze stejného důvodu bývala také jeho libreta tištěna v obou jazycích (tedy s německým překladem).

Naopak první Dittersova gratulační díla jsou psána v latině. I zde se výběr jazyka odvíjí od jazykových kompetencí obyvatel Velkého Varadína, které byly ovlivněny nejen vysokým počtem církevních prelátů v této lokalitě, ale i tím, že latina zde byla fakticky oficiálním jazykem, který ovládaly dokonce i „některé dámy“.

Z hlediska hudební výstavby a formálního členění vyvstává v Dittersově gratulační hudbě převládající forma kantáty, a to ve více než polovině případů. Ukázalo se, že serenat je podstatně méně, a prokazatelně je tato forma určena pouze u opusů *Il tribunale di Giove*, *La Poesia e la Musica in Gara* a patrně také *Olympia Jovi Sacra*. K dílu *La Gara di Calandro, ed Ermina* se hudba nedochovala, ale v literatuře a zprávě z denního tisku je uváděno rovněž jako serenata. Kromě těchto dvou stěžejních forem má Dittersova gratulační hudba také formu licenzy (*Il viaggiatore americano*).

Zhudebňovaných námětů je hned několik – od prosté oslavy panovníka prostřednictvím hudby a básnického textu v *Cantate zur hohen Geburts-Feyer (...) Herzogs von Braunschweig-Oels* přes náměty historické (*Die befreiten Gwelfen*) po mytologické. V Dittersově tvorbě převládají skladby s antickými mytologickými postavami, což se však

nijak nevymyká tehdejší praxi. Vzhledem k nedostatku materiálu nelze v tuto chvíli identifikovat všechny vystupující postavy, nicméně již teď je možné je rozdělit do několika skupin:

Postava pastýře Aminty či pastýřské motivy se nápadně často objevují v gratulačních dílech určených biskupům. Přímo v názvu je toto jméno obsaženo v *Certamen Deorum in Ornando Amynta Pastore* pro Adama Patachiche. Aminta je také v *La Poesia e la Musica in Gara* určené vratislavskému biskupovi Philippu Schaffgotschovi. Pastýřské motivy, především postava pastýře Tytira, kterou lze považovat za variantu italského Tirsiho, se objevuje i v *Olympia Jovi* (viz seznam postav na straně 35 této práce). Objevují se také jména múz – Euterpe, Erato, Melpomene (*Olympia Jovi Sacra*) a Calliope (*La Poesia, e la Musica in Gara, Cantata per il gloriosissimo giorno di nascita di sua Maesta il Re*).

V dílech dedikovaných pruskému králi, u nichž bylo možné určit jednající postavy (*Il tribunale di Giove* a *Cantata per il gloriosissimo giorno di nascita di sua Maestail Re*), a kantátě *Il picciol tributo musico* určené císaři Josefu II. vystupují olympští bohové. Ti vystupují také s největší pravděpodobností v kantátě věnované Friedrichu Wilhelmovi II. *Il divin congresso* z roku 1786, která se však nedochovala. Stejným případem bude také blíže neidentifikovaná kantáta *Der Gesang der Götter*. Ve všech třech výše jmenovaných dílech vystupuje postava Minervy (v případě *Il picciol tributo musico* je Pallade řecký ekvivalent jména). Ostatní bohové se s mírnými odchylkami v obsazení obměňují (viz tabulka níže). Signifikantní pro oba monarchy je také postava Genia (Ducha Moravy / Pruska), tedy země, již panovník spravuje.

Il tribunale di Giove	Il picciol tributo musico	Cantata per il gloriosissimo (...)
Genio di Prussia	Genio della Moravia	Genio di Prussia
Minerva	Pallade	Minerva
Apollo		Apollo
Marte	Marte	
		Calliope
Fortuna		
Jupiter		
Destino		
Tempo		

Na základě dosud nabytých poznatků o Dittersově gratulační hudbě lze vyvodit, že se skladatel v této tvorbě snaží maximálně naplnit společensko-politické a estetické požadavky daného dedikanta a potenciálního publika. Politika naopak nehrála v gratulační hudbě Carla Ditterse roli. Skladatel se snažil být politicky neutrální, jelikož byl závislý na finanční podpoře svého chlebodárcce. Stejně jako jeho nejvýznamnější mecenáš, Philipp Schaffgotsch, udržoval kontakty jak směrem k Prusku, tak k Habsburské monarchii, a to i přesto, že po podstatnou část jeho života byly tyto země ve válečném stavu.

I přesto, že se v době Dittersova působení – ve 2. polovině 18. století – začíná v obecné rovině postupně oslabovat závislý vztah hudebníka na mecenáši, a toto povolání se stává více nezávislým, u Dittese tato tendence trvá po celou dobu jeho kompoziční činnosti.

PŘEHLED DITTERSOVY GRATULAČNÍ TVORBY

Č.	Název díla	Datum a místo uvedení	Dedikant	Libretista	Jazyk	Forma	Prameny	Ozn. Krebs	RISM ID
1	„Panegyrische Kantate von vier Singstimmen mit einigen Chören“	23. prosinec 1765 Velký Varadín	Adam Patachich	Václav Pichl	latina	kantáta	autobiografie (s. 128)	Krebs 321	
2	„eine kleine italienische Kantate für eine Singstimme“	24. prosinec 1765 Velký Varadín	Adam Patachich	Pietro Metastasio	italšтина	kantáta	autobiografie	Krebs 320	
3	<i>Certamen Deorum in Ormando Anyuta Pastore iudis symphoniacis exhibitum</i>	23. prosinec 1766 Velký Varadín	Adam Patachich	„neznámý jezuita“	latina	serenata	libreto H-Bn ?		
4	<i>La Gara di Calandro, ed Erminde; o sia la nobil Contesa di due Germani</i>	24. prosinec 1766 Velký Varadín	Adam Patachich		italšтина	serenata	Preßburger Zeitung		
5	<i>Olympia Jovi Sacra sive Incrementum Musas inter, et Pastores Amoris Certamen</i>	23. prosinec 1767/1768 Velký Varadín	Adam Patachich	Václav Pichl	latina	serenata	libreto H-Bn		
6	<i>(Il viaggiatore americano in Joannesberg)</i>	1. květen 1771 Jánský Vrch	Philipp Schaffgotsch	S. Ignazio Pntus	italšтина	licenza k opeře	Libreto CZ-Bm	Krebs 288	
7	<i>La Poesia, e la Musica in Gara</i>	3. červen 1771 Jánský Vrch	Philipp Schaffgotsch	S. Ignazio Pntus	italšтина	serenata	Libreto CZ-Bm		
8	„großes Singsstück (...) mit Pauken und Trompeten“	leden 1772 Vratislav	Friedrich II.				Kiessling*		
9	<i>Der Gesang der Götter</i>	leden 1773 Vratislav	Friedrich II.		němčina		Kiessling*		
10	<i>Il tribunale di Giove</i>	27. ledna 1775 Berlín	Friedrich II.	Antonio Landi	italšтина	serenata	partitura GB-Lbl; libreto CZ-Bm, D-Dl (zpraceno)	Krebs 315	
11	<i>Frederico il Re di Prussia</i>	leden 1777 Vratislav	Friedrich II.		italšтина	kantáta	Kiessling*		
12	<i>Silenzio, o Muse</i>	1778 (1779 a 1789 Vratislav)		[Pietro Metastasio]	italšтина	kantáta	Breitkopfv katalog	Krebs 323	
13	<i>Clori e Nice</i>	1778 Vratislav	Francesca		italšтина	kantáta	Breitkopfv katalog, kompletní party PL-KLwnm	Krebs 322	1001029415
14	<i>Il peccato tributo musico (...)</i>	19. březn 1780 Bmo	Josef II.	S. Ignazio Pntus	italšтина	kantáta	libreto CZ-KRm		
15	<i>Cantata per il gloriosissimo giorno di nascita di sua Maesta il Re</i>	24. ledna 1781 Berlín	Friedrich II.		italšтина	kantáta	libreto D-Bsb	Krebs 325	
16	„eine Cantate (...) zu diesem hohen Tage von selbigem verfertigt“	1781 Vratislav	Friedrich II.			kantáta	Schlesischen privilegierte Zeitung		
17	<i>Il divin congresso</i>	25. zář 1787 Berlín	Friedrich Wilhelm II.		italšтина	kantáta	libreto D-Bsb (zpraceno)		
18	<i>Die befreiten Gwelfen</i>	29. října 1795 Olešnice	Friedrich August	[Carl Ditters]	němčina	kantáta	partitura D-Dl, libreto D-Dl (zpraceno)	Krebs 304	210022054
19	<i>Der schöne Herbsttag</i>	29. října 1796 Olešnice	Friedrich August	[Carl Ditters]	němčina	kantáta	partitura D-Dl, libreto D-Dl (zpraceno)	Krebs 307	211007108
20	<i>Cantate zur hohen Geburts-Feyer (...) Herzogs von Braunschweig-Oels</i>	29. října 1796 Olešnice	Friedrich August	[Carl Ditters]	němčina	kantáta	libreto D-Dl		

* Kiessling = KIESSLING, Richard Conrad. *Nachrichten über Concerte in Breslau (1722–1836)*, [rukopis].

Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, sign. R 2907.

EDIČNÍ ZPRÁVA

Rukopis *Duetta in F* (nově identifikovaného jako duet Pallady a Marta z gratulační kantáty *Il picciol tributo musico*) se kompletně dochoval v Arcibiskupském archivu v Kroměříži.²⁵⁶ Původ tohoto pramene není možné blíže specifikovat a dosud se nepodařilo dohledat žádný další existující exemplář. Jde tedy o unikátní bohemikální pramen, o jehož existenci informuje teprve nedávno ve své diplomové práci Kristýna Krejčová, která přináší notové incipity zpěvních hlasů, prvních houslí a bassa.²⁵⁷ Datum vzniku rukopisu není známo, stejně tak na něm nejsou uvedeny žádné záznamy o možném provedení skladby.

Popis pramene:

Rukopis má 13 listů podélného formátu 220 × 310 mm. Listy jsou oboustranně popsáné, nejsou foliované, každý má 10 notových osnov. Na versu tenorového partu je na samostatné straně označení „Tenore solo“. Řazení jednotlivých částí je po hlasech. Titulní list, který je psán jiným písařem než zbytek partů a z jehož druhé strany začíná samostatný part pro basso, nese název díla, jméno autora a nástrojové obsazení:

*Duetto in F | à | Tenore et Basso | Violini Due | Flauti Due | Fagotti Due | Corni
Due | Viola | et | Fondamento | Del Sigr. Carlo de Dittersdorf*

V levém horním rohu jsou umístěny dvě staré signatury, podtržené číslo 43 (psáno stejným písařem a inkoustem jako rukopis) a modrou pastelkou pak V. B. 17. Na levém dolním okraji je tužkou napsáno číslo 15, které se nepodařilo blíže rozklíčovat. Noty jsou psány ručně černým inkoustem. Jednotlivé party byly vytvořeny jedním písařem a celkově je exemplář úhledně zpracován a má charakter čistopisu. Celkově je pramen je ve velmi dobrém stavu a nese jen drobné opotřebení. Kopista rukopisu nebyl identifikován. Pro případný návazný výzkum připojuji faksimile nejdůležitějších elementů v příslušných oddílech níže.

²⁵⁶ CZ-KRa A 4 109

²⁵⁷ KREJČOVÁ, Kristýna. *Kontrafakta operních árií Carla Ditterse von Dittersdorfa v moravských sbírkách*. Olomouc, 2021. diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta, s. 84.

Ediční zásady

Editace notového materiálu probíhala v notačním programu *Finale 2014* a byla vytvořena na základě jediného notového pramene s maximálním přihlédnutím k originálnímu manuskriptu. Hlavním cílem byla spartace jednotlivých hlasů. Ze záměru vytvořit kritickou edici bylo upuštěno z důvodu absence dalšího věrohodnějšího pramene. Tento jediný bohemikální pramen i přes svou jedinečnost a charakter čistopisu totiž obsahuje zjevné chyby. Ty se týkají především rozvržení textu a nepřesného umístění obloučků, potažmo ligatur či jiných artikulačních značek. Zjevné chyby kopisty byly s pečlivostí opraveny a artikulace částečně zanesena podle analogických míst jiných hlasů. Zásadní změny se týkaly především úprav textu partu *basso sola* a tenoru. Ten byl komparován s nově nalezeným libretem k původní skladbě, z níž *duetto* pochází. Všechny zásahy do partitury jsou zaneseny v tabulkách různočtení.

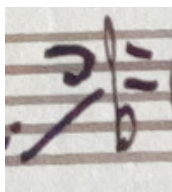
Nástrojové označení

Skladba je komponována pro deset nástrojů a dva zpěvní hlasy. Dechové nástroje jsou povětšinou vedeny ve dvojhlasech, stejně tak housle. Part *basso* je na titulním listě pojmenován jako *fondamento*, generálbasové značky nejsou předepsány. Tento part je tedy určen nejspíš pro celou skupinu *continua* a předpokládá interpretaci violoncellem, kontrabasem či violonem. Pro edici bylo proto zvoleno označení *basso*, které implikuje basový hudební nástroj. *Corni* jsou uvedeny včetně ladění „in F“.

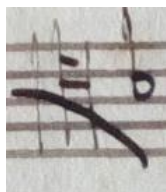
Zpěvní hlasy jsou v prameni nazývány *tenore* a *basso*. I přes nové zjištění, že vokální party náleží postavám Pallady (soprán) a Marta (dosud neurčené hlasové zařazení) – viz str. 60 této práce – je hlasové obsazení *Duetta in F* v této edici respektováno dle notového pramene.

Klíče a notace

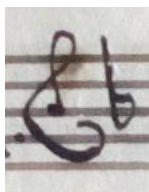
Skladba je originálně notována ve čtyřech klíčích – houslovém, basovém, violovém a tenorovém. Ty byly ponechány s ohledem na daný part. Výjimkou je part *tenore*, který byl v předloze zapsán v tenorovém C klíči. V edici je notován v houslovém klíči s oktávovou transpozicí. Originál je psán současnou notací.

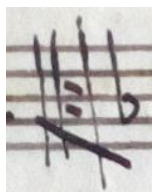
basový

tenorový

houslový

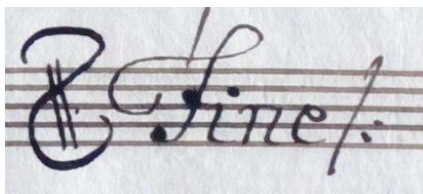
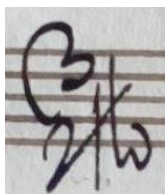
violový

Tempové označení

Tempové označení *Adagio* je původní a bylo předepsáno ve všech hlasech.

Taktování

Taktové označení skladby je $\frac{3}{4}$. Tento údaj je na všech partech zapsán ozdobně tak, že čísla mají sklon doleva, trojka má mnohonásobně protaženou hlavičkovou čáru a u čtyřky je šikmá čára přizdobena počátečním obloučkem. Za čísly je aditivní ornament složený ze svislé čáry a jejího spodního dvojobloučku (viz obrázek níže). Délka celého duetta je 216 taktů. Koncová taktová dvojčára je u jednotlivých partů zaznačena dvojitou svislou čarou doplněnou o symbol ve tvaru obráceného písmene „S“ a dovětkem „Fine“ s přidáním znakem šikmé čáry a dvojtečkou. Všechny party mají shodný počet taktů, pouze v partu *Corno II* je v tacetu v taktech 105–113 zapsáno o jeden takt méně. Tacet u dechových nástrojů je zapsán starším způsobem – čtvereček pro 2 takty, pomlka celá pro jeden takt – a jejich varianty.

Dynamika

Ve skladbě je předepsáno celkem 5 dynamických stupňů: *p*, *pp*, *f*, *ff*, *fp* a také *crescendo* (zkratka *cresc.*). Snahou bylo sjednotit umístění značek analogicky podle okolních hlasů a opravit zjevné chyby. V dechových nástrojích jsou dynamické značky umístěny nedůsledně a často pouze v hlasu *flauto I*. Vzhledem k interpretační nejasnosti proto nebyly doplňovány do ostatních hlasů.

Posuvky

Skladba je předepsána v tónině F-dur, tedy s předznamenáním jednoho bé (tón hes), který je uveden na začátku každého řádku všech partů, s výjimkou *cor I* a *cor II*, oba in F, které jsou notovány bez předznamenání. Kromě stálého předznamenání se objevují také chromatické posuvky, pro jejichž užívání platí odlišná pravidla, než na jaká jsme v moderní notaci zvyklí. V notaci 18. století platí, že posuvka platí pouze pro notu, pro kterou je uvedena a pro následující noty stejné výšky bez ohledu na taktové čáry. Platí tedy pro více než jeden takt a ze současného pohledu není vždy jasné, kde její platnost končí. V edici byl užit současný úzus, kdy chromatická posuvka platí pouze pro aktuální takt. Na základě změny systému uvádění posuvek tedy vyplývá, že by některé redundantní posuvky, jejichž platnost je evidentní z hlavního předznamenání, měly být vypuštěny. V této edici však byly pro snazší případnou komparaci s pramenem ponechány.

Artikulace a trámce

Z artikulačních znamének se v předloze vyskytují převážně legatové obloučky, v ojedinělých případech také staccatové klínky (*vln I*) a tečky (*fl I*) – někdy jich je použito k označení not, které nemají být vázány. Toto označení je v prameni spíše ojedinělé. Markantním problémem se ukázalo být ledabylé zacházení s obloučky, potažmo ligaturami. Jelikož jsou obloučky nad skupinami not v předloze umístěny nekonzistentně a někdy také nahodile, případně zcela absentují, není jejich význam a rozsah vždy jednoznačný. Kromě artikulačního významu nabývají ve vokálních i instrumentálních hlasech také významu výrazového a jsou myšleny jako odtah. V edici byly obloučky částečně sjednoceny dle analogických míst v případech, že

jsou hlasy vedeny v paralelních intervalech, či byly odstraněny nelogické ligatury. Všechny návrhy a změny jsou zaznamenány v tabulce různočtení.

V obecné rovině souvisí artikulace s trámčováním. To však představuje v ediční oblasti v souvislosti s technologickými omezeními řadu obtíží kvůli automatickým opravám. Snahou edice bylo maximálně zachovat trámcování dle pramene. Trámcování lišící se u jednotlivých partů je v této edici mlčky sjednoceno a v nejasných místech je přihlédnuto k dnešnímu úzu. Repetované noty označené běžnou písarskou zkratkou (jednou přeškrtnutá nožička pro osminy, dvakrát pro šestnáctiny) byly v edici rozepsány a tento praktický zásah nebyl reflektován v tabulce různočtení.

Ornamentika

Nejčastěji používanou a prakticky jedinou ozdobou ve skladbě je appoggiatura na první, těžké době. Hojně je situována do zpěvních a houslových partů, ojediněle se také vyskytuje v druhé flétně. V edici skladby bylo nutné upravit rytmické hodnoty appoggiatur. V prameni je pro appoggiaturu hojně používána šestnáctina či osmina bez ohledu na délku hlavní noty. V edici je k její délce přihlíženo.

Intonace a rytmus

Intonace nevyžadovala editorský zásah. V případě rytmu byly jen mírné úpravy v propojení ligatur a v několika málo ojedinělých případech sjednocen rytmus všech hlasů, který je pečlivě zanesen do tabulky různočtení.

Text

Nejrozsáhlejším editorským zásahem prošel text duetta. Původní text podkládající zpěvní hlasy byl nahrazen textem z nově objeveného libreta ke kantátě *Il picciol tributo musico*, a to především z toho důvodu, že text v notovém prameni obsahuje nesprávné tvary italských slov či jejich polatinštělý hybridní tvar, např. *sont* místo *son*, *levi* místo *lievi*, *costegno* místo *sostegno*, někdy taky špatné rozdělení – *po tramai* (správně *potrà mai*). Kopista zřejmě neovládal italštinu tak dobře jako latinu. Tato problematika také ovlivnila textové podložení

not, které tak neodpovídá zaznačené artikulaci či rytmickému rozvržení. Zjevné chyby v podložení byly v edici opraveny a tyto rozdíly jsou zaneseny v tabulce různočtení pro text.

V edici bylo provedeno sjednocení ortografie textu a byla doplněna interpunkce mezi opakujícími se frázemi, která je v obou pramenech vyznačena jen nahodile. Stejně tak byla na základě textu libreta opravena velká písmena a chybné tvary. Ty jsou opět zaneseny v tabulce různočtení libreta, vzhledem k opakování stejných chyb je uveden pouze první výskyt.

Pro úplnost je přiložen přepis *Duetta in F* jako duet Pallas a Marta z kantáty *Il picciol tributo musico*, včetně českého překladu (překlad z italštiny Ondřej Macek):

<i>Marte.</i>	Saggia Diva, il tuo sapere Al Monarca si conviene: Lievi son così le pene, E le cure del regnar.	<i>Mars.</i>	Moudrá bohyně, tvé vědění se dobře hodí pro vladaře: Lehké jsou pak útrapy a starosti vlády.
<i>Pallade.</i>	Fiero Marte, il tuo potere E' del popolo, è del regno Il suo nervo, il suo sostegno: Non potrà mai vacillar.	<i>Pallas.</i>	Divoký Marte, tvá moc je lidu i říši podstatou a oporou: Nikdy nebude moci zakolísat.
<i>A 2.</i>	In sì dolce lega stretti Il Monarca, i suoi soggetti Noi rendiam felici ognor.	<i>Oba.</i>	Spojivše je tak něžným poutem, tohoto vladaře i jeho poddané učiníme provždy šťastnými.

Tabulka různočtení

takt/znak	part	pramen	edice
1	corno II	<i>p</i>	<i>pp</i>
2/2,3	flauto II	oblouček $e^2 - e^2$	posunutí obloučku na $f^2 - e^2$
3– 4/1	fagotto II		ligatura e^2
6/1	violiono I	appoggiatura osminová	appoggiatura čtvrt'ová
8/1–2	flauto II		oblouček
7/2	fagotto II	ligatura d2	zrušení ligatury
9	fagotto II		ligatura
9	flauto II	<i>f</i>	<i>fp</i>
9–13	flauto II		ligatura
10	flauto II	<i>p</i>	zrušení <i>p</i>
12/1	flauto I		přidání křížku
12/1	violino I		přidání křížku
13/1	viola		vložení <i>fp</i>
19/1	basso		posunutí značky <i>f</i> na začátek taktu
24/1	basso		posunutí značky <i>f</i> na začátek taktu

26/2	corni I		vložení <i>p</i>
37/1	violino II	e	vložení b (es)
40/2	violino II		posunutí značky f z e1 na d1
43	violino I		posunutí <i>fp</i> ze 42. taktu
46/1	violino I		přidání odrážky
49	violino II	<i>fp</i>	odstranění <i>fp</i>
50/1	violino I		přidání odrážky
58/1	viola		vložení <i>p</i>
58/1	violino II	appoggiatura šestnáctinová	appoggiatura osminová
63/1	flauto II	appoggiatura šestnáctinová	appoggiatura osminová
63/1	violino II	appoggiatura šestnáctinová	appoggiatura osminová
68	fagotto II	ligatura	odebrání ligatury
76/1	violino II	e	vložení b (es)
85/1	violino I		přidání odrážky
89/1	violino I		přidání odrážky
90/2	violino II		posunutí značky <i>cresc.</i>
96/2	violino II	oblouček na notě osminové	posunutí obloučku z osminové na čtvrt'ovou
101/2, 3	violino II	oblouček na notě osminové	posunutí obloučku z osminové na čtvrt'ovou
102/1	violino II	appoggiatura šestnáctinová	appoggiatura osminová
102/1	flauto II	appoggiatura šestnáctinová	appoggiatura osminová
105	corno II		vložený takt
114/2,3	flauto II		staccato
115	flauto II		ligatura
119/2, 3, 4	violino I		
124	flauto I	ligatura z předchozího taktu	odebrání ligatury
130–131	basso solo		ligatura
134	flauto II		odebrání <i>p</i>
137/1	flauti I	appoggiatura osminová	appoggiatura čtvrt'ová
137/1	tenore	appoggiatura osminová	appoggiatura čtvrt'ová
138	violino II		posunutí <i>f</i> do dalšího taktu
141/4	violino II		ligatura
142	viola		přesunutí <i>p</i> do dalšího taktu
149/2	violino I	ligatura	odebrání ligatury
153/1–3	violino I		
155/1	corno I		vložení <i>p</i>
157	flauto II		zrušení ligatury
159/2,3	basso		posunutí obloučku
160–161	fagotto II		ligatura

162/1	basso solo	appoggiatura osminová	appoggiatura čtvrt'ová
168/2	violino II		
169	violino I		rozšíření obloučku na notu f ²
170/1	violino II		oblouček
171–178	corno I		ligatura
171–178	corno II		ligatura
177/3	violino II	ligatura	odebrání ligatury
197/1	basso solo		ligatura
199, 200	basso solo		ligatura
208	viola		přesunuti <i>f</i> z předchozího taktu
208	basso		přesunuti <i>f</i> z předchozího taktu

Tabulka různocení (libreto):

takt/znak	part	pramen	edice
28	basso solo	diva	Diva
33–34	basso solo	con viene	conviene
	basso solo		
35	basso solo	Levi	Lievi
36	basso solo	sont	son
41, 53	basso solo	regnar	Regnar
67	tenore	martè	Marte
71	tenore	popolo	Popolo
73	tenore	regno	Regno
76	tenore	Sostegno	sostegno
78–79	tenore	po tramai	potramai
111–112	basso solo	legastretti	lega stretti
119	basso solo	suo	suoi
123–124	basso solo	oggnor	ognor
125–126	basso solo	rendi-am	ren-diam

ZÁVĚR

Cílem předkládané diplomové práce bylo zjistit rozsah gratulační tvorby Carla Ditterse von Dittersdorfa a poprvé představit soubor všech dosud identifikovaných gratulačních opusů na jednom místě. Byly zjištěny bližší informace o stavu a umístění pramenů, tehdejších okolnostech provádění děl a případná reflexe dobovým tiskem, hudební formě, jednajících postavách či jejich interpretech, či další relevantní údaje. V širších souvislostech bylo snahou objasnit vztah Ditterse k danému mecenáši, zjistit interpretační možnosti hudebních těles a postřehnout specifika gratulační hudby pro konkrétního dedikanta.

Výzkumem se podařilo rozšířit seznam dosud známých gratulačních opusů o další položky a poprvé je uvést vedle sebe v souvislostech. Byl nově sestaven seznam 20 doposud identifikovaných vokálně instrumentálních skladeb, z nichž většinu tvoří kantáty a serenaty. Tento počet je však pouze prozatímní a předpokládá se existence dalších zdrojů, které povedou k novým poznatkům. Na základě bližšího průzkumu s akcentem na vyhledávání formálních či funkčních znaků tohoto hudebního žánru byly také některé již známé Dittersovy skladby překvalifikovány jako gratulační a zahrnuty do tohoto seznamu.

Kromě souhrnu všech dostupných informací ke skladbám vykazující gratulační funkci přinesl výzkum také několik nových objevů:

- Podařilo se zjistit existenci dosud neznámé a nikde nereflektované gratulační kantáty *Il divin congresso* pro pruského krále Friedricha Wilhelma II. Její jediný pramen, libreto v *Staatsbibliothek zu Berlin – Preußsischer Kulturbesitz* je však v současnosti ztracen.
- Byla objevena kompletně dochovaná kantáta *Clori e Nice* v polském Kłodsku, která byla dosud považována za ztracenou. Zároveň se jí podařilo identifikovat jako gratulační skladbu pro zatím blíže neurčenou dedikantku jménem Francesca.
- Poprvé byl představen exemplář dosud neznámého libreta Ignazia Pinta k oratoriu *Il Davide nella valle di Terebintho* z roku 1774 uloženého v *British Library*, kde se Pintus poprvé otevřeně přiznává k autorství díla. Jde také o zatím jediný důkaz toho, že Ditters po svém odchodu z Velkého Varadína udržoval kontakt s biskupem Adamem Patachichem.
- Cennou součástí práce je představení a následná spartace jediného bohemikálního pramene ke skladbě *Duetto in F*, kterou se zároveň podařilo identifikovat jako původní součást gratulační kantáty *Il picciol tributo musico*. V souvislosti s touto

kantátou byla také zmíněna kompletně dochovaná árie *Fin dall'èta primiera*, která byla nalezena přes databázi RISM v knihovně Královské konzervatoře v Bruselu a posléze identifikována jako árie Pallady z *Il picciol tributo musico*.

Problematika výzkumu na poli gratulační hudby je obtížně řešitelná, protože tento typ děl měl časově omezenou trvanlivost a často se předkládalo jediné provedení vázané na určitou osobu a místo. Z toho vyplývá, že se dramaticky snižuje pravděpodobnost dochovaných pramenů na více místech. Nezávisle na této problematice vyvstává další úskalí, kterým je přetrvávající neúplné zpracování hudebních sbírek a archivů, kde mohou být tato na první pohled bezvýznamná příležitostná díla uložena.

Gratulační hudbu Carla Ditterse von Dittersdorfa můžeme vnímat jako obraz tradičního sociálního statusu hudebníka v 18. století, který je zcela závislý na svém mecenáši. Tento status se ovšem právě za jeho života začal radikálně proměňovat směrem ke svobodnému povolání (příkladem budiž Mozart či později Beethoven). Otázkou však zůstává, jakou roli v tomto silném vztahu k mecenáši hrálo i Dittersovo osobnostní nastavení, které lze pouze odhadovat především z jeho autobiografie.

Kompletnější a detailnější obraz Dittersovy gratulační tvorby však objasní teprve další výzkum. Jeho náplní bude především kontinuální vyhledávání dalších pramenů v paměťových institucích, jež dosud nebyly prozkoumány. Dále je třeba spartovat nově nalezené skladby. Ty je třeba podrobit hudební analýze a zjistit základní kompoziční principy užívané v gratulační hudbě tohoto skladatele. Na základě dalších objevených materiálů tak bude možno i nadále zpřesňovat stávající poznatky o gratulační hudbě Carla Ditterse.

Tento text má být impulsem k otevření tématu gratulační hudby v tvorbě Carla Ditterse von Dittersdorfa a zároveň má badatele vybídnout k větší všímavosti k tomuto typu zapomenutých skladeb, zatím uložených hluboko v archivech.

ZDROJE

PRIMÁRNÍ PRAMENY

DITTERSDORF, Carl Ditters. *Il viaggiatore americano in Joannesberg*. [libreto], CZ-Bm B 367.

DITTERSDORF, Carl Ditters. *La Poesia, e la Musica in Gara*. [libreto], CZ-Bm B 364.

DITTERSDORF, Carl Ditters. *Il tribunale di Giove*. [libreto], CZ-Bm B 365.

DITTERSDORF, Carl Ditters. *Cantate auf das glorreichste Geburts-Fest Seiner Majestät des Königs*. [libreto], D-Bsb Mus. Td 385, dostupné v on-line katalogu SBB: https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht?PPN=PPN722085710&PHYSID=PHYS_0006 [cit. 29. 3. 2022].

DITTERSDORF, Carl Ditters. *Il picciol tributo musico*. [libreto], CZ-Bam, knihovna Mitrovských, sign. 884.

DITTERSDORF, Carl Ditters. *Fin dall età primiera*. [Rkp. party], B-Bc 12668.

DITTERSDORF, Carl Ditters. *Duetto in F*. [Rkp. party], CZ-Kra A 4 109.

DITTERSDORF, Carl Ditters. *Cantate zur hohen Geburts-Feyer Sr. Herzoglichen Durchlaucht des regierenden Herzogs von Braunschweig-Oels*. [libreto], D-DI Hist.Sax.inf.211,58.tm. Dostupné on-line: <https://digital.slubdresden.de/werkansicht/dlf/2600/1> [cit. 10. 4. 2022].

DITTERSDORF, Carl Ditters. *Cantata in F a 2 Voci Nice è Clori*. [Rkp. party], PL-KŁwnm Fach XXXVIII No 3.

PINTUS, Salvatore Ignazio, *Il Davide nella valle di Terebintho. Oratorio sacro*. Troppavia: nella stamperia di Giuseppe Gabriel, 1774. [libreto], GB-B1, dostupné v digitalizované podobě on-line: http://access.bl.uk/item/viewer/ark:/81055/vdc_100027385322.0x000001 [cit. 20. 4. 2022].

DITTERSDORF, Carl Ditters von. *Die befreiten Gwelfen*. [Rkp. partitura], D-DI Mus. 3411-F-23. Dostupné on-line: <https://digital.slub-dresden.de/werkansicht/dlf/179228/1> [cit. 10. 4. 2022].

DITTERSDORF, Carl Ditters von. *Der schöne Herbsttag*. [Rkp. partitura], D-DI Mus.3411-L-1. Dostupné on-line: <https://digital.slub-dresden.de/werkansicht/dlf/180602/1> [cit. 10. 4. 2022].

SEKUNDÁRNÍ PRAMENY

CLEMENT, Carl. *Schlesischen privilegierte Zeitung*. No. 10, Mittwochs den 22. Januar, 1777. Dostupné on-line, s. 107: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/43283/PDF/directory.pdf> [cit. 1. 4. 2022].

KIESSLING, Richard Conrad. *Nachrichten über Concerte in Breslau (1722–1836)*, [rukopis], Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, sign. R 2907.

METASTASIO, Pietro. *Opere di Pietro Metastasio. Tomo Terzo*. Firenze: Presso Giuseppe Molini all' insegna di Dante, 1826, s. 527. Dostupné on-line z: <https://books.google.cz/books?id=DcoYtM6QasgC> [cit. 15. 4. 2022].

Preßburger Zeitung. Preßburg: Landerer, 7. 1. 1767, 4 (2), s. 3–4. Dostupné také on-line z: <http://www.digitalniknihovna.cz/d/uuid/uuid:95d5d7f0-d9f8-11de-82a8-000d606f5dc6> [cit. 2. 2. 2022].

REICHARD, Heinrich August Ottokar. *Theater-Kalender, aus das Jahr 1779*. Ročník 5, na rok 1778/1779, Gotha: bey Carl Wilhelm Ettinger, s. IV–V.

REICHARD, Heinrich August Ottokar. *Theater-Kalender, aus das Jahr 1782*. Ročník 8, na rok 1781/1782, Gotha: bey Carl Wilhelm Ettinger, s. 251–252.

Schlesische Provinzialblätter, herausgegeben von Zeit und Zimmermann, Band 22, Julius bis December, 1795, s. 408. Dostupné on-line: http://ds.ub.unibielefeld.de/viewer/image/2233737_022/504/ [cit. 10. 4. 2022].

WURMOVÁ, Milada: *Repertoár brněnského divadla v letech 1777–1848*. [strojopis]. Brno, 1996.

PUBLIKACE, STUDIE, SBORNÍKY

ARNOLD, Ignaz Theodor Ferdinand Cajetan. *Karl von Dittersdorf. Seine kurze Biographie und ästhetische Darstellung seiner Werke. Bildungsbuch für junge Tonkünstler*. Erfurt: Johann Karl Müller, 1810.

BLÜML, Jan – SPÁČILOVÁ, Jana (eds.). *Musicologica olomucensia 30 – Carl Ditters von Dittersdorf, Kontexty a perspektivy*. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2019.

BONDI, Gustav. *Geschichte des Brünnner deutschen Theaters 1600–1925*. Brünn: Verlag des Deutschen Theatervereines, 1924.

BOREK, Jan – BURDOVÁ, Jana. Karl Ditters von Dittersdorf a šlechtická hudební kultura v českých zemích 2. poloviny 18. století. *Opus musicum*, roč. 51/2019, č. 4, s. 61–64.

- BUKOFZER, Manfred Fritz. *Hudba v období baroka: od Monteverdiho po Bacha*. Bratislava: OPUS, 1986.
- BURNEY, Charles. *Hudební cestopis 18. věku*. Přeložila Jaroslava Pippichová-Scheidegger. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1966.
- DITTERSDORF, Carl von DITTERS. *Lebensbeschreibung. Seinem Sohne in die Federdiktirt*. K. Spazier (ed.). Leipzig: Breitkopf und Härtel, 1801.
- DITTERSDORF, Carl von DITTERS. *Vzpomínky hudebníka XVIII. století*. Přel. V. Bělohavý. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1959.
- DROŽDŽEWSKA, Agnieszka. Kontakty artystyczne Carla Dittersa von Dittersdorfa ze śląskimi klasztorami pijarów w Bielej Vodzie i bożogrobców w Nysie. In: *Liturgia Sacra 23* (2017), nr 1, s. 191–202.
- DROŽDŽEWSKA, Agnieszka. Muzyka w teatrze dworskim księcia Fryderyka Augusta brunszwickiego w Oleśnicy. In: *Muzyka: kwartalnik Instytutu Sztuki Polskiej Akademii Nauk*. 0027-5344. R. 52, nr 3 (2007), s. 49–74.
- KOUKAL, Petr. Kapitoly o Dittersdorfovi. In: *Opus musicum*, roč. 46/2014, č. 3, s. 30–45.
- KREBS, Carl. *Dittersdorfiana*. Berlín: Verlag von Gebrüder Paetel, 1900.
- KRYSTA, Edward. Działalność Karola Ditters von Dittersdorfa na Śląsku. In: *Tradycje śląskiej kultury muzycznej*, t III, Wrocław: Państwowa Wyższa Szkoła Muzyczna we Wrocławiu, 1981, s. 209–224.
- KULA, Miłosz. Stan zachowania rękopisów symfonii Carla Dittersa von Dittersdorfa w Polsce – rekonesans. In: *Kwartalnik Młodych Muzykologów UJ* nr 29 (2/2016). Wrocław: Uniwersytet Wrocławski Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu, 2016, s. 92–119.
- KULA, Miłosz. The Collection of Manuscripts of Carl Ditters von Dittersdorf's Symphonies from Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden. In: *Kwartalnik Młodych Muzykologów UJ*, No. 35 (4/2017), s. 63–92.
- MAŃAS, Vladimír. Salvatore Ignazio Pintus. Nástin osudů a díla duchovního a literáta jako doklad intenzivních kulturních kontaktů rakouského Slezska a Brna na přelomu 70. a 80. let 18. století, 2016. In: *Cantantibus organis. Hudební kultura raného novověku ve středoevropských souvislostech: ad honorem Jiří Sehnal*. Brno: Moravská zemská knihovna v Brně, 2016, s. 135–148.
- PEČMAN, Rudolf. Die Dittersdorf-Forschung in den böhmischen Ländern. In: *Jiří Fukač Festschrift / Commemorative Book*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998, s. 103–107.
- PIELECH, Marta – JANUSZKIEWICZ-REBOWSKA, Iwona. *Musicalia Collegii Glacensis Societatis Jesu*. Fontes Musicae in Polonia. A/III. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Sub Lupa, 2019.

- POHL, Carl Ferdinand. *Denkschrift aus Anlass des hundertjährigen Bestehens der Tonkünstler-Societät, Wien: Selbstverlag, 1871.*
- PULKERT, Oldřich. Sociální podmínky umělecké tvorby Karla Ditterse z Dittersdorfu, In: *Respicio. Hudebně-historické studie a statě. Sborník prací k sedmdesátinám Oldřicha Pulkerta*, Praha: Resonus, 2000, s. 299–309.
- RIEDINGER, Lothar. Karl von Dittersdorf als Opernkomponist. Eine stilkritische Untersuchung. In: *Studien zur Musikwissenschaft* č. 2, roč. 1914, s. 212–349.
- SETTARI, Olga. Zámek Jánský Vrch a město Javorník v minulosti. Příspěvek k hudební topografii Slezska. In: *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity*, H 27–28, 1992–1993, s. 45–53.
- STAUD, Géza. *Adelstheater in Ungarn (18. und 19. Jahrhundert)*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1977.
- STAUD, Géza. *Magyar Kastélyszínházak*. II. část, Budapest: Színháztudományi Intézet, 1963.
- ŠVANDOVÁ, Petra. Hudební divadlo v Brně ve druhé polovině 18. století: repertoár a provoz divadla na Zelném trhu v jeho proměnách ze stagiony ve stálou divadelní instituci. *Musicologica Brunensia* 53 (1), leden 2018, s. 137–158.
- TALBOT, Michael. The serenata in eighteenth-century Venice. *Royal Musical Association Research Chronicle*, 1982, No. 18 (1982), s. 1–50.
- TARLIŃSKI, Piotr – UNVERRICHT, Hubert (eds.). *Carl Ditters von Dittersdorf z życia i twórczości muzycznej: materiały międzynarodowego interdyscyplinarnego sympozjum, Nysa, 24–26 września 1999 = Carl Ditters von Dittersdorf: Beiträge zu seinem Leben und Werk: Bericht des internationalen interdisziplinären Symposiums, Neisse, 24.–26. September 1999*. Opole: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, 2000.
- UNVERRICHT, Hubert – BEIN, Werner – KOUKAL, Petr. *Carl Ditters von Dittersdorf. 1739–1799. Sein Wirken in Österreichisch-Schlesien und seine letzten Jahre in Böhmen*, Teil: Bd. 3, Würzburg: Bergstadtverlag Wilhelm Gottlieb Korn, 1993.
- UNVERRICHT, Hubert – BEIN, Werner. *Carl Ditters von Dittersdorf. 1739–1799. Mozarts Rivale in der Oper*, Teil: Bd. 1, Würzburg: Bergstadtverlag Wilhelm Gottlieb Korn, 1989.
- UNVERRICHT, Hubert – LANDMANN, Ortrun. *Carl Ditters von Dittersdorf. 1739–1799. Der schlesische Opernkomponist*, Teil: Bd. 2, Würzburg: Bergstadtverlag Wilhelm Korn, 1991.
- UNVERRICHT, Hubert (ed.). *Carl Ditters von Dittersdorf, Leben – Umwelt – Werk. Internationale Fachkonferenz in der Katholischen Universität Eichstätt vom 21.–23. September 1989*. Tutzing: Eichstätter Abhandlungen zur Musikwissenschaft, 1997.

UNVERRICHT, Hubert (ed.). *Musikkultur in Schlesien zur Zeit von Telemann und Dittersdorf. Berichte der musikwissenschaftlichen Konferenzen in Pszczyna / Pless und Opava / Troppau 1993*. Sinzig: Studio Verlag, 2001.

UNVERRICHT, Hubert. *Carl von Dittersdorf. Briefe, ausgewählte Urkunden und Akten*, „Studien zur Musikwissenschaft“ 54 (2008).

VETTERL, Karel. Bohumír Rieger a jeho doba. In: *Časopis Matice moravské*, vol. 53, Brno, 1929, s. 75–77.

YORDANOVA, Iskrena, MAIONE, Paologiovanni (eds.). *Serenata and festa teatrale in 18th century Europe*. Wien: Hollitzer Verlag, 2018.

ZDUNIAK, Maria. Muzyka w ogrodach wrocławskich. In: *Prace Kulturoznawcze vol. 13*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2012, s. 135–143.

ZUBER, Rudolf. Cesta Karla Ditterse z Dittersdorfu do Berlína roku 1789. In: *Mimořádný kulturní zpravodaj. Jeseník*, 1982, s. 3–10.

ZUBER, Rudolf. Hudba na Jánském Vrchu očima současníků. In: *Mimořádný kulturní zpravodaj, Jeseník* 1986, s. 3–9.

ZUBER, Rudolf. *Karel Ditters z Dittersdorfu*. Javorník, 1999.

ZUBER, Rudolf. *Karel Ditters z Dittersdorfu*. Šumperk: Vlastivědný ústav v Šumperku jako 11. svazek Knihovničky Severní Moravy, 1970.

ZUBER, Rudolf. Karl Ditters z Dittersdorfu mezi Jánským Vrchem a Vídní. In: *Mimořádný kulturní zpravodaj. Jeseník* 1980, s. 3–9.

ZUBER, Rudolf. Nástin hudebního vývoje Jesenicka. *Opus musicum* 3/1971, s. 174–178.

ZUBER, Rudolf. *Hudební minulost Jánského Vrchu*. Šumperk 1972, nečíslováno. Vydal Vlastivědný ústav v Šumperku jako 54. číslo Vlastivědných zajímavostí.

KVALIFIKAČNÍ PRÁCE

ČERMÁKOVÁ, Lenka. *Carl Ditters von Dittersdorf – podmínky dobové praxe spolu s katalogizací operního a oratorního díla zapomenutého génia*. Olomouc, 2009. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Tomáš Hanzlík, Ph.D.

GABLAS, Milan. *Karl Ditters von Dittersdorf – koncerty pro kontrabas*. Praha, 2018. Diplomová práce. Akademie múzických umění v Praze, Hudební a taneční fakulta.

HANIČÁKOVÁ, Markéta. *Řád německých rytířů a zámecká hudební kultura v Bruntále na přelomu 18. a 19. století*. Brno, 2017. Disertační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce prof. PhDr. Miloš Štědroň, CSc.

HOFMANN, Ulrike. *Die Serenata am Hofe Kaiser Leopold I. 1658–1705*. Dissertationsarbeit an der Institut für Musikwissenschaft, Wien: Univeristät Wien, 1975.

HOLL, Karl: *Carl Ditters Opern für das wiederhergestellte Johanisberger Theater*, Heidelberg 1913.

KREJČOVÁ, Kristýna. *Kontrafakta operních árií Carla Ditterse von Dittersdorfa v moravských sbírkách*. Olomouc, 2021. Diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta. Vedoucí práce doc. Jana Spáčilová, Ph.D.

LANE, Jay Donald. *The Concertos of Carl Ditters von Dittersdorf*. Ph.D. diss., Yale University, 1997.

SEMELOVÁ, Michaela. *Využití odkazu Karla Ditterse z Dittersdorfu jako inspirace pro výuku hudební výchovy na základní škole*. Olomouc, 2022. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PaedDr. Lena Pulchertová, Ph.D.

ŠVANDOVÁ, Petra. *Hudební divadlo v Brně v druhé polovině 18. století* [on-line]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Brno, 2016 [cit. 20. 3. 2022]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/8s2lof/>.

VESELÁ, Irena. *Císařský styl v hudebně–dramatických dílech provedených za pobytu císaře Karla VI. V českých zemích roku 1723*. Disertační práce na katedře Hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno: Masarykova univerzita, 2007.

SLOVNÍKY, HESLA

„Antonio Landi (1725–1783)“. In: *Bookwiki* [on-line]. Dostupné z: <https://boowiki.info/art/poetes-italiens-du-xviiiie-siecle/antonio-landi-1725-1783.html> [cit. 20. 4. 2022].

CARTER, Tim. „Prologue“. *The New Grove dictionary of music and musicians* [on-line], 2001. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.22407> [cit. 26. 1. 2022].

DLABACZ, Gottfried Johann. *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*. Prag: G. Haase, 1815, sl. 95–96. Dostupné on-line: <https://archive.org/details/allgemeineshisto01dlabuoft/page/n63/mode/2up> [cit. 23. 3. 2022].

EMANS, Reinmar. „Kantate“. In: BLUME, Friedrich a Ludwig FINSCHER (eds.). *Die Musik in Geschichte und Gegenwart: allgemeine Enzyklopädie der Musik*. Sachteil 4, Hamm-Kar. 2., neuberab. Ausg. Kassel: Bärenreiter, 1996, sl. 1705–1775.

GRAVE, Margaret & Jay LANE. „Dittersdorf, Carl Ditters von“. *The New Grove dictionary of music and musicians* [on-line], 2001. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.07861> [cit. 21. 1. 2022].

HENZEL, Christoph. „Friedrich II. (Friedrich der Große)“. IN: BLUME, Friedrich a Ludwig FINSCHER (ed). *Die Musik in Geschichte und Gegenwart: allgemeine Enzyklopädie der Musik*. Personenteil 7, Fra-Gre. Kassel: Bärenreiter, 2002, sl. 138–144.

HOFFMANN, Carl Julius Adolf. *Die Tonkünstler Schlesiens. Ein Beitrag zur Kunstgeschichte Schlesiens, vom Jahre 960 bis 1830. Enthaltend biographische Notizen über schlesische Komponisten, musikalische Schriftsteller und Pädagogen, Virtuosen, Sänger, Kantoren, Kammernusiker, Instrumentenmacher, so wie über Beförderer und Liebhaber der Tonkunst*. Breslau: Aderholz, 1830.

HOLMES, William C. „Licenza“. *The New Grove dictionary of music and musicians* [on-line], 2001. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.16581> [cit. 26. 1. 2022].

PLEITNER, Berit. „Drang nach Osten“. In: *Online-Lexikon zur Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa* [on-line], 2013. Dostupné z: ome-lexikon.uni-oldenburg.de/p32832 [cit. 10. 4. 2022].

SEIFERT, Herbert, PULKERT, Oldřich. Ditters von Dittersdorf, (Johann) Carl. In: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart: allgemeine Enzyklopädie der Musik. Personenteil 5, Cov-Dz. 2.*, neubearb. Ausg. Kassel: Bärenreiter, 2001, sl. 1109–1128.

TALBOT, Michael. „Serenata“. In: SADIE, Stanley a John TYRRELL (eds.). *The new Grove dictionary of music and musicians*. Vol. 23, Scott to Sources, New York: Grove, 2001, s. 113–115.

TIMMS, Colin. „Cantata“. In: SADIE, Stanley a John TYRRELL (eds.). *The new Grove dictionary of music and musicians*. Vol. 5, Canon to Classic rock. New York: Grove, 2001, s. 8–21.

TROJAN, Jan. Carl Ditters von Dittersdorf. In: REITTERER, Hubert, JAKUBCOVÁ, Alena a Matthias Johannes PERNERSTORFER (eds). *Theater in Böhmen, Mähren und Schlesien: von den Anfängen bis zum Ausgang des 18. Jahrhunderts: ein Lexikon*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften in Kooperation mit Institut umění – Divadelní ústav, 2013, s. 159–162.

INTERNETOVÉ ZDROJE

BÁTOR, Milan. Koho láká přepych a bohatství právě dobro nepozná. Na Hukvaldech zaznělo unikátní provedení skladby Carla Ditterse z Dittersdorfu. In: *Ostravan.cz* [on-line], 8. 6. 2019, dostupné z: <https://www.ostravan.cz/57201/koho-laka-prepych-a-bohatstvi-prave-dobro-nepozna-na-hukvaldech-zaznelo-unikatni-provedeni-skladby-carla-ditterse-z-dittersdorfu/> [cit. 27. 3. 2022].

BOREK, Jan. Jupiterův soud po 244 letech aneb Návrat skladatele Ditterse. In: *Klasika Plus* [on-line], 10. 6. 2019, dostupné z: <https://www.klasikaplus.cz/reflexe-2/item/1588-jupiteruv-soud-po-244-letech-aneb-navrat-skladatele-ditterse> [cit. 27. 3. 2022].

HAVLÍKOVÁ, Helena. Operní panorama Heleny Havlíkové 236. In: *Opera plus* [on-line], 16. 7. 2019, dostupné z: <https://operaplus.cz/operni-panorama-heleny-havlikove-236/> [cit. 27. 3. 2022].

THAMM, Joseph. Die erste Johannesberger Oper Dittersdorfs Il viaggiatore americano in Johannesberg, in: *Der Oberschlesier* 21 (1939), Heft 10/11, s. 577–583. Dostupné on-line: <https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/19528/edition/17061> [cit. 3. 3. 2022].

RESUMÉ

Magisterská diplomová práce mapuje gratulační vokálně instrumentální tvorbu Carla Ditterse von Dittersdorfa (1739–1799). Snahou rozsáhlého heuristického výzkumu bylo uspořádat co nejvíce relevantních informací vedoucích k zajištění všech dostupných primárních i sekundárních pramenů, shrnout kusé dosavadní informace o jednotlivých dílech a doplnit je o nové poznatky.

Hlavním přínosem je podrobná reflexe aktuálně známých Dittersových gratulačních skladeb, včetně odkazu na primární i sekundární prameny a zasazení skladeb do širšího kontextu. Mimo to se v práci podařilo objasnit vztahy Ditterse k jednotlivým dedikantům a popsat charakteristické znaky gratulačních opusů s ohledem na lokalitu a sociální skupinu, pro kterou byly určeny. Novým objevem na poli gratulační hudby tohoto skladatele je nález kompletně dochované kantáty *Clori e Nice*, která byla dosud považována za ztracenou. Podařilo se také doložit existenci doposud neznámé, bohužel již nedochované gratulační kantáty *Il divin congresso* určené pruskému králi Friedrichu Wilhelmu II. V souvislosti s gratulační hudbou Carla Ditterse von Dittersdorfa bylo také poprvé představeno dosud neznámé libreto básníka Ignazia Pinta k oratoriu *Il Davide nella valle di Terebintho*, které dokazuje pozdější kontakty libretisty a skladatele s někdejšími mecenášem Adamem Patachichem.

Přílohou práce je pak spartace unikátního bohemikálního pramene *Duetto in F*, identifikovaného jako součást gratulační kantáty *Il picciol tributo musico*, k níž se podařilo dohledat i další dochovanou árii *Fin dall età primiera*.

Tímto výzkumem byl rozšířen okruh vokálně instrumentálních gratulačních skladeb Carla Ditterse von Dittersdorfa o nové položky dosud neznámých či odbornou obcí blíže nereflektovaných děl, které byly dále zaneseny do vzájemných kontextů. Aktuálně je identifikováno dvacet položek, tento počet však není definitivní a finální rozsah tvorby s touto funkcí bude stanoven až dalším výzkumem. Tato práce je první vědeckou sondou do této problematiky, jejíž výsledky jsou zde poprvé představeny na jednom místě ve vzájemných konotacích.

SUMMARY

This Master's thesis maps the congratulatory vocal-instrumental works of Carl Ditters von Dittersdorf (1739–1799). The aim of an extensive heuristic research was to organize as much relevant information as possible by gathering all available primary and secondary sources, and summarize fragmentary existing information on individual works in order to add new insight.

The main contribution is a detailed reflection on Ditters' currently known congratulatory compositions, including reference to primary and secondary sources and placing the pieces into a wider context. In addition, the work succeeds in clarifying Ditters' relationships to the individual dedicatees and in describing the distinctive features of the congratulatory opuses with respect to the location and social group for which they were intended. A new discovery in the composer's congratulatory music oeuvre is the discovery of a completely preserved cantata *Clori e Nice*, which had previously been considered lost. It has also been possible to prove the existence of a hitherto unknown but no longer extant congratulatory cantata, *Il divin congresso*, addressed to King Friedrich Wilhelm II of Prussia. In connection with the congratulatory music of Carl Ditters von Dittersdorf, the hitherto unknown libretto by the poet Ignazio Pinto for the oratorio *Il Davide nella valle di Terebintho* is also presented here for the first time, proving later contacts of the librettist and composer with his former patron Adam Patachich.

The appendix presents a transcription of a unique bohemian source, *Duetto in F*, identified as part of the congratulatory cantata *Il picciol tributo musico*, for which another surviving aria *Fin dall età primiera* has been traced.

This research has broadened the amount of known vocal-instrumental congratulatory compositions by Carl Ditters von Dittersdorf by describing new works, either previously unknown or not closely reflected by the scholarly community and placing them in their mutual contexts. Twenty items are currently identified, but this number is not definitive and the final scope of this species of works will only be determined by further research. This thesis is the first scholarly probe into this issue, the results of which are presented here in their mutual connotations for the first time.

ZUSAMMENFASSUNG

Die vorliegende Magisterarbeit behandelt das vokalinstrumentale Huldigungsmusik von Carl Ditters von Dittersdorf (1739–1799). Die Quellenforschung bemühte sich um das Ordnen der relevanten Informationen, das Sichern aller vorhandener Primär und Sekundärquellen, das Zusammenfassen der über die Werke vorhandenen spärlichen Informationen und ihre Ergänzung um neue Erkenntnisse.

Der wichtigste Beitrag ist die detaillierte Reflexion der aktuell bekannten Gratulationskompositionen von Dittersdorf, inklusive der Hinweise auf die Primär und Sekundärquellen, und das Einsetzen der Kompositionen in breitere Zusammenhänge. Zusätzlich gelang es in der Arbeit die Beziehungen von Dittersdorf zu den einzelnen Widmungsträgern aufzuklären und die typischen Merkmale der Gratulationswerke im Bezug auf die Lokalität und die soziale Gruppe der Widmungsträger zu beschreiben.

Eine neue Entdeckung ist das Auffinden einer komplet erhaltenen Kantate *Clori e Nice*, welche bis jetzt als verschollen galt. Es gelang auch die Existenz einer bis jetzt nicht bekannten, aber leider nicht erhaltenen Gratulationskantate *Il divin congresso*, die dem preußischen König Friedrich Wilhelm II gewidmet ist, nachzuweisen. Im Zusammenhang mit der Gratulationsmusik von Carl Ditters von Dittersdorf wurde auch zum ersten mal ein bis jetzt nicht bekanntes Libretto der Dichters Ignazio Pinto zum Oratorium *Il Davide nella valle di Terebintho* vorgestellt, welches die späteren Kontakte des Librettisten und des Komponisten zu dem Mäzenen Adam Patachich beweist.

Die Beilage der Arbeit ist die Spartierung der einmaligen Quelle *Duetto in F*, welche als Teil der Gratulationskantate *Il picciol tributo musico* identifiziert wurde, zu der es auch gelang eine weitere vorhandene Arie *Fin dall età primiera* zu entdecken.

Durch die Forschungsarbeit gelang es den Bereich der vokalinstrumentalen Gratulationskompositionen von Carl Ditters von Dittersdorf um neue, bis jetzt nicht reflektierte Werke zu erweitern und in neuen Zusammenhang zu bringen. Aktuell wurden zwanzig Werke identifiziert – diese Nummer ist aber nicht definitiv, und der Umfang dieses Werkbereiches wird erst durch weitere Forschung geklärt. Diese Arbeit ist der erste Beitrag zu dieser Problematik, und die Ergebnisse werden hier zum ersten mal in ihren Zusammenhängen präsentiert.

ANOTACE

Příjmení a jméno autora:	Bc. et Bc. Jana Burdová, DiS.
Název fakulty, katedry:	Filozofická fakulta UP, katedra muzikologie
Název diplomové práce:	Gratulační hudba Carla Ditterse von Dittersdorfa
Vedoucí bakalářské práce:	doc. Mgr. Jana Spáčilová, Ph.D.
Počet znaků:	199 194
Počet příloh:	1
Počet titulů použité literatury:	90
Klíčová slova:	Carl Ditters von Dittersdorf, kantáta, serenata, gratulační hudba, libreto, dedikant, Salvatore Ignazio Pintus, Slezsko
Anotace:	<p>Práce mapuje gratulační vokálně instrumentální tvorbu Carla Ditterse von Dittersdorfa a přináší na základě rozsáhlého heuristického výzkumu seznam aktuálně známých skladeb tohoto žánru včetně odkazů na primární a sekundární prameny. Díla jsou pak blíže analyzována na základě dostupných informací, charakterizována dle vztahů k jednotlivým dedikantům, či podle žánrového vymezení a námětů. Výzkumem byl rozšířen počet známých vokálně instrumentálních gratulačních děl v tvorbě Carla Ditterse von Dittersdorfa o nové položky dosud neznámých či odbornou obcí nereflektovaných děl, která byla zasazena do širších kontextů a vzájemných konotací: <i>Il divin congresso</i>, <i>Il picciol tributo musico</i>, <i>Clori e Nice</i>, <i>Fin dall'èta primiera</i>. Nedílnou součástí práce je pak spartace unikátního bohemikálního pramene <i>Duetta in F</i>, které bylo nově identifikováno jako součást gratulační kantáty <i>Il picciol tributo musico</i>.</p>

Příloha

Duetto in F

Carlo de Dittersdorf

Duetto in F

Carlo de Dittersdorf

Adagio

The musical score is arranged in a system of staves. The top section includes woodwinds and vocal parts: Flauto I and II (treble clef), Fagotto I and II (bass clef), Corno in F I and II (treble clef), Tenore (treble clef), and Basso (bass clef). The bottom section includes strings: Violino I and II (treble clef), Viola (alto clef), and Basso (bass clef). The key signature is one flat (B-flat) and the time signature is 3/4. The tempo is marked 'Adagio'. Dynamics include *pp* (pianissimo) for the woodwinds and strings, and *p* (piano) for the bass line. The score shows the first four measures of the piece, with various melodic lines and rests.

Fl. I
Fl. II
Fg. I
Fg. II
Cn in F I
Cn in F II
T
B
Vln. I
Vln. II
Vla.
B

ff
f
f
fp
f
fp
fp
fp
fp
fp

Detailed description of the musical score: This page of the score contains measures 11 through 15. The instrumentation includes Flute I and II, Bassoon I and II, Clarinet in F I and II, Trombone I and II, Violin I and II, Viola, and Cello. The key signature is one flat (F major or D minor). The score features a variety of dynamics, including fortissimo (f), fortissimo piano (fp), and fortissimo pianissimo (fp). The Flute I part begins with a double bar line and a fermata, followed by a melodic line. The Flute II part has a long note with a fermata that spans across measures 11 and 12. The Bassoon parts play sustained notes with fermatas. The Clarinet parts play rhythmic patterns. The Trombone and Cello parts have sustained notes with fermatas. The Violin I part has a melodic line with a fermata. The Violin II part plays a rhythmic pattern. The Viola part plays a rhythmic pattern. The Cello part plays a rhythmic pattern.

Duetto in F

16

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

p

f

p

f

p

f

21

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

p

f

p

f

p

f

26

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

Sag - gia Di - va il tuo sa - pe - re al Mo -

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

pp

p

p

p

32

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

nar - ca si con - vie - ne. Lie - vi son co -

32

Vln. I

Vln. II

Vla.

32

B

37

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

- si le pe - ne, e le Cu - re del Re - gnar, del Re-

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

f *p*

f *p*

fp

43

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

gnar

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

fp

fp

fp

fp

fp

fp

48

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

le... Cu - re

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

fp

fp

fp

fp

fp

fp

53

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

del Re - gnar le Cu - re

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

f

f

f

58

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

del Re - gnar le

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

p

p

p

p

67

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

8

Mar - te il tuo po - te - re, e del Po - po - lo del

B

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

67

73

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

8 Re - gno il suo ner - vo, il suo sos - te - gno

B

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

73

78

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

8 non po - tra mai va cil - lar, va - cil - lar

f *p*

f *p*

f *p*

f *p*

83
Fl. I

83
Fl. II

83
Fg. I

83
Fg. II

83
Cn in F I

83
Cn in F II

83
T

8
B

83
Vln. I

83
Vln. II

83
Vla.

83
B

Detailed description of the musical score: The score is for a woodwind and string ensemble. It begins at measure 83. The woodwinds (Flutes I and II, Clarinets in F I and II, Trombone, Bass) are mostly silent, indicated by rests. The strings (Violins I and II, Viola, Cello/Double Bass) are playing a rhythmic accompaniment of eighth notes. The Violin I part features a melodic line with some chromaticism and a key signature change to D minor in the second measure. The Viola and Cello/Double Bass parts provide a steady eighth-note accompaniment.

87

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

cresc.

cresc.

cresc.

91

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

8

mai va - cil - lar,

f *p* *f* *p* *f* *p*

95

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

8

po - tra mai va - cil - lar,

f *p*

f *p*

f *p*

99

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

po - tra mai va - cil -

f

f

f

p

f

103

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

lar. In si dol - ce, in si

B

in si

103

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

103

pp

p

p

108

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

8

dol - ce, in si dol - ce le - ga

dol - ce, in si dol - ce le - ga

tr

112

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

8

stret - ti. Il Mo - nar - ca, il Mo - nar - ca,

B

stret - ti. Il Mo - nar - ca,

112

Vln. I

Vln. II

Vla.

112

B

117

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

8

il Mo - nar - ca il suoi sog - get - ti, noi ren -

il Mo - nar - ca il suoi sog - get - ti, noi ren -

122

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

diam fe - li - ci o - gnor, noi ren -

diam fe - li - ci o - gnor, noi ren -

126

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

diam fe - li - ci o -

diam fe - li - ci o -

fp

fp

f *p*

f *p*

130

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

gnor fe-

gnor fe-

132

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

8

li - ci o - gnor, fe - li - ci o -

- li - ci o - gnor, fe - li - ci o -

137

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

gnor, fe - li - - - - - ci o -

gnor, fe - li - - - - - ci o -

f

f

f

f

141

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

gnor.

gnor.

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

p

p

p

p

147

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

8 Fie - ro Mar - te il tuo po - te - re non po -

B

Vln. I

pp

Vln. II

Vla.

B

147

152

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

p

p

p

p

p

8 tra mai va - cil - lar.

Lie - ti son - co -

157

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

si le pe - ne, e le Cu - re del Re -

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

157

162

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

gnar, in si dol - ce in si dol - ce,

In si dol - ce,

167

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

in si dol - ce le - ga stret - ti.

in si dol - ce le - ga stret - ti. Il Mo -

172

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

Il Mo - nar - ca, il Mo - nar - ca i
nar - ca, il Mo - nar - ca, il Mo - nar - ca i

177

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

le - ga stret - ti. Noi ren - diam

le - ga stret - ti. Noi ren - diam

182

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

p

fp

fp

f

fp

186

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

fp

fp

fp

p

noi ren - diam fe - li - ci o -
noi ren - diam fe - li - ci o -

191

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

fp

fp

fp

fp

fp

fp

fp

fp

fp

gnor noi ren - diam fe -

gnor noi ren - diam fe -

195

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T
8
li - ci o - gnor _____ fe-

B
li - ci o - gnor _____ fe-

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

195

198

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T
8
li - ci o - gnor _____ fe-

B
li - ci o - gnor _____ fe-

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

198

201

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

li - ci o - gnor, fe - li - ci o -

li - ci o - gnor, fe - li - ci o -

206

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

B

Vln. I

Vln. II

Vla.

B

gnor, fe - - - li - - - ci o -

gnor, fe - - - li - - - ci o -

f

f

f

f

f

210

Fl. I

Fl. II

Fg. I

Fg. II

Cn in F I

Cn in F II

T

gnor.

B

gnor.

Vln. I

Vln. II

Vla.

210

B

Detailed description: This page of a musical score, titled 'Duetto in F' and numbered '46', contains measures 210 through 213. The score is arranged in systems. The first system includes Flute I (Fl. I), Flute II (Fl. II), Bassoon I (Fg. I), and Bassoon II (Fg. II). The second system includes Clarinet in F I (Cn in F I) and Clarinet in F II (Cn in F II). The third system includes Tenor (T) and Bass (B), both marked 'gnor.' (likely indicating a vocal part or a specific performance instruction). The fourth system includes Violin I (Vln. I), Violin II (Vln. II), and Viola (Vla.). The fifth system includes a second Bass (B) part. The key signature is one flat (B-flat), and the time signature is not explicitly shown but appears to be common time. The notation consists of standard musical symbols: notes, rests, stems, and clefs (treble and bass clefs).

Musical score for Duetto in F, page 47, measures 214-216. The score is arranged in systems for various instruments:

- Fl. I & II:** Flute I and Flute II parts, both in treble clef with a key signature of one flat (Bb).
- Fg. I & II:** Clarinet in F I and Clarinet in F II parts, both in bass clef with a key signature of one flat (Bb).
- Cn in F I & II:** Cornet in F I and Cornet in F II parts, both in treble clef with a key signature of one flat (Bb).
- T & B:** Trumpet and Trombone parts, both in their respective clefs (treble for T, bass for B) with a key signature of one flat (Bb). The Trombone part includes a '8' marking, likely indicating an octave shift.
- Vln. I & II:** Violin I and Violin II parts, both in treble clef with a key signature of one flat (Bb).
- Vla.:** Viola part, in alto clef with a key signature of one flat (Bb).
- B:** Bass part, in bass clef with a key signature of one flat (Bb).

The score shows measures 214, 215, and 216. The key signature is one flat (Bb). The music consists of eighth and sixteenth notes in the woodwinds and strings, with rests in the brass parts.